

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ **ΙΩΑΝΝΗ Α. ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΥ**
Α.Μ.: 1012201603001

Θέμα: «Η Ιταλογερμανική Κατοχή στη Μεσσηνία (1941-1944): Η αντίσταση ενός λαού»

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. Θανάσης Χρήστου

ΣΥΝΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: κ. Βασίλειος Α. Κωνσταντινόπουλος

Καλαμάτα 2018

Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές...

Δονήστε σύγκορμή τη χώρα πέρα ως πέρα...

Βόγκα Παιάνα!

Οι σημαίες οι φοβερές της Λευτεριάς

Ξεδιπλωθείτε στον αέρα!

Άγγελος Σικελιανός

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	σ.5
Εισαγωγή.....	σ. 7

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ιστορικό πλαίσιο της Κατοχής στην Ελλάδα	
Οι δυνάμεις του Άξονα στην Ελλάδα.....	σ. 10
Οι βρετανικές δυνάμεις στην Πελοπόννησο.....	σ. 14
Η Καλαμάτα υπό τις δυνάμεις του Άξονα.....	σ. 18
Η οργάνωση μιας Ιδέας.....	σ. 20
Ο χαρακτήρας της Ιδέας και οι πρώτες αντιστασιακές πνοές στη Μεσσηνία.....	σ. 23

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο λαός ξεσηκώνεται στις δυνάμεις Κατοχής	
Οδηγίες για την καταπολέμηση του ένοπλου αγώνα.....	σ. 28
Ο λαός της Μεσσηνίας στα όπλα.....	σ. 30
Η ανατίναξη της Ε.Σ.Π.Ο. και της γέφυρας του Γοργοποτάμου.....	σ. 34
Η διαδήλωση κατά της επιστράτευσης στη Μεσσηνία.....	σ. 36

Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ο ρόλος των βρετανικών συμμαχικών δυνάμεων	
Η εφαρμογή του σχεδίου <i>ANIMALS</i> στην Ελλάδα.....	σ. 38
Ο <i>Ελληνικός Εθνικός Στρατός</i> και ο Τηλέμαχος Βρεττάκος.....	σ. 41
Το προδοτικό Σύμφωνο Ν. Ντομένικο – Διον. Παπαδόγκονα και το Σύμφωνο Δυρραχίου.....	σ. 43

Δ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η αιματηρή δεύτερη γερμανική κατοχή στην Πελοπόννησο	
Μετά την ιταλική συνθηκολόγηση.....σ.	49
Η επίθεση των ανταρτών εναντίον γερμανικής περιπόλου στον Αετό Τριφυλίας	
και οι πρώτες συλλήψεις στην Καλαμάτα.....σ.	51
Η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γέφυρας Διαβολιτσίου – Ίσαρη (23/10/1943)	
και οι εκτελέσεις σε Τρίπολη και Τρίοδο.....σ.	54
Ο ρόλος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην Πελοπόννησο.....σ.	57
Οι εκτελέσεις ομήρων και η δική μας Ιστορία.....σ.	63
Η ιδρυτική πράξη της Π.Ε.Ε.Α. και ο Άρης στην Πελοπόννησο.....σ.	68
Από το Μελιγαλά στην απελευθέρωση.....σ.	73

Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το φιάσκο των γερμανικών αποζημιώσεων και η αποκατάσταση των αγωνιστών	
της Εθνικής Αντίστασης.....σ.	76
Επίλογοςσ.	86
Πηγές και Βιβλιογραφίασ.	88
Παράρτημα Εικόνωνσ.	91
Περίληψη του Θέματοςσ.	96

Πρόλογος

Η ελκτική δύναμη της σύγχρονης Ιστορίας αυτής που πλάθεται από τον απλό άνθρωπο, που δημιουργεί και δημιουργείται από αυτόν, που γαλουχεί και γαλουχείται από το πάθος και τον αλτρουισμό, είναι για μένα πολύ ισχυρή. Τα κοινωνικά και πολιτικά στερεότυπα που τείνουν να γίνουν γεγονότα προϋποθέτουν αρχικά την άμεση και καθαρή συμμετοχή μας σ' αυτά. Προφανώς και η ενασχόλησή μου με την περίοδο της Εθνικής Αντίστασης δεν είναι τυχαία. Η αναζήτηση των εκάστοτε τεκμηρίων, η αποτύπωσή τους και η βιβλιογραφική τους στήριξη είναι ένα δύσκολο και μοναδικό εγχείρημα.

Η εργασία αυτή είναι μια προσπάθεια, να αναλυθεί και να τεκμηριωθεί ο ηρωικός αγώνας που έδωσαν οι συμπατριώτες μας την περίοδο 1941 – 1944 στην περιοχή της Μεσσηνίας. Η οργανωμένη Αντίσταση που πραγματώθηκε με σάρκα και οστά, θα παρουσιασθεί με την βοήθεια του αρχειακού υλικού που συγκεντρώθηκε από τη Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας, τα Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας, το Ληξιαρχείο Τρίπολης και το αρχειακό υλικό του Δικαστικού Μεγάρου Καλαμάτας. Η μοναδικότητα του γεγονότος και η πρόσφατη καθολική αναγνώρισή της στο ιστορικό γίνεσθαι, μας επιτρέπουν να εκφράσουμε παρθένα συμπεράσματα για τους πρωταγωνιστές της.

Ο απλός λαός, ο αγρότης, ο εργάτης, από το δικό του μετερίζι ο καθένας πρωταγωνιστεί, συνθέτει και δημιουργεί. Η προσφορά στη θυσία για τη πατρίδα και τη λευτεριά, για κοινωνική απελευθέρωση και αυτοδιάθεση, είναι έννοιες που βρίσκονται βαθιά ριζωμένες στη καρδιά του Έλληνα και δε διαπραγματεύονται.. Η περίοδος της Κατοχής αποτελεί μια από τις πιο δύσκολες και σκοτεινές περιόδους της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας και γι' αυτό η εργασία έχει ένα βαθύ χαρακτήρα έρευνας.

Δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί η σύλληψη της ιδιαίτερης αυτής περιόδου χωρίς την άμεση επικοινωνία με τους μάρτυρες των ιστορικών αυτών γεγονότων, χωρίς την επαφή με το βίωμα και τις αναμνήσεις που αυτό αποτυπώνει. Ο χαρακτήρας της έρευνας αυτής διακατέχεται από την ατμόσφαιρα της άμεσης ανταπόκρισης και ο αναγνώστης γεύεται και νιώθει τη χαρά ή την απόγνωση και τον παλμό των αφηγουμένων. Η συμμετοχή των μαρτύρων εγκαινιάζει μια νέα πληροφορία που εμπλουτίζεται απόλυτα με την τεκμηριωμένη βιβλιογραφία. Γι' αυτό και θα ήθελα να ευχαριστήσω τη γιαγιά μου Κωνσταντίνα Σπύρου, που συνεργάστηκε μαζί μου μεταγγίζοντας και η ίδια μέρος της δικής της ιστορίας στην ανθρωπότητα, αλλά και τον αγωνιστή της Εθνικής Αντίστασης και τελευταίο εν ζωή Πανευρωπαϊκό Σύμβολο Μ. Γλέζο.

Με την ευκαιρία θα ήθελα να ευχαριστήσω τους αξιότιμους Καθηγητές μου, που μου εμπιστεύθηκαν το θέμα που ήθελα τόσο να ασχοληθώ και με κατηύθυναν, κ. Θανάση Χρήστου – Αναπληρωτή Καθηγητή Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας και διευθυντή του Π.Μ.Σ. Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας: Νέες Θεωρήσεις και Προοπτικές του τμήματος Ιστορίας – Αρχαιολογίας Δ.Π.Α. Τον κ. Βασίλειο Α. Κωνσταντινόπουλο – Καθηγητή και Πρόεδρο του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, τον κ. Τάσο Αποστολόπουλο, εκπαιδευτικό και π.Γ.Γ. Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, τον κ. Γεώργιο Ζαχαρόπουλο, Ληξίαρχο του Δ. Τρίπολης και Ιστορικό Ερευνητή, την Πανελλήνια Ένωση Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης και τέλος τον καλό φίλο και δημοσιογράφο κ. Ηλία Μπιτσάνη.

Εισαγωγή

Το Έπος του 1940, η ιταλική - γερμανική Κατοχή και η Εθνική Αντίσταση στην Ελλάδα είναι από τα πιο μεγαλειώδη κεφάλαια της Νεοελληνικής Ιστορίας που μπορούμε να πούμε πως συντίθενται μεταξύ τους μέσα από αλληλένδετες ενότητες. Η πρωτοτυπία της επιλογής του θέματος που θα παρακολουθήσουμε στα επόμενα κεφάλαια, προέρχεται από μια μακρά έρευνα που πραγματοποιήθηκε κατά τις πτυχιακές μου σπουδες ως φοιτητής του τμήματος Ιστορίας-Αρχαιολογίας Δ.Π.Α. της σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Η ενασχόληση με τα μεσοσηνιακά γεγονότα γίνεται, για να ολοκληρωθεί και να παρουσιαστεί στον αναγνώστη το πλαίσιο της προσπάθειας μιας ευρύτερης περιοχής στην τελική αποτίναξη του κατοχικού ζυγού, αλλά και η καθολικότητα της Εθνικής μας Αντίστασης που ζυμώθηκε από τον ίδιο το λαό. Τόσο από τους πρωταγωνιστές όσο και από τους μαχητές και τους εκτελεσθέντες.

Το έναυσμα για την αξιοποίηση των μεθόδων της βιοματικής ιστορίας και την ανάγκη καταγραφής της δόθηκε κατά την διάρκεια της Πτυχιακής μου έρευνας, αφού η μελέτη αυτής έφερε στοιχεία στο φως για τη δική μας οικογένεια που έζησε την περίοδο του Ελληνοϊταλικού Πολέμου, της Κατοχής και της Αντίστασης. Η έρευνα λοιπόν αποτέλεσε διάυλο επικοινωνίας μεταξύ των γενεών, δημιουργώντας ένα νέο χώρο προσέγγισης μεταξύ τους. Δεν αμφιβάλλει κανείς για τη σημασία της συλλογής και αξιοποίησης των προφορικών μαρτυριών τόσο για την ιστορική μνήμη όσο και για την επιστήμη γενικότερα. Μέσω των παραδόσεων και της αναζήτησης των αιτιών διατηρείται ζωντανό το πρόσφατο παρελθόν και ο σκοπός της ζωής ορισμένων ανθρώπων που καλούνται να μοιραστούν και να διαχειριστούν τις εμπειρίες τους. Γι' αυτό και η μελέτη αυτή είναι εξαιρετικά οριοθετημένη.

Στο Α' κεφάλαιο παρακολουθείται η πορεία των δυνάμεων του Άξονα με την ανάλυση να ξεκινά χρονολογικά από την 6^η Απριλίου 1941 όπου πραγματοποιείται η εισβολή στη χώρα μας μέσω της Βουλγαρίας και της Γιουγκοσλαβίας και την οριστική κατάληψη της ηπειρωτικής Ελλάδας που διήρκησε ακριβώς είκοσι τέσσερις ημέρες. Η Καλαμάτα καταλαμβάνεται από το γερμανικό στρατό στις 28 Απριλίου 1941 και αρχίζει η πρώτη γερμανική κατοχή, η οποία διαρκεί έως τις 18 Ιουνίου του ίδιου έτους. Η πόλη ύστερα παραδίδεται στον ιταλικό στρατό. Έτσι αρχίζει η ιταλική κατοχή που θα διαρκέσει έως την Συνθηκολόγηση της Ιταλίας στις 8 Σεπτεμβρίου 1943, για να ακολουθήσει η δεύτερη αιματηρή γερμανική κατοχή. Είναι μια χρονική περίοδος γενικών απαγορεύσεων, κατασχέσεων, περιορισμών και λογοκρισίας σε όλους τους τομείς. Οι κατακτητές ασκούν έναν σκληρό απολυταρχισμό σε όλες τις δομές του κοινωνικού βίου, ενώ οι ομώτητες ενάντια στον πληθυσμό είναι σύννητες φαινόμενο.

Ακολουθούν τα κεφάλαια Β-Γ' όπου παρουσιάζεται η αντίδραση των Ελλήνων στην καταστροφική αυτή επέλαση, ο εθνικοαπελευθερωτικός χαρακτήρας του αγώνα και η καθολικότητά του τόσο στη βάση της ελληνικής κοινωνίας, όσο και στην πολιτική της σκηνή. Μέσα σ' αυτό το χάος της αιματηρής αυτής κατοχής δημιουργούνται οι πρώτες αντιστασιακές οργανώσεις, που σκοπό έχουν την απελευθέρωση της πατρίδας. Είναι απίστευτο πως ένας λαός φτωχός χωρίς τη στρατιωτική υπεροπλία του εχθρού, καταφέρνει να δείξει το δρόμο προς την Ελευθερία. Ένα άλλο 1821 που καταθέτει ψυχή και σώμα στο βωμό της Ιδέας, ένας λαός άξιος ο οποίος συνεχίζει να δείχνει έμπρακτα τα εκρηκτικά στοιχεία του ένδοξου παρελθόντος που τον συνθέτουν.

Η εμπάθυση στα Μεσσηνιακά γεγονότα γίνεται καθαρά και μόνο, λόγω της μη συγκροτημένης και ολοκληρωμένης ανάδειξης της προσφοράς του μεσσηνιακού λαού στον αγώνα. Μέσα στο πλαίσιο αυτό αποτυπώνεται η κοσμογονία των γεγονότων που μετατρέπονται άμεσα σε ιστορία, τόσο σε προσωπικό όσο και συλλογικό επίπεδο. Η έρευνα είναι αυτή που καθοδηγεί και αποκαλύπτει τα πιο συγκλονιστικά δεδομένα τα οποία εως τώρα πολλά, ίσως να μην είχαν συνδεθεί μεταξύ τους. Έτσι εκτυλίσσεται και η δική μας προσωπική-οικογενειακή ιστορία, τεκμηριωμένη για τα βήματα που ακολούθησε και ο πρόγονός μου Π. Σπύρου, όταν συνελήφθη από τις γερμανικές κατοχικές αρχές για να εκτελεστεί στην Τρίπολη.

Στο κεφάλαιο Γ' ακολουθούνται τα ίχνη της 117^{ης} Μεραρχίας Καταδρομών της Βέρμαχτ, που δημιουργήθηκε το 1941 στη Βιέννη και που έδρασε στη Σερβία και την Πελοπόννησο. Στόχος της ήταν η επιβολή τάξης και η προάσπιση κυρίως της Πελοποννήσου από μια πιθανή απόβαση των συμμαχικών δυνάμεων, αλλά η πορεία των γεγονότων έδειξε πως εν τέλει εμπλέχθηκε σε αιματηρές μάχες με τα ένοπλα αντάρτικα τμήματα και την επιβολή των σκληρών και απάνθρωπων αντιποίνων. Το μέρος αυτό της παρούσης μελέτης είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον, αφού δίνεται στον αναγνώστη η πλήρης εικόνα των αποφάσεων των πρωταγωνιστών της γερμανικής στρατιωτικής ελίτ αλλά και ο σκληρός χαρακτήρας των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων που αναπτύχθηκαν στην μεσσηνιακή περιφέρεια στην καταπολέμηση του ένοπλου αγώνα.

Μελετάται επίσης και ο ρόλος των Βρετανών στην Εθνική Αντίσταση, η επαφή τους με τις ένοπλες οργανώσεις αλλά και με τα προδοτικά Τάγματα Ασφαλείας τα οποία συνεργάστηκαν με τις κατοχικές δυνάμεις. Δίνεται έμφαση στους λόγους που οδήγησαν στην εκδήλωση αντιποίνων, τους εμπνευστές αυτών αλλά και τον τρόπο που αντιμετωπίστηκαν από τις ελληνικές αρχές, τόσο κατά τη διάρκεια της Κατοχής όσο και κατά τις επόμενες δεκαετίες με αποκορύφωμα το φιάσκο των γερμανικών αποζημιώσεων στη μεταπολεμική περίοδο.

Ποιός ήταν λοιπόν ο ρόλος της Μεραρχίας αυτής της Βέρμαχτ στην Ελλάδα, που διέπραξε τα μεγαλύτερα και ειδεχθή εγκλήματα πολέμου σε μη σλαβόφωνο κράτος κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου; Οι σφαγές των αμάχων στις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις με τη βοήθεια των ντόπιων συνεργατών των κατακτητών είναι το θέμα αυτού του πονήματος, αφού το ιστορικό πλαίσιο των επιχειρήσεων κατέληξε αναπόφευκτα σε βασικό θέμα του έργου. Είναι η δεύτερη προσπάθεια στις ακαδημαϊκές μου σπουδές όπου ασχολούμαι με τη γερμανική κατοχή στη Μεσσηνία και παρουσιάζω μια άλλη όψη αυτής της μαύρης περιόδου στη ψυχή του μεσσηνιακού λαού.

Το ιστοριογραφικό μας θέμα είναι οριοθετημένο με σαφές αντικείμενο μελέτης και έρευνας και ενισχύει μέσω των προφορικών παραδόσεων την αποδεικτική αξία της εικόνας. Η μεθοδολογία λοιπόν είναι συγκεκριμένη και στηρίζεται στη σχέση προβληματισμού και στο υπό εξέταση πεδίο, αφού η μελέτη της περιόδου αυτής είναι πολύ πρόσφατη και είναι αναγκαία η ποιοτική καταγραφή των δεδομένων.

Κλείνοντας θα ήθελα να τονίσω, πως η μελέτη της Ιστορίας είναι ένα εγχείρημα δύσκολο. Η ιστοριοδιφία προϋποθέτει την αντικειμενική και ουσιαστική μελέτη, μακριά από ιδεοληψίες και ατομικισμούς. Με βάση τη σκέψη αυτή, καταλήγουμε στο Ε΄ Κεφάλαιο στο φιάσκο των γερμανικών αποζημιώσεων του 1961, των ενοτικών διαθέσεων στην καταπολέμηση του χρόνιου μετεμφυλιακού Διχασμού και στην τελική αναγνώριση της ιστορικής περιόδου από το ελληνικό κοινοβούλιο τον Αύγουστο του 1982. Είναι καιρός να δούμε, πώς τα γεγονότα έγιναν Ιστορία και ποιοί ήταν αυτοί που μετέτρεψαν αυτή την ιδιοτελή πράξη της Εθνικής Αντίστασης, σε πανανθρώπινο – παγκόσμιο σύμβολο της Ελευθερίας.

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

I. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

I. 1. Οι δυνάμεις του Άξονα στην Ελλάδα.

Το έπος του Αλβανικού Μετώπου δίνει το στίγμα της πρώτης ουσιαστικής αναχαίτισης των ιταλικών δυνάμεων στην προέλασή τους προς την Ελλάδα. Σύμφωνα με το ιταλικό σχέδιο η 9^η Στρατιά θα προέλαυε προς της Φλώρινα και την Έδεσσα με τελική κατάληψη τη Θεσσαλονίκη, ενώ η 11^η Στρατιά θα κινούνταν από την Ήπειρο προς την Αθήνα μέσα σε 15 ημέρες.

Η απόκρουση των ιταλικών στρατευμάτων ξεκινά και επίσημα στις 28 Οκτωβρίου 1940 με τα ελληνικά τμήματα να αμύνονται σθεναρά, με την εντολή να αποχωρούν επιβραδυντικά στη κύρια γραμμή αντίστασης. Στη φάση αυτή εκδηλώνεται έμπρακτα η διάθεση του ελληνικού λαού που με πολλαπλάσιο αντίπαλο σε αριθμό και υλικό, αποκρούει και αντιστρέφει τη πορεία του πολέμου κουρελιάζοντας τη φήμη του αήττητου Άξονα.

Στην Πίνδο η εισδοχή των Ιταλών ανακόπτεται κοντά στο Μέτσοβο με την 1^η Μεραρχία και Ταξιαρχία Ιππικού. Οι φάλαγγες των ελληνικών στρατευμάτων προελαύνουν με την πολύτιμη βοήθεια του λαού των ορεινών χωριών. Στις 3-4 Νοεμβρίου ξεκινά η νικηφόρα πλέον αντεπίθεση των ελληνικών τμημάτων με τη συντριβή της Μεραρχίας *Τζούλια* ως τις 10 Νοεμβρίου. Η φάση της οριστικής αντεπίθεσης εκτυλίσσεται κάτω από εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες με τους Ιταλούς να υποχωρούν σταδιακά.¹

Την ανεπαρκή εισβολή των ιταλικών στρατευμάτων στην Ελλάδα ολοκληρώνουν οι γερμανικές δυνάμεις με την επιχείρηση *Μαρίτσα*. Είχε προσδιοριστεί επακριβώς από τον ίδιο τον Αδ. Χίτλερ προς τα επίλεκτα τμήματα της Βέρμαχτ ήδη από τις 13 Δεκεμβρίου 1940. Η επιδρομή των πάνοπλων στρατευμάτων του Γ΄ Ράιχ ήταν καθοριστικής σημασίας στη διαφύλαξη του γοήτρου της αήττητης ως τότε συμμαχίας του Άξονα. Τα ξημερώματα της 6^{ης} Απριλίου 1941 ο Γερμανός πρεσβευτής Ehrbach επιδίδει στον πρωθυπουργό Αλ. Κορούζη τη διακοίνωση της επίσημης κήρυξης πολέμου στην Ελλάδα. Έτσι η μικρή σε στρατιωτικές δυνάμεις και υλικό χώρα μας, βρέθηκε να αντιμετωπίζει ταυτόχρονα την υπεροπλία των δυνάμεων του Άξονα κάτι που κανένα άλλο έθνος στην Ευρώπη δεν αντιμετώπισε. Η 12^η Στρατιά με το 18^ο ορεινό σώμα, το 30^ο σώμα και 41^ο μηχανοκίνητο σώμα στρατού, επιτίθεται στην Ελλάδα και μέσα σε λίγες εβδομάδες κατέφθασε στη Πελοπόννησο. Οι

¹Μ. Γλέζος, *Η Εθνική Αντίσταση 1940-1945*, Αθήνα 2007, τ. 1, σ. 103-110.

ιστορικοί καταλήγουν πως οι αιτίες αυτής της αλλαγής της στρατηγικής πλευσης του Χίτλερ είχαν βαθύτερο υπόβαθρο. Ενδεικτικά: ²

- Κινδύνευε το αήττητο των δυνάμεων του Άξονα.
- Ήταν αναγκαία η σύντηξη της γραμμής ανεφοδιασμού της στρατιάς του Ρόμελ στην Β. Αφρική.
- Εξασφάλιζε τη θέση του έναντι της Ε.Σ.Σ.Δ.
- Διασφάλιζε της πετρελαιοπηγές της Ρουμανίας και των δρόμων χρωμίου.
- Εξανάγκασε τη Τουρκία να προσχωρήσει στον Άξονα.
- Εξανάγκασε την Ισπανία να κηρύξει το πόλεμο κατά των συμμαχικών δυνάμεων.

Με την ταυτόχρονη επίθεση εναντίον της Ελλάδας οι γιουγκοσλαβικές γραμμές διαλύονται, οι ελληνικές μονάδες της γραμμής Μεταξά απομονώνονται και εν τέλει παραδίδονται στις 9 Απριλίου 1941 μετά από ηρωική αντίσταση τριών ημερών. Η ελληνική άμυνα καταρρέοντας υποχωρεί με τα συμμαχικά βρετανικά τμήματα στο εσωτερικό της χώρας ενώ στο μέτωπο της Ηπείρου και οι γραμμές του Ε. Μπάκου, Γ. Τσολάκογλου και Ι. Δεμέστιχα συνθηκολογούν. Στην Αθήνα η κυβέρνηση Αλ. Κορούζη διαλύεται και σχηματίζεται νέα με πρωθυπουργό τον Εμμ. Τσουδερό.

Οι γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις εισήλθαν στην Αθήνα στις 27 Απριλίου 1941 με τη σημαία του Ράιχ να κυματίζει στην Ακρόπολη και ολοκλήρωσαν τη κατάληψη της χώρας έως τις αρχές Ιουνίου μετά και την πτώση της Κρήτης, αφού το μικρό εκστρατευτικό σώμα της Κοινοπολιτείας εγκατέλειπε την Ελλάδα για την Κρήτη και τη Βόρεια Αφρική. ³ Η πρώτη κατοχική κυβέρνηση ήταν του στρατηγού Γ. Τσολάκογλου, που έκανε και τη σύνθεσή της τρεις μέρες μετά την κατάληψη των Αθηνών. Ορκίστηκε επίσημα στις αρχές Ιουνίου. Το επίσημο έγγραφο προς το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας αναφέρει: ⁴

²Μ. Γλέζος, *ό. π.*, τ. 1, σ. 113-120.

³C.M. Woodhouse, *Η ιστορία ενός λαού – από το 324 έως σήμερα*, Αθήνα 2008, σ. 300-304.

⁴Θ. Χρήστου, *Ο ρόλος των νέων στο Μέτωπο, την Κατοχή και την Αντίσταση (1940-1944) – Τα διπλωματικά τεκμήρια*, Αθήνα 2017, τ. 2, σ. 237.

Τηλεγράφημα (Ανοικτό Κείμενο)

ΗΜΥΧ/FG, 28 Απριλίου 1941 Ώρα 17.35

Λήψη: 28 “ “ Ώρα 22.15

Αρ. 525 της 28^{ης} Απριλίου 1941

Κατεπείγον

Προς το Υπουργείο Εξωτερικών, Βερολίνο, μέσω της OKWBMZ

Για τον Υπουργό Εξωτερικών του Ράιχ προσωπικά,

1. *Ο στρατηγός Τσολάκογλου πρότεινε την ακόλουθη σύνθεση για την Κυβέρνησή του:*

Στρατηγός Τσολάκογλου – Πρωθυπουργός

Στρατηγός Δεμέστιχας – Υπουργείο Εσωτερικών

Στρατηγός Μπάκος – Υπουργείο Εθνικής Άμυνας

Στρατηγός Μάρκου – Υπουργείο Δημόσιας Ασφάλειας

Στρατηγός Βραχνός – Υπουργείο Εκπαίδευσης

Στρατηγός Μοντούσης – Υπουργείο Επισιτισμού

Στρατηγός Κατσιμήτρος – Υπουργείο Εργασίας

Συνταγματάρχης Δημαράτος – Υπουργείο Αγορανομίας

Συνταγματάρχης Μπουλαλάς – Υπουργείο Γεωργίας

Στρατηγός Ραγκαβής – Γενικός Διοικητής Μακεδονίας

Τα Υπουργεία Δικαιοσύνης, Οικονομικών και Εθνικής Οικονομίας

Θα στελεχωθούν με πολιτικές προσωπικότητες στην Αθήνα.

Το Υπουργείο Εξωτερικών παραμένει ανοικτό.

2. *Η κρίση των μεμονωμένων προσωπικοτήτων δεν είναι εδώ δυνατή. Ζητώ εντολή, εάν υπάρχουν ενδοιασμοί, καθώς δεν είναι ακόμη βέβαιο αν ο πρεσβευτής μας θα είναι ακόμα στην Αθήνα ή όχι. Ο στρατηγός υποσχέθηκε να προσέξει να μην υπάρχουν Ελευθεροτέκτονες ανάμεσα στα μέλη του υπουργικού συμβουλίου.*
3. *Καθώς η ιταλική αντιπροσωπεία δεν έχει άμεση επαφή με τη Ρώμη, σας παρακαλώ να ενημερώσετε και τη Ρώμη μέσω Βερολίνου.*
4. *Σχετικά με το πρωτόκολλο επικρατεί με επουσιώδεις προσθήκες στις ελληνικές επιθυμίες επίσης πλέον ομοφωνία*

Υπογρ. Benzler

Στις 2 Φεβρουαρίου 2017 σε μια προσωπική συνομιλία που είχα με το μοναδικό επιζώντα και σύμβολο της αντίστασης στην Ευρώπη Μ. Γλέζο στην οικία του στο Ψυχικό, μου ανέφερε:

«Την απόφαση αντίστασης εναντίον του ιταλικού φασισμού την είχε πάρει ο λαός στις 15 Αυγούστου 1940, όταν οι Ιταλοί με ύπουλο τρόπο χτύπησαν το λαό και το πλοίο μας την Έλλη στη Τήνο. Οι torπίλες τους κατευθύνθηκαν εναντίον της Έλλης και εναντίον του λαού που βρισκόταν στη προκυμαία. Όταν ανακαλύφθηκε ότι οι torπίλες ήταν ιταλικές, από εκείνη την ώρα ο ελληνικός λαός αποφάσισε ότι θα τους τσακίσουμε.

Πρέπει να τονιστεί ότι ο μόνος λαός που πρώτος αντιστάθηκε νικηφόρα απέναντι στον κατακτητή, ήταν ο ελληνικός λαός. Ο λαός, όχι το καθεστώς του Μεταξά. Κάνω διάκριση, το καθεστώς υποτάχθηκε στη λαϊκή βούληση. Ο πόλεμος που διεξήχθη ανάμεσα στη Γερμανία και την Ελλάδα, σημειώνω, κράτησε 219 μέρες. Ο πόλεμος που έκανε η Γερμανία στη Νορβηγία κράτησε 61 μέρες, δεξ διαφορά, εναντίον της Γαλλίας 43 μέρες. Εναντίον της Πολωνίας 30 μέρες, εναντίον του Βελγίου 18 μέρες, της Ολλανδίας 4 μέρες. Της Γιουγκοσλαβίας 3 μέρες, και αυθημερόν σε Δανία, Τσεχοσλοβακία και Λουξεμβούργο.

Δεν είναι μονάχα ζήτημα μέτρησης ημερών, ματαιώθηκαν τα σχέδια του Χίτλερ τα οποία είχε ετοιμάσει εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Τον πρόλαβε ο Χειμώνας και στάθηκε υπέρ του αμυνόμενου. Εάν δεν έκανε τον πόλεμο εναντίον της Ελλάδας και πήγαινε κατευθείαν εναντίον της Σ.Ε. δεν γνωρίζουμε τι αποτέλεσμα θα είχε. Μπορεί βέβαια να έφθανε ως τα Ουράλια και να προλάβαινε η Σ. Ε. να αντισταθεί αλλά να σκεφτούμε τι μπορεί να γινότανε. Αλλά σκέψου, ο Χίτλερ έκανε 219 μέρες να καταλάβει την Ελλάδα και αμέσως επόμενο κράτος ήταν η Νορβηγία με 61 ημέρες, σχεδόν το τριπλάσιο.»

I. 2.Οι βρετανικές δυνάμεις στην Πελοπόννησο.

Οι βρετανικές δυνάμεις που επιχειρούσαν και αυτές στον ελλαδικό χώρο αναγκάστηκαν μέσα σε αυτή τη λαίλαπα να προχωρήσουν στο εσωτερικό της χώρας. Επιλέγεται η νήσος Κρήτη ως χώρος αποβίβασης των βρετανικών μονάδων και το λιμάνι της Καλαμάτας ως ένα από τα σημαντικότερα της επικείμενης επιβίβασής τους. Για τον Χίτλερ η άμεση κατάληψη της Κρήτης ήταν στρατηγικής σημασίας αφού έτσι θα ανέκοπτε τη μετατροπή της σε ένα καλά οχυρωμένο βρετανικό φρούριο, που ίσως θα ακύρωνε τις σημαντικές κατακτήσεις της Βέρμαχτ στα Βαλκάνια. Ενδεικτικά αναφέρεται ένα τμήμα από γράμμα του Χίτλερ στον Μουσολίνι στις 20 Νοεμβρίου 1940 που τόνιζε:⁵

Ιδιαίτερα ήθελα να σας τονίσω την ανάγκη Ντούτσε, να μην αναλάβετε την ενέργεια αυτή (σ.σ. την επικείμενη επίθεση στην Ελλάδα) προτού να καταλάβετε με κεραυνοβόλα δράση την Κρήτη.

Η εκκένωση των βρετανικών στρατευμάτων ξεκίνησε άμεσα λόγω της ραγδαίας προέλασης των γερμανικών δυνάμεων στις 24 Απριλίου 1941. Ήταν η επιχείρηση με τη κωδική ονομασία *Demon* που είχε προγραμματιστεί για τις 28 του ιδίου. Η πρωτεύουσα της Μεσσηνίας είχε ορισθεί ως χώρος επιβίβασης των 16^{ης} και 17^{ης} Αυστραλιανών, Βρετανικών - Νεοζηλανδικών Ταξιαρχιών, που είχαν συντημηθεί από τις συνεχείς μάχες. Συγκεκριμένα στις 26 Απριλίου κατέφθασαν στο λιμάνι της Καλαμάτας 15.000 άνδρες περίπου με τους 8.000 να μεταφέρονται στη Κρήτη άμεσα με τα βρετανικά αντιτορπικά *Dilvara*, *City of London*, *Costa Rica* και *Phoebe*. Οι υπόλοιπες χιλιάδες παρέμειναν στην Καλαμάτα αντιμετωπίζοντας τα θεριστικά πολυβόλα της γερμανικής *Luftwaffe* που επιχειρούσε σχεδόν κατά μήκος όλης της πορείας των συμμαχικών και ελληνικών στρατευμάτων, της *Liebandarte SS Adolf Hitler* προερχόμενη από την Πάτρα και τον Πύργο και της 5^{ης} Μεραρχίας Παντσερ προερχόμενη από την Τρίπολη και την Κόρινθο.⁶

Στις 28 Απριλίου 1941 τα τεθωρακισμένα και στρατιωτικά τμήματα της γερμανικής εμπροσθοφυλακής εισήλθαν στην Καλαμάτα κυριεύοντάς τη σχεδόν ανεμπόδιστα ελλείψει κυρίως της στοιχειώδους αντιστασιακής κινητικότητας. Το συμμαχικό εκστρατευτικό σώμα βρισκόταν στο λιμάνι προς την επικείμενη αποβίβασή του και στο κέντρο της πόλης δεν υπήρχε οργανωμένο ανάχωμα. Κατατοπιστική είναι η μαρτυρία του Ν. Μιτακίδη:⁷

⁵ Σπ. Λιναρδάτος, *Η εξωτερική πολιτική της 4^{ης} Αυγούστου*, Αθήνα 1975, σ. 414.

⁶ Ν. Ι. Ζερβής, *Καλαμάτα. Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση*, Αθήνα 1998, τ. 1, σ. 20-50.

⁷ Γ. Κριμπάς, *Η εθνική αντίσταση στη Μεσσηνία και τους γύρω νομούς*, Καλαμάτα 2000, σ. 13.

«Το απόγευμα (πρόκειται για τις 28 Απριλίου 1941) οι περίπολοι των Ουσάρων προς βορράν της Καλαμάτας, ανέφεραν ότι σε απόσταση 25 περίπου μιλίων από το λιμάνι δεν είχαν έλθει σε επαφή με τον εχθρό. Δύο ώρες αργότερα όμως, καθώς τα στρατεύματα κινούνταν προς την ακτή για να είναι έτοιμα προς επιβίβαση, γερμανικά στρατεύματα αφού υπερκέρασαν τους Ουσάρους, κατευθύνθηκαν στην πόλη και αιχμαλώτισαν στην προκουμαία τον ακτονόμο. Στην προκουμαία ξέσπασαν μανιασμένα πυρά. Ο Hurlock και άλλοι αξιωματικοί έστειλαν εσπευσμένως στρατεύματα εκεί. Το νεοζηλανδέζικο τάγμα του Mac-Daffεπετέθη με εφ' όπλου λόγχη προς τη προκουμαία.

Η μάχη που ακολούθησε υπήρξε πολύ συγκεκριμένη. Από τους 400 Αυστραλούς, υπό τη διοίκηση του λοχαγού Gray, μόνο 70 χρησιμοποιήθηκαν σε αυτή την επίθεση λόγω ελλείψεως όπλων. Ο Gray τους κατένειμε σε δύο διμοιρίες ή μια που ενώθηκε με τους Νεοζηλανδούς, ενώ ο ίδιος τέθηκε επικεφαλής της άλλης επιτιθέμενος κατά μήκος της παραλίας. Μια συντονισμένη επίθεση άρχισε στις 8.15 μ. μ. Στις 9.30 η προκουμαία είχε ανακαταληφθεί με λάφυρα δύο ελαφρά πυροβόλα που είχαν εγκαταστήσει εκεί οι Γερμανοί και αιχμαλωτίστηκαν 100 περίπου άνδρες του εχθρού.»

Οι επιτιθέμενες γερμανικές στρατιωτικές μονάδες απαρτίζονταν από δύο λόχους με ελαφρά πυροβόλα όπλα ενώ μετρήθηκαν 41 νεκροί και 60 περίπου τραυματίες.

Τμήμα της επίσημης Ιστορίας της Νέας Ζηλανδίας στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο 1939-1945 αναφέρει: ⁸

Η 28η Απριλίου, είχε περισσότερες αεροπορικές επιδρομές και περισσότερα θύματα, ώσπου το σούρουπο υπήρχαν 200 άνδρες τραυματίες στο ελληνικό νοσοκομείο. Οι φήμες για αλεξιπτωτιστές στη διώρυγα της Κορίνθου είχαν επιβεβαιωθεί το προηγούμενο βράδυ, αλλά στις 4 το απόγευμα το 4ο Σύνταγμα Ουσάρων ανέφερε ότι δεν υπάρχουν ακόμη τα σημάδια του επερχόμενου εχθρού. Παρ' όλα αυτά, στον ταγματάρχη MacDuff -όταν αυτός το ανέφερε το απόγευμα στον ταξίαρχο Parrington- δόθηκε εντολή να καλύψει την επιβίβαση. Οι άνδρες ήταν ήδη στο δρόμο τους προς τις περιοχές συνάθροισης της προηγούμενης νύχτας, αλλά ο MacDuff αποφάσισε ότι ο 1ος Λόχος θα μπορούσε να καλύψει τις προσεγγίσεις στην προκουμαία από το βορρά και ο 2ος Λόχος τον δρόμο της Σπάρτης, που οδηγεί ανατολικά από την πόλη...

Δεν είναι δυνατόν πλέον να εκτιμήσουν πόσο ακριβώς χρόνο διαθέτουν για να οργανωθούν πριν πέσει το σκοτάδι. Το σημαντικό γεγονός ήταν ότι δεν υπήρξε σοβαρή αντίσταση. Η πλειονότητα των συμμαχικών στρατευμάτων ήταν ήδη στα ανατολικά της πόλης·

⁸<https://www.eleftheriaonline.gr/local/politismos/history/item/62520-maxi-kalamatas-s28-apriliou-1941>, πρόσβαση στις 25/05/2018.

οι υπόλοιποι στρατιώτες των συμμάχων βρίσκονταν ήδη καθ' οδόν προς τις περιοχές συνάθροισης. Υπήρχαν σίγουρα κάποια σκόρπια πυρά ατομικών όπλων, αλλά αυτό ήταν αρκετά συνηθισμένο κατά τη διάρκεια της ημέρας και δεν προκάλεσε καμία ανησυχία. Το αποτέλεσμα ήταν ότι ακόμα περισσότεροι άνδρες αιφνιδιάστηκαν και συνελήφθησαν αιχμάλωτοι.

Η μεγαλύτερη ατυχία ήταν η σύλληψη του λοχαγού *Clark-Hall*, ο οποίος, με τον σηματοφόρο του, ήταν έτοιμος να κατεβεί στην προκυμαία. Από εκείνη τη στιγμή, η δυσκολία της επικοινωνίας με το Ναυτικό έμελλε να είναι το ζωτικότερο πρόβλημα της εκκένωσης. Δύο Νεοζηλανδοί αξιωματικοί, ο υπολοχαγός *Daniel* και ο ανθυπολοχαγός *Willis*, οδηγώντας τους άνδρες τους στην προκυμαία, είχαν μεταβεί στο αρχηγείο του *MacDuff*, στον παραλιακό δρόμο. Επιστρέφοντας από έναν από τους παράλληλους δρόμους, είδαν σε απόσταση στρατιώτες με γκρίζες στολές, αλλά θεώρησαν ότι ήταν κάποιοι από τους Γιουγκοσλάβους - μέχρις ότου ένας Γερμανός εμφανίστηκε από μια πόρτα με ένα αυτόματο και τους οδήγησε στην περιοχή του τελωνείου, ήδη γεμάτη με αιχμαλώτους, φορτηγά και θωρακισμένα οχήματα.

Μέχρι τότε, ωστόσο, οι Γερμανοί είχαν συνειδητοποιήσει ότι διέτρεχαν μεγάλο κίνδυνο. Ανέκριναν τους αιχμαλώτους σχετικά με την ώρα άφιξης της νηοπομπής· ήθελαν να ξέρουν πόσοι άνδρες ήταν στην άλλη άκρη της προκυμαίας και όταν φάνηκαν σημάδια για ενδεχόμενη αντεπίθεση έγιναν πολύ ανήσυχoi. Οι αιχμάλωτοι οδηγήθηκαν τότε πίσω προς την πόλη, μέσω της γέφυρας στην εθνική οδό όπου ανέμεναν τα οχήματα από το κυρίως σώμα της φάλαγγας.

Όταν οι πρώτες αναφορές έφθασαν στα διάφορα αρχηγεία, οι ανώτεροι αξιωματικοί έδειξαν μια τάση να επιτιμήσουν τους πληροφοριοδότες για το θράσος τους. Αλλά ένας αξιωματικός-σύνδεσμος, που είχε διαταχθεί να μεταβεί στο 4ο Ουσάρων, επέστρεψε και δήλωσε ότι ο δρόμος μέσα από την πόλη έχει αποκλειστεί από τον εχθρό· οδηγοί φορτηγών που επέστρεφαν από την περιοχή του νοσοκομείου φώναζαν ότι υπήρχαν Γερμανοί στην πόλη· πιο συχνές ριπές πολυβόλου ακούγονταν· και μπορούσε κανείς να δει στρατιώτες να τρέχουν στην ασφάλεια των ελαιώνων.

Περίπου την ίδια ώρα, ο αντισυνταγματάρχης *H.H.E. Geddes*, από το Βασιλικό Σώμα Εφοδιασμού (*Royal Army Service Corps*), και ο αντισυνταγματάρχης *J.P. Robinson*, του 8ου Ουσάρων (*8 Hussars*), πλησίαζαν την προκυμαία.

Οι ριπές πολυβόλων και οι αναφορές από τους άνδρες που έτρεχαν να καλυφθούν, σύντομα τους έπεισαν ότι ο εχθρός είχε φτάσει στην προκυμαία. Αποφάσισαν ότι σίγουρα είχε γίνει ρίψη αλεξιπτωτιστών· κανείς από τους δύο δεν σκέφτηκε ότι ο εχθρός θα μπορούσε να έχει φθάσει οδικώς στην Καλαμάτα. Ο *Geddes* προωθήθηκε με ό,τι στρατεύματα μπορούσε να

συγκεντρώσει, συντάχθηκε με τον Carey και ενημερώθηκε σχετικά με τις θέσεις των Γερμανών. Στη συνέχεια επέστρεψε στους ελαιώνες και από εκεί οργάνωσε περιπόλους για να καθαρίσει τους δρόμους, τόσο στην ενδοχώρα, όσο και παράλληλα με το παραλιακό μέτωπο. Η πλειονότητα των στρατιωτών ήταν Νεοζηλανδοί, Αυστραλοί και Βρετανοί, κάποιοι με επικεφαλής υπαξιωματικούς, άλλοι με αξιωματικούς.

Μετά από την αποτυχημένη επίθεσή τους ανασυντάσσονται για εκ νέου αυτή τη φορά από τα βόρεια προάστια της Καλαμάτας. Τα ξημερώματα της Τρίτης αφίχθησαν τα αντιτορπιλικά Kandahar, Kingstone και Kimberly 200 υάρδες περίπου από τις ακτές της πόλης με σκοπό τη στήριξη της αποβίβασης των συμμάχων. Ο Βρετανός ταξίαρχος Parrington αποτιμώντας την κατάσταση αποφάσισε ότι έπρεπε να παραδοθούν προς αποφυγή νέας αιματοχυσίας. Έτσι απέστειλε αντιπρόσωπό του με έναν αιχμάλωτο να πληροφορήσουν τον γερμανό διοικητή για την απόφασή του. Η αφήγηση του Christopher Buckley για την παράδοση των συμμάχων είναι καταγιστική:⁹

«Έτσι, το πρωί της Τρίτης 29 Απριλίου οι Γερμανοί πήραν τη Καλαμάτα μαζί με επτά χιλιάδες περίπου αιχμαλώτους. Το κακό ήταν ότι η αναφορά σχετικά με τον ιταλικό στρατό αποδείχθηκε αβάσιμη. Με αυτή την συνθηκολόγηση κλείνει η βρετανική εκστρατεία στην ηπειρωτική Ελλάδα. 300 περίπου άνδρες διέφυγαν προς τα νοτιοανατολικά και διεσώθησαν αργότερα. Αντιτορπιλικά που πλησίασαν προς τις ακτές της Καλαμάτας την νύχτα της 29^{ης}, παρέλαβαν 16 αξιωματικούς και 19 άλλους. Ένας αριθμός από μαχητές διέφυγαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων ημερών προς τα Κήθυρα πραγματοποιώντας ένα σύντομο ταξίδι με κάθε είδους σκάφος, πλεύσιμο είτε μη.»

Τις νυκτερινές ώρες της 29^{ης} προς 30^{ης} τα αντιτορπιλικά Hero, Isis και Kimberley διέσωσαν 16 αξιωματικούς και 19 άνδρες διαφόρων στρατιωτικών βαθμών. Ένας από τους τελευταίους αξιωματικούς του Βασιλικού Ναυτικού της Βρετανίας ήταν ο Edwin Horligton που η δράση του ήταν ουσιαστική στη μεσσηνιακή πρωτεύουσα. Αναφέρει:¹⁰

«Θυμάμαι ότι βρισκόμουν και πάλι στην κορυφή ενός υψώματος που δέσποζε στην ακτή και το δρόμο. Κρύωνα τόσο πολύ που με δυσκολία μπορούσα να κινηθώ και ελάχιστα ικανός να σταθώ στα πόδια μου κατεβαίνοντας το ύψωμα. Περιπλανώμενος κατά μήκος της ακτής και στο σκοτάδι, έφθασα σε ένα μέρος που νόμισα πως ήταν κυματοθραύστης. Δεν ήταν όμως. Εκεί που σκόνταπα ήταν άνδρες στη σειρά και κάθονταν κάτω. Μια μικρή λέμβος απομάκρυνε τους άνδρες στο σκοτάδι. Έτρεξα προς τη λέμβο που ήταν ακόμη μόλις ορατή. Μου επετράπη να μπω και οδηγήθηκα στο Hero.»

⁹ I. N. Ζερβής, *Καλαμάτα. Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση*, Καλαμάτα 2001, τ. 2, σ. 41-43.

¹⁰ I. N. Ζερβής, *ό. π.*, τ. 2, σ. 49.

Η επιχείρηση *Demon* αποδείχτηκε τρομερά δύσκολο εγχείρημα αφού οι δυνάμεις του Άξονα αναγνώριζαν πως η επιτυχημένη έκβαση του σχεδίου θα άλλαζε το στρατιωτικό χάρτη της Μεσογείου προς όφελος των συμμάχων. Παρομοιάζεται ως μια άλλη Δουνκέρκη στην Ελλάδα, αφού τα συμμαχικά στρατεύματα ανέρχονταν σε χιλιάδες. Ο Χ. Γκαίρινγκ, στον οποίο και ανήκε η Luftwaffe, ανέλαβε την επιχείρηση κατάληψης της Κρήτης με το 11^ο Αεροπορικό σώμα ενώ σημαντική αποδείχθηκε και η συμμετοχή ης 7^{ης} Μεραρχίας Αερομεταφερόμενων που αριθμούσε περί τους 25.000 άνδρες. Με την Κρήτη υπό γερμανική κυριαρχία ο βρετανικός στόλος θα ήταν στην ακτίνα δράσης της Luftwaffe και θα ενισχύονταν πιο εύκολα τα φιλοαξονικά καθεστώτα της ανατολής στον ανεφοδιασμό τους.¹¹

I. 3. Η Καλαμάτα υπό τις δυνάμεις του Άξονα.

Με την οριστική κατάληψη της Κρήτης ξεκινά η γερμανική Κατοχή στην Ελλάδα με τον εχθρό να δείχνει το πραγματικό του πρόσωπο ήδη από τις πρώτες ώρες. Στη Καλαμάτα δημιουργείται άμεσα το τοπικό Στρατιωτικό Φρουραρχείο από το οποίο κοινοποιούνται κάθε λογής διαταγές προς τους πολίτες. Στις τοπικές εφημερίδες εκδίδονται προσταγές και απαγορεύσεις που καθόριζαν συγκεκριμένα ζητήματα λ.χ. για τις ώρες κυκλοφορίας, τις τιμωρίες των πολιτών στην αθέτηση των εντολών τους κα. Ως Φρούραρχος ορίζεται ο Γερμανός αντισυνταγματάρχης Χανς Φ. Αρένστρορφ.

Οι πρώτες ανακοινώσεις αφορούν στη διευθέτηση του ωραρίου εργασίας στα εμπορικά μαγαζιά ενώ σημαντικές είναι και αυτές που διευθετούσαν τις επαφές των πολιτών της Καλαμάτας με τους εναπομείναντες συμμάχους. Ενδεικτικά παρατίθεται η εξής:¹²

ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ Η ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΑΓΓΛΟΥΣ,

Απαγορεύεται εις τους ιδιώτας να έρχονται εις οποιαδήποτε επαφήν μετά των Άγγλων αιχμαλώτων. Πάσα συνομιλία μετά των αιχμαλώτων και οιαδήποτε προμήθεια ειδών διατροφής εις αυτούς απαγορεύεται. Η επί τούτων τεταγμένη φρουρά διετάχθη να πυροβολεί εν περιπτώσει παραβάσεως της παρούσης.

Ο Φρούραρχος

Φον Αρένστρορφ

¹¹Ο. Τσώρτσιλ, *Β' Παγκόσμιος Πόλεμος*, Αθήνα 1954, τ. 3, σ. 223.

¹²Ι. Ν. Ζερβής, *ό. π.*, τ. 1, σ. 42.

Με τις δυνάμεις του Γ' Ράιχ να προετοιμάζονται για την επικείμενη επίθεση στην Ε.Σ.Σ.Δ. στις 6 Ιουνίου καταφθάνουν τα ιταλικά στρατεύματα και η διοίκηση της Πελοποννήσου παραδίνεται σε αυτούς έως τις 8 Σεπτεμβρίου όπου προκύπτει η Συνθηκολόγηση της Ιταλίας με τα Ηνωμένα Έθνη. Την διοίκηση της πόλης ανέλαβε πλέον ο συνταγματάρχης Π. Τέστα, που με τη συνοδεία στρατιωτικών τμημάτων και εμβιατηρίων, πραγματοποιεί μια πανηγυρική είσοδο στη μεσσηνιακή πρωτεύουσα και συγκεκριμένα από τη λεωφόρο Σιδηροδρομικού Σταθμού ως την κεντρική οδό της Αριστομένους. Ωστόσο ο λαός ήταν έτοιμος να γράψει τη δική του ένδοξη ιστορία.

I. 4. Η οργάνωση μιας Ιδέας.

Με την ελληνική κυβέρνηση και πληθώρα Ελλήνων αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων να βρίσκεται στη Μέση Ανατολή, είναι φανερό πως το όραμα δημιουργίας αντιστασιακών κινήσεων επαφιόταν στο λαό και όχι στο αστικό πολιτικό κατεστημένο. Η σκληρή γερμανική κατοχή συναντά τους κομμουνιστές και σοσιαλιστές ηγέτες στη φυλακή, αφού οι περισσότεροι βρίσκονταν σε φυλακίσεις ή εξορίες ήδη από το καθεστώς Μεταξά. Ο στρατηγός Στέφανος Σαράφης είχε αναμειχθεί ενεργά στη δημιουργία *ιερού αγώνα*, όπως ονόμαζε την εθνική αντίσταση εναντίον των δυνάμεων κατοχής. Εμπιστεύθηκε τα εξής στον υπασπιστή του Λ. Σκαμπαρίνα:

«Στις αρχές Αυγούστου 1941 είχα συναντηθεί – ύστερα από πρόσκλησή του – σ' ένα σπίτι στη Νεάπολη με τον Λευτέρη Αποστόλου, κορυφαίο στέλεχος του Κ.Κ.Ε. και αργότερα ιδρυτικό μέλος του Ε.Α.Μ., που τον γνώριζα από τις φυλακές της Αίγινας (1935) όπου ήμασταν συγκρατούμενοι. Στη συνάντησή μας αυτή μου πρότεινε να συζητήσουμε διεξοδικά για την κατοχική κατάσταση, την αγωνία και για τα μαρτύρια του υπόδουλου λαού μας και την επιτακτική ανάγκη δημιουργίας ενός ενιαίου αντιστασιακού μετώπου. Μου γνωστοποίησε ότι, για τον ίδιο σκοπό, είχε μιλήσει και με το συνταγματάρχη Ευριπίδη Μπακιρτζή και θα συνέχιζε τις επαφές του αυτές και με τους εκπροσώπους των αστικών κομμάτων, και κυρίως με τους αρχηγούς Σοφούλη, Καφαντάρη και άλλους.

Το αίτημα αυτό συνάντησε κατ' αρχάς την αποδοχή μου, και η συζήτηση συνεχίστηκε. Η κρυστάλλινη καθαρότητα της σκέψης του συνομιλητή μου, η αφοπλιστική του ειλικρίνεια, η σταθερότητα και η πληρότητα των λόγων του, έδειχναν ότι δεν έκρυβαν ούτε την ελάχιστη σκιά υστεροβουλίας ή απόκρυψης σκοπιμότητας, ήταν μια σαφής, σοβαρή πρόταση να θέσω στην υπηρεσία του αγώνα για τη λευτεριά της πατρίδος και του λαού μου τις στρατιωτικές μου γνώσεις και ικανότητες. Από εκείνη την ώρα ένιωσα στρατευμένος στην κοινή αυτή εθνική προσπάθεια, που ανταποκρινόταν και στις δικές μου ενδόμυχες προθέσεις και ανησυχίες.

Η εθνική αντίσταση πρέπει ν' απλωθεί σε όλους τους ιδεολογικούς χώρους, σε όλα τα κόμματα και να σηματοδοτήσει ένα παλλαϊκό πανελλαδικό συναγερμό. Είναι χρέος και δικαίωμα του κάθε Έλληνα και της κάθε Ελληνίδας, ν' αγωνιστεί για τη λευτεριά της πατρίδας και του λαού μας, που στενάζει κάτω από την άγρια βαρβαρότητα του κατακτητή και πεθαίνει καθημερινά από μια πρωτόγνωρη πείνα.»

Η επίθεση των γερμανικών δυνάμεων στη Σοβιετική Ένωση δίνει το έρεισμα για την ισχυροποίηση και εδραίωση των αντιστασιακών κινήσεων στην Ελλάδα. Η πρώτη και ουσιαστική κίνηση αντίστασης έγινε από δύο νεαρούς φοιτητές της Α.Σ.Ο.Ε.Ε. και της Νομικής Σχολής Αθηνών, το Μανώλη Γλέζο και τον Λάκη Σάντα που υπέστειλαν τη γερμανική σβάστικα από τον ιερό βράχο της Ακρόπολης στις 31 Μαΐου 1941. Η συμβολική αυτή πράξη διατράνωσε το αδούλωτο φρόνημα του ελληνικού λαού και συνάμα την απόφασή του να αντισταθεί με κάθε μέσο εναντίον των δυνάμεων κατοχής.¹³ Αναφέρει ο Μ. Γλέζος στη συνομιλία μας:

«Λοιπόν επανερχόμαστε στο θέμα, τί ήταν αυτό που μας οδήγησε... Οι σκέψεις που μας οδήγησαν ήταν πολλές! Ουσιαστικά τρεις λόγοι ήταν:

1^{ος}: Ένα σύμβολο φασιστικό μόλυνε το επίτευγμα της Δημοκρατίας που είναι ο Παρθενώνας, το θεωρούμε ως ένδειξη – απόδειξη, αποτύπωση της Δημοκρατίας. Δεν επιτρεπόταν να βρίσκεται εκεί πέρα αυτό το σύμβολο που κατέστρεφε οποιαδήποτε έννοια της Δημοκρατίας. Το σύμβολο του Ναζισμού.

2^{ος}: Απόδειχνε ότι η Ελλάδα ήταν υποταγμένη, ήταν σύμβολο υποταγής των Ελλήνων. Όχι προσβολής εναντίον του πολιτισμού αλλά και απόδειξη υποταγής των Ελλήνων. Γι' αυτό είχαν την Γερμανική σημαία στο Μπελβεντέρε και λίγο παραπέρα, πιο χαμηλά την ελληνική σημαία. Έπρεπε να φαίνεται πως το γερμανικό σύμβολο είχε υποτάξει το ελληνικό, δεν υπήρχε εκεί για να τιμηθεί η Ελλάδα. Την ελληνική σημαία την είχαν χαμηλά για να δείξουν το πόσο χαμηλά είναι. Η σβάστικα υποτάσσει το σύμβολο της Ελευθερίας των Ελλήνων.

3^{ος}: Ο λόγος που προσδιόρισε και την ημέρα επιλογής για να κατεβάσουμε τη σημαία είναι ότι ο Χίτλερ έβγαλε ένα λόγο στο Ράιχσταγκ, τη Βουλή του Ναζισμού και είπε για τη κατάληψη της Κρήτης. Η Ευρώπη είναι σήμερα ελεύθερη! Παντού κυριαρχεί ο γερμανικός στρατός, δεν υπάρχει εχθρός δικός μας πλέον στην Ευρώπη.

Είπαμε με το Λάκη, έτσι λες; Θα σου αποδείξουμε ότι τώρα αρχίζει ο Αγώνας. Είχε αυτόν τον τρίτο συμβολισμό η πράξη μας και γι' αυτό το κάναμε εκείνη την ημέρα. Σήμερα έκανε

¹³ Α. Ε. Βακαλόπουλος, *Νέα ελληνική Ιστορία 1204-1985*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 420-424.

λόγο ο Χίτλερ, το βράδυ κατεβάσαμε τη σημαία. Γι' αυτό έφτασε στην υπερβολή ο Ντε Γκωλ να με λέει πρώτο παρτιζάνο της Ευρώπης.»

Για το γεγονός της αφαίρεσης της σβάστικας από την Ακρόπολη αναφέρει η γερμανική πλευρά: ¹⁴

Τηλεγράφημα

(Απόρρ. Κώδ. V)

Αθήνα, 1 Ιουνίου 1941

Λήψη: 1 “ 1941 – Ωρα 18.15

Αρ. 403 της 1.6. Σε συνέχεια με το τηλεγράφημα της 31^{ης}¹⁵

Αρ. 397 στο Τμ. Πολ. IV

Κατεπίγον!

Μετά την καθιέρωση της μειωμένης κυκλοφορίας η νύκτα πέρασε χωρίς επεισόδια.

Ως συνέπεια της συζήτησής μου που διεξήχθη χθες με τον αντικαταστάτη του πρωθυπουργού, ο σημερινός πρωινός τύπος δημοσιεύει πάλι μια δήλωση του Έλληνα πρωθυπουργού, στην οποία αυτός με σαφέστατο τρόπο αποκηρύσσει τα γεγονότα των τελευταίων ημερών. Ιδιαίτερα κατακρίνει δριμύτατα την αφαίρεση της γερμανικής πολεμικής σημαίας από την Ακρόπολη και προτρέπει τον ελληνικό πληθυσμό για μια φιλική στάση απέναντι στους Γερμανούς στρατιώτες. Επιπλέον, η Ελληνική Κυβέρνηση έκανε χθες το βράδυ αλλαγές προσώπων στη Διεύθυνση της Αστυνομίας και της Χωροφυλακής και σε όλους τους διορισθέντες στους αστυνομικούς σταθμούς, που πρέπει να συνδεθούν με τα γεγονότα των τελευταίων ημερών.

Altenburg

¹⁴Θ. Χρήστου, ό. π., τ. 2, σ. 275.

¹⁵Πρόκειται για τηλεγράφημα που αναφέρεται στην είσοδο της *Wehrmacht* στην Αθήνα και τονίζει ο Altenburg: Άγγλοι αιχμάλωτοι χειροκροτήθηκαν προχθές πάλι επιδεικτικά, μεμονωμένα παρατηρήθηκαν τάσεις μη φιλικής συμπεριφοράς του πληθυσμού απέναντι στα στρατεύματά μας, η σημαία της *Wehrmacht* πάνω στην Ακρόπολη απομακρύνθηκε σήμερα τη νύκτα από άγνωστους δράστες. Ως αντίμετρο έχουν κυρίως μειωθεί από τη Στρατιά η ώρα κυκλοφορίας από τα μεσάνυχτα στις 22 η ώρα, εκτός τούτου πρέπει να διεξαχθούν ορισμένες αστυνομικές έφοδοι. Εξαιτίας της αφαίρεσης της σημαίας ο διοικητής έχει επιφυλαχθεί για περαιτέρω αποφάσεις. Θ. Χρήστου, ό. π., τ.2, σ. 273.

I. 5. Ο χαρακτήρας της Ιδέας και οι πρώτες Αντιστασιακές πνοές στην Μεσοημία.

Ο χαρακτήρας της αντίστασης είναι εξ' ολοκλήρου εθνικοαπελευθερωτικός στην ολότητά του. Ύστερα μπορούμε να σημειώσουμε πως είχε αισθήματα αντιφασιστικά – δημοκρατικά και κοινωνικοαπελευθερωτικά. Τα παραπάνω μπορούν άμεσα να διακριθούν από την παλλαϊκότητά του και την καθολική συμμετοχή του, αφού έλαβε μέρος όλη η κοινωνική διαστρωμάτωση – κάθε ηλικίας και φύλου της κοινωνίας. Ο σκοπός του αγώνα αυτού είναι συγκεκριμένος. Εναντιώνεται στον διαμελισμό και αφανισμό του έθνους με κάθε μέσο.¹⁶

Πρώτη αντιστασιακή οργάνωση στην Ελλάδα ήταν αυτή του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου (Ε.Δ.Ε.Σ.) με ιδρυτές το Ν. Ζέρβα, τον Η. Σπάη και τον Μ. Μυριδάκη στις 11 Σεπτεμβρίου 1941. Η πολιτική οργάνωση που αντέδρασε στις διαιρέσεις και τη δυσκινησία των αστικών πολιτικών κομμάτων λοιπόν ήταν αυτή του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας. Στις 27 Σεπτεμβρίου 1941 ιδρύεται στην Αθήνα το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.) ως πολιτική οργάνωση με οραματιστές του τον Γ. Σιάντο, τον Αλ. Σβώλο και τον Η. Τσιριμώκο. Το Ε.Α.Μ. ιδρύει στις 16 Φεβρουαρίου 1942 ως μάχιμη στρατιωτική μονάδα τον Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Στρατό (Ε.Λ.Α.Σ.), με ηγέτες του τον Α. Κλάρα, τον Στ. Σαράφη και τον Ανδ. Τζίμα.¹⁷ Άλλες οργανώσεις που είχαν αντιστασιακή δράση ήταν:¹⁸

- i. Η *ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ* που εμφανίζεται στις 15 Μαΐου 1941 και είναι η πρώτη αντιστασιακή οργάνωση στην Ευρώπη.
- ii. Η *Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση* που ιδρύεται τον Οκτώβριο του 1942.
- iii. Η *Εθνική Αλληλεγγύη*.
- iv. Η *Πανελλήνια Ένωση Αγωνιζόμενων Νέων* (Π.Ε.Α.Ν.)
- v. Η *Εθνική Δημοκρατική Ένωση Ελληνοπαίδων* (Ε.Δ.Ε.Ε.)
- vi. Η *Εφέδρων Αξιωματικών Πατριωτική Οργάνωση* (Ε.Α.Π.Ο.)
- vii. Η *Εθνική Πατριωτική Οργάνωση Νέων* (Ε.Π.Ο.Ν.)
- viii. Η *Εθνική Πανελλαδική Οργάνωση Νέων* (Ε.Π.Ο.Ν.)
- ix. Η *Οργάνωση Περιφρούρησης Λαϊκού Αγώνα* (Ο.Π.Λ.Α.) κα.

¹⁶Μ. Γλέζος, *ό. π.*, τ. 1, σ. 313.

¹⁷Χ. Φ. Μάγερ, *Από τη Βιέννη στα Καλάβρυτα-Τα αιματηρά ίχνη της 117ης μεραρχίας καταδρομών στη Σερβία και την Ελλάδα*, Αθήνα 2010, σ. 46.

¹⁸ Μ. Γλέζος, *Ακρωνύμια*, Αθήνα 2017, σ. 68-132.

Το φθινόπωρο του 1942 το βρετανικό Γενικό Στρατηγείο Μέσης Ανατολής απαίτησε να διενεργηθεί επιχείρηση δολιοφθορών στην Ελλάδα ώστε να διακοπεί ο ανεφοδιασμός της 8^{ης} Στρατιάς στη Βόρεια Αφρική. Σταθμός στη πορεία του ανεφοδιασμού θα ήταν η καταστροφή του σιδηροδρομικού δικτύου και των οδικών αξόνων της Ελλάδας. Για το σκοπό αυτό μια ομάδα Βρετανών αλεξιπτωτιστών συνεργάστηκε με τις ένοπλες ομάδες του Ε.Λ.Α.Σ. και του Ε.Δ.Ε.Σ. στην υλοποίηση του σχεδίου της ανατίναξης της γέφυρας του Γοργοποτάμου. Τη νύχτα της 25^{ης} Νοεμβρίου 1942 καταστρέφεται ο σημαντικότερος δίαυλος επικοινωνίας και ανεφοδιασμού των γερμανικών δυνάμεων, γεγονός υψίστης σημασίας αφού αναπτέρωσε το καταρρακωμένο ηθικό των υπόδουλων λαών της Ευρώπης ενώ εδραίωσε τη φήμη των πατριωτικών οργανώσεων.¹⁹

Η καθολικότητα της εθνικής αντίστασης στην Ελλάδα δεν μπορούσε να αφήσει ανεπηρέαστη και τη Μεσσηνία. Οργανωμένες κινήσεις εναντίον των δυνάμεων κατοχής εμφανίζονται και κυριαρχούν σε τοπικό επίπεδο, με αξιόλογες δράσεις. Αναφέρονται οι εξής:²⁰

Νέα Φιλική Εταιρεία

Η οργάνωση εμφανίζεται τον Ιούλιο του 1941 από τον καθηγητή Δημοσθένη Δημητριάδη και Θανάση Κούτρη. Τον Αύγουστο ιδρύεται η Νομαρχιακή Επιτροπή ενώ το Σεπτέμβριο δημοσιεύει τη πρώτη διακήρυξη που τονίζει την αναγκαιότητα της οργάνωσης και τους σκοπούς που είχε. Η εφημερίδα που κυκλοφόρησε ονομαζόταν *Ελληνική Σάλπιγγα* και αργότερα αποτέλεσε όργανο της Κ.Ε. Μεσσηνίας του Ε.Α.Μ. Ο Θανάσης Κούτρης μάλιστα ήταν ένας από τους θεμελιωτές του Ε.Α.Μ. στη νοτιοδυτική Πελοπόννησο. Στις οργανωτική ομάδα ανήκαν οι Καλαματιανοί Ανδρέας Γκουμέας, Γιώργης Δάλλας, Γιώργος Κουλουμβάκος, Λευτέρης Μαυροειδής, Γαβριήλ Παναγόπουλος, Αντώνης Παυλόπουλος, Αχιλλέας Πετρουσάκος, Ρούλης Σαλαβράκος, Τάκης Χιουρέας και Γιώργος Λαμπρινός.

¹⁹C.M. Woodhouse, *ό. π.*, σ. 297-315.

²⁰ I. N. Ζερβής, *ό. π.*, τ. 2, σ. 99-123.

Δ' Εθνικόν Δημοκρατικός Ελευθεριακόν Μέτωπον (Ε.Δ.Ε.Μ.)

Η Ε.Δ.Ε.Μ. δημιουργήθηκε από βασιλόφρονες και δημοκρατικούς στη Καλαμάτα από τους Ηλία Τριανταφυλλόπουλο και αδελφούς Τσαπόγα. Η οργάνωση σκοπό είχε την επικοινωνία με τη τους διαύλους στη Μέση Ανατολή και τον Εθνικό Στρατό. Απαρτίσθηκε από τους δικηγόρους Δημήτρη Κοντόλαιμο, Νίκο Παπανικολόπουλο, Θεόδωρο Παπασαραντόπουλο, Νίκο Σαμπολτζή και τον Δημήτρη Δεδούση. Η Ε.Δ.Ε.Μ. δραστηριοποιήθηκε περισσότερο με στο τομέα του έντυπου υλικού. Στη Λαϊκή Βιβλιοθήκη Καλαμάτας υπάρχουν δύο προκηρύξεις της Ε.Δ.Ε.Μ. που αναφέρονται στην αναπτέρωση του ηθικού του λαού της Καλαμάτας και τον καλεί σε αντίσταση, ενώ η άλλη μιλά για το φάντασμα του εμφυλίου πολέμου (1943).

Παρατίθεται η πρώτη:

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ (Ε.Δ.Ε.Μ.) ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΣΣΗΝΙΑΚΟΝ ΛΑΟΝ.

Εφθασεν η ώρα. Το έδαφος σείεται κάτω από τα πόδια του Κατακτητού. Μαζί του νοιώθουν πως κλονίζονται και ανίεροι συνεργάτες του, οι σιχαμένοι χαφιέδες που ωργίασαν στην Εθνική συμφορά και χόρεψαν πάνω σε πτώματα. ΝΑ όμως! Η οργιαστική συμφωνία σταμάτησε και χαρούμενο ζωντανεύει τώρα το παθητικό τραγούδι της λευτεριάς, καθώς βγαίνει σιγανά από τα στήθη των χλωμών παιδιών στις γειτονιές και αντηχεί περήφανα στις λαγκαδιές και τα κορφοβούνια, από τα τουφέκια των ΝΕΩΝ ΑΡΜΑΤΩΛΩΝ.

Τα γαλανά νερά της θάλασσας μας αυλακώνουν ελεύθερα τα ελληνικά και Συμμαχικά καράβια και ο βομβός της Συμμαχικής αεροπορίας φέρνει σαν ελπίδα τους πρώτους μακρυνούς χαιρετισμούς της ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ που σιώνει με γοργόφτερο ανυπόμονο πέταγμα.

ΕΛΛΗΝΕΣ

Η συνείδησή της αποφασιστικής κρισιμότητας της σημερινής στιγμής, επέφερεν την συγχώνευσιν 25 εν όλω επαναστατικών οργανώσεων και την σύμπυξιν Ενιαίου Εθνικού Μετώπου υπό την επωνυμία ΕΘΝΙΚΟΝ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΚΟΝ ΜΕΤΩΠΟΝ. Το ΕΔΕΜ αποτελούν Έλληνες όλων των πολιτικών κατευθύνσεων που τους ενώνει η κοινή πίστις:

- 1. Στην Ελλάδα, δηλαδή στην Εθνική Ιδέα, σαν αναγκαίο ψυχικό και σαν βαθύτατη ουσιαστική κοινωνική πραγματικότητα.*
- 2. Στην ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ώσαν την μεγαλύτερη ανθρώπινη κατάσταση και στη ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (ανεξαρτήτως μορφής πολιτεύματος για το οποίο θα αποφασίσει ο*

Ελληνικός Λαός) απαραίτητη εξασφάλιση του δικαιώματος της Ελευθερίας του Λαού ελέγχοντας τας πράξεις της πολιτικής εξουσίας. Τούτο θα εξασφαλισθή μόνο με την αντίσταση εναντίον οιασδήποτε και οποθενδήποτε προερχόμενης ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΚΗΣ μονομανίας.

3. Στην ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ δηλαδή στην ανάγκη μιας ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΣ που θα πραγματοποιήση σκοπιμότεραν οργάνωσιν της παραγωγής και δικαιότεραν κατανομήν του εθνικού εισοδήματος και η οποία θα αποτελέση την απαραίτητον βάση για το ξεσκλάβωμα του Λαού από την υλικήν ανάγκην και το θεμέλιον για τη ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ και ΗΘΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙ του Έθνους μας.
4. Εις την ανάγκην αυστηρών κυρώσεων κατά των προδοτών, μαυρεμπόρων και όλων των αγνοησάντων την Εθνικήν Αξιοπρέπειαν.

Αι επιδιώξεις αυταί δεν εξασθενούν τον ΚΥΡΙΟΝ και μοναδικό επί του παρόντος σκοπόν της οργανώσεως που είναι ο απελευθερωτικός αγών και τον οποίον θα επιδιώξει με κάθε μέσον και θυσίαν εν ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ με κάθε άλλην οργάνωσι και την βοήθειαν παντός Έλληνος για την ολοκληρωτική ικανοποίησι των ΕΘΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ.

Έφθασε η μεγάλη στιγμή. Επιστρατευθείτε. Ενισχύσατε τις οργανωμένες Εθνικές δυνάμεις. Λιποταξία είναι ο δισταγμός. Συμβάλλατε κατά το μέτρον των δυνάμεών σας έκαστος εις τον ιερόν αγώνα.

ΚΙ' ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΝΑ ΠΕΘΑΝΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΘΕΙΑ ΔΑΦΝΗ

ΜΙΑ ΦΟΡΑ ΚΑΝΕΙΣ ΠΕΘΑΙΝΕΙ

8 Ιουνίου 1943

Η Κ.Ε. ΕΔΕΜ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Ε' Εθνική Οργάνωσις Αξιωματικών και Στ' Ελληνικός Στρατός

Τον Ιούνιο του 1941 οι αξιωματικοί της Ελληνικής Στρατιωτικής Διοικήσεως Καλαμάτας επεξεργάζονται τη δημιουργία αντιστασιακής οργάνωσης, με το σύνολο τους να αγγίζει τα 240 μέλη περίπου. Ιδρυτικά μέλη ήταν ανώτεροι αξιωματικοί όπως ο λοχαγός Οδυσσέας Ζαμπύρος, ο Δημήτρης Αντωναρόπουλος κα. Τα στρατιωτικά τους τμήματα αποτελούσαν ομάδες των 15-20 ανδρών δρώντας στις ορεινές περιοχές, άλλα τμήματα ήταν υποχρεωμένα να παραδίδουν μαθήματα αεράμυνας και τέλος, υπήρχαν ειδικές ομάδες που προσπαθούσαν να έρθουν σε επικοινωνία με το Στρατηγείο Μέσης Ανατολής.

Η οργάνωση είχε επαφές και με Βρετανούς στρατιωτικούς που ήταν εγκατεστημένοι και δρούσαν στο Ταΰγετο και τη Τριφυλία. Τους ταγματάρχες W.Reid, H. Harrington και τον λοχαγό Peter Frazer.

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

II. Ο ΛΑΟΣ ΞΕΣΗΚΩΝΕΤΑΙ ΣΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

II. 1. Οδηγίες για την καταπολέμηση του ένοπλου αγώνα.

Ο ένοπλος αγώνας είχε ήδη ξεκινήσει με τον Ε.Λ.Α.Σ. να πρωταγωνιστεί κατά των ιταλικών μονάδων, που αντιδρούσαν στις επιθέσεις με εν ψυχρώ δολοφονίες ή εκτελέσεις ακόμα και πυρπολήσεις χωριών. Από την άνοιξη του 1942 παρατηρείται η αύξηση των επιθέσεων εναντίον γερμανικών μονάδων και στρατιωτικών φαλάγγων μεταφοράς στρατιωτικού υλικού. Το Μάρτιο ο πτέραρχος Αλ. Λερ εκδίδει τις οδηγίες για την καταπολέμηση των επαναστατών που τόνιζε πως ο Γερμανός στρατιώτης θα βρισκόταν αντιμέτωπος με ένα ύπουλο και παμπόνηρο αντίπαλο που δεν τον φόβιζε κανένα στρατιωτικό μέσο. Έτσι όφειλε ως ανώτερος να χρησιμοποιήσει όλα τα μέσα που θα οδηγούσαν και θα διασφάλιζαν τη διατήρηση της ηρεμίας και της τάξης ανάμεσα στον πληθυσμό. Συγκεκριμένα:²¹

«Καθόλου Συναισθηματισμούς! Είναι προτιμότερο να εκτελεστούν 50 ύποπτοι από το να χαθεί ένας Γερμανός στρατιώτης. Αιχμάλωτοι επαναστάτες θα πρέπει κατά βάση να τουφεκίζονται ή να απαχρονίζονται κατά τον ίδιο τρόπο. Χωριά κοντά στα οποία έλαβαν χώρα επιθέσεις, καταστροφές, ανατινάξεις ή άλλου είδους ενέργειες δολιοφθοράς θα πρέπει να καταστρέφονται. Χωριά με κομμουνιστική διοίκηση θα καταστρέφονται. Άνδρες θα συλλαμβάνονται ως όμηροι. Αν δεν καθίσταται δυνατόν να εντοπιστούν ή να συλληφθούν εκείνοι που πράγματι συμμετέχουν στην επανάσταση, υπάρχουν αντίποινα γενικής μορφής, όπως π.χ. η εκτέλεση του ανδρικού πληθυσμού από τις γύρω περιοχές, σύμφωνα με μια προκαθορισμένη ποσοστιαία αναλογία. Η αναλογία αυτή ορίζεται: για κάθε Γερμανό τραυματία θα εκτελούνται 50 όμηροι και για κάθε νεκρό Γερμανό στρατιώτη 100 όμηροι.»

Ο στρατάρχης Βίλχελμ Κάιτελ, διοικητής του αρχηγείου της Βέρμαχτ, πιστός βοηθός του Αδ. Χίτλερ και προσωπικότητα ιδιαίτερα αμφιλεγόμενη, στη κατακλείδα του ενόπιου του δικαστηρίου στη δίκη της Νυρεμβέργης μιλούσε για λάθη στη διαχείριση των εγκλημάτων πολέμου. Δήλωνε πως η ενοχή του ήταν μόνο αυτή κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.²²

²¹X. Φ. Μάγερ, ό. π., σ. 47.

²²X. Φ. Μάγερ, ό. π., σ. 48.

Έτσι αντιμετώπιζε τα εκατομμύρια σφαγιασμένων αθώων ο Κάιτελ που στη συνέχεια της απολογίας του υποστήριξε πως ο συσχετισμός 1/100 δεν ήταν ορθός, αλλά ο Χίτλερ πρόσθεσε ένα μηδενικό.

Τον Οκτώβριο του 1942 και λόγω των συνεχόμενων δολιοφθορών στα κατεχόμενα κράτη, ο ίδιος ο Χίτλερ εξέδωσε τη *διαταγή για τις ομάδες κομάντο*. Ο Βρετανός ταξίαρχος και διοικητής της βρετανικής αποστολής στην Ελλάδα Έντι Μάγιερς, είχε αποστείλει τους στρατιώτες του στα βουνά της Ελλάδας με σκοπό την εκπαίδευση των ανταρτικών ομάδων στο σύστημα των δολιοφθορών. Μέχρι τα τέλη του έτους στη χώρα υπήρχαν 10 περίπου βρετανικοί σύνδεσμοι ενώ ως το 1944 ο αριθμός τους εκτοξεύθηκε στους 199. Σύμφωνα με την απόφαση:²³

«Κάθε αντίπαλος θα εκτελείται μέχρι του τελευταίου ανδρός, ακόμη κι αν πρόκειται για στρατιώτες που φέρουν εξωτερικά στολή ή μονάδες καταστροφών με ή χωρίς όπλα στη διάρκεια της μάχης ή κατά τη φυγή... Αν τύχει να αιχμαλωτιστούν να παραδοθούν αμέσως στην υπηρεσία ασφαλείας.»²⁴

Τη διαταγή του Χίτλερ εμπλούτισε ο Αλ. Λερ:

«Οι υποκινητές αυτού του αγώνα – αδιάφορο σε ποια παράταξη ανήκουν – δεν θα αντιμετωπίζονται ως μέλη μια ένοπλης δύναμης. Αυτό ισχύει μόνο για τον ένοπλο, αλλά κατά τον ίδιο τρόπο και για όποιον μπορεί να αποδειχθεί ότι υποστηρίζει ενεργά αυτό τον αγώνα. Εκούσια παράδοση δεν αλλάζει τίποτε. Όλες οι εχθρικές ομάδες που θα ανακαλύπτονται θα πρέπει σε κάθε περίπτωση να εξοντώνονται μέχρι του τελευταίου ανδρός. Μόνο όταν κάθε επαναστάτης θα γνωρίζει πλέον ότι αποκλείεται να γλιτώσει ζωντανός θα μπορούμε να θεωρήσουμε ότι οι δυνάμεις κατοχής είναι σε θέση να ελέγχουν κάθε επαναστατική οργάνωση. Σε αυτό τον αγώνα παίζονται όλα για όλα. Δεν υπάρχουν μεσοβέζικες λύσεις. Αντιλήψεις όπως ηρωισμός ενός λαού που αγαπά την ελευθερία του. Είναι άτοπες.

Διακυβεύεται πολυτιμότερο γερμανικό αίμα. Απαιτώ από κάθε προϊστάμενο. Απαιτώ από κάθε προϊστάμενο να κάνει τα πάντα για να εκτελεστεί αυτή η διαταγή από τις μονάδες, χωρίς εξαιρέσεις και με ιδιαίτερη σκληρότητα. Αντιθέτως, θα ελέγξω κάθε παραβίαση και θα τιμωρήσω ανελέητα τον ή τους υπεύθυνους. Οι διαταγές που θα σταλούν στα τάγματα θα πρέπει να συλλεχθούν από τις μεραρχίες και να καταστραφούν. Διεκπεραίωση θα πρέπει να

²³Χ. Φ. Μάγιερ, *ό. π.*, σ. 50-51.

²⁴Πρόκειται για τη διαβόητη *Υπηρεσία Ι* που ιδρύθηκε το 1931 από τον Ρ. Χάιντριχ με κύριο σκοπό την παρακολούθηση των εχθρικών ομάδων. Το 1933 μετονομάστηκε από τον Χ. Χίμλερ, διοικητή των SchutzStaffel (S.S.), σε Sicherheitsdienst (S.D.) μυστικής υπηρεσίας της Γκεστάπο. Το 1944 ανέλαβε τη μυστική υπηρεσία πληροφοριών ενώ στη δίκη της Νυρεμβέργης κηρύχθηκε Εγκληματική Οργάνωση. Η ενδεχόμενη παράδοση κάποιου στη υπηρεσία σήμαινε βέβαιο θάνατο.

αναφερθεί δια τις υπηρεσιακής οδού στον διοικητή της Βέρμαχτ στην νοτιοανατολική Ευρώπη.»

II. 2. Ο λαός της Μεσσηνίας στα όπλα.

Παραμονές της 25^{ης} Μαρτίου 1942 οι οργανώσεις της Ε.Α.Μ. και της Ε.Α.Μ.Ν. κυκλοφορούν προκηρύξεις στην Αθήνα όπου καλούν το λαό σε ισχυρές κινητοποιήσεις. Ξεχύνονται στους δρόμους κατά χιλιάδες, ψάλλοντας τον Εθνικό Ύμνο στο Πανεπιστήμιο και ραίνουν με στεφάνια τους ανδριάντες του Ρ. Φεραίου και των Φιλικών. Απόσπασμα της προκήρυξης:²⁵

Έλληνες, που θέλετε ελεύθερη Ελλάδα η φετεινή 25^η Μαρτίου, επέτειος της επανάστασης των πατέρων σας, σας καλεί στον αγώνα. Ενωθείτε όλοι, άσχετα από τις άλλες αντιλήψεις σας, στις γραμμές του Ε.Α.Μ. Αγωνισθήτε για το ψωμί που σας κλέβουν, για τη λευτεριά που σας στερούν.

Στη Μεσσηνία την ίδια περίοδο εκδηλώνονται τα πρώτα ένοπλα τμήματα στα χωριά της Σαϊδόνας, της Καλλιρρόης και αργότερα της Χρυσοκελλαριάς. Η ενδεχόμενη ύπαρξη πολεμικού υλικού από τις απερχόμενες συμμαχικές στρατιωτικές δυνάμεις καθώς και οι συστηματικές δολιοφθορές, απασχολούσαν ιδιαίτερα τις δυνάμεις κατοχής που προχωρούσαν σε ανακοινώσεις στο τοπικό τύπο. Παρατίθεται μια στήλη από την μεσσηνιακή εφημερίδα ΘΑΡΡΟΣ στις 24 Μαρτίου 1942:

Η ανωτάτη διοίκηση των ενόπλων Ιταλικών δυνάμεων καθώρισε την ποινή του θανάτου εις εκείνους οίτινες βλάπτουν ή καταστρέφουν τας τηλεφωνικάς γραμμάς.

Αυστηρόταται αστυνομικαί κυρώσεις εις τους κοινοτάρχας οίτινες αμελούν να καταγγείλουν τους υπόλογους τοιούτων ζημιών, εις τους γονείς – κηδεμόνας ανηλίκων τέκνων, καθώς και εις τους κατόχους κτημάτων εις τα οποία σημειούνται πράξεις σαμποτάζ.

Οι Ιταλοί εξορμούσαν συχνά στη μεσσηνιακή ύπαιθρο με τη συνοδεία των ντόπιων συνεργατών τους, λεηλατώντας τους εξαθλιωμένους κατοίκους των χωριών. Στη Σαϊδόνα είχε καταφύγει ο αγωνιστής Μιχάλης Μαύρος ο οποίος λέγεται πως είχε δολοφονήσει κάποιο ντόπιο συνεργάτη των Ιταλών και συνεργαζόταν με τον Η. Νοέα που ανήκε στην Ε.Α.Μ. και είχε ιδρύσει την ομάδα στο χωριό. Ήδη από τις 25 Μαρτίου στο μοναστήρι της Βαϊδενίτσας οι Σαϊδονίτες είχαν αποφασίσει να πολεμήσουν τους κατακτητές και τους συνεργάτες τους. Οι ιταλικές αρχές απαιτούσαν από τους κατοίκους να ενημερωθούν για το

²⁵Συλλογική Εργασία Αγωνιστών, *Το Χρονικό του Αγώνα – Στ' άρματα! Στ' άρματα (Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης)*, Αθήνα 1964, τ. 1, σ. 114.

πληθυσμό των ζώων (κυρίως μουλαριών) και αγροτικών προϊόντων προς παράδοσή τους. Ο γραμματέας της Κοινότητας Δ. Ξυδέας αγνόησε τις εντολές των Ιταλών και κάλεσε τους Σαϊδονίτες να απειθαρχήσουν. Στις 27 Μαρτίου 1942 τα ιταλικά τάγματα έπεσαν στην ενέδρα των ντόπιων, αφοπλίζοντάς τους και τρέποντάς τους σε φυγή.

Η παραδειγματική τιμωρία του Η. Νοέα και των συντοπιτών του ήταν το κύριο μέλημα των ιταλικών αρχών. Έτσι την επομένη κατέφθασαν ξεχωριστά ιταλικά τμήματα με όλμους και βαρύ πυροβολικό, στήνοντας φυλάκια σε διάφορα σημεία του χωριού περικυκλώνοντάς το. Οι Σαϊδονίτες αδυνατούσαν να αντιμετωπίσουν το πυροβολικό των Ιταλών και τελικά κατέφυγαν στον Ταΰγετο. Η Σαϊδόνα πυρπολήθηκε ολόκληρη και το μοναστήρι της Βαϊδενίτσας καταστράφηκε.²⁶

Ο Ιταλός διοικητής Πελοποννήσου Γ. Παφούντι υποσχέθηκε αμνηστία στους αγωνιστές της Σαϊδόνας, απελευθέρωση στους συλληφθέντες και αποχώρηση των ταγμάτων από τη περιοχή της μεσσηνιακής Μάνης. Ο Η. Ξυδέας και οι υπόλοιποι αγωνιστές υπό τον φόβο των αντιποίνων παραδόθηκαν στις αρχές και οδηγήθηκαν στις φυλακές Αλεξανδράκη όπου έγινε έκτακτο στρατοδικείο. Ο εμπνευστής της αντίστασης (Η. Νοέας) καταδικάστηκε εις Θάνατον ενώ οι υπόλοιποι αγωνιστές σε φυλακίσεις. Η εκτέλεσή του έγινε στη θέση Σπυρίδη ή Καζάλα στις 13 Μαΐου 1942 τα ξημερώματα, ενώ αναφέρεται πως δεν δέχτηκε να του κλείσουν τα μάτια κοιτάζοντας κατάματα τους εκτελεστές του.

Μετά τη συνθηκολόγηση πολλοί κρατούμενοι αφέθηκαν ελεύθεροι και επέστρεψαν στο χωριό. Οι περισσότεροι εκτελέστηκαν σε ενέδρες από παρακρατικούς όπως ο Χρ. Ξυδέας, ο Ν. Ξυδέας και η σύζυγός του Αμαλία, ο Δ. Κλαμπατσέας κα, που εκτελέστηκαν στο περίβολο της εκκλησίας της Καρδαμύλης.²⁷

Επόμενα γεγονότα είναι αυτά της Χρυσοκελλαριάς, γειτονικών χωριών της Πυλίας και της Καλλιρρόης με 4000 περίπου αγρότες να πρωταγωνιστούν στα συλλαλητήρια κατά της φορολογίας της δεκάτης που αφαιμάξε την αγροτική παραγωγή. Κατά τη διάρκεια των εκδηλώσεων των αγροτών που διήρκεσαν 3 μέρες, ο σταθμός της Χωροφυλακής Κορώνης αφοπλίστηκε στην προσπάθειά του να διαλύσει το συλλαλητήριο. Κατά των αγροτών στάθηκαν περίπου 200 χωροφύλακες και ιταλικά στρατιωτικά τάγματα προερχόμενα από τη Καλαμάτα. Πραγματοποιούνται αρχικά συλλήψεις 12 αγροτών που οδηγήθηκαν στις φυλακές Αλεξανδράκη, εκτελέσεις αλλά και επικηρύξεις αγωνιστών όπως του Κ. Κανελλόπουλου που ανήκε στην Ε.Α.Μ. και οργάνωνε επιχειρήσεις εναντίον των ιταλικών

²⁶Συλλογική Εργασία Αγωνιστών, ό. π., τ.1,σ. 114.

²⁷Γ. Κριμπάς, ό. π., σ. 24-26.

δυνάμεων κατοχής στην περιοχή. Στην εφημερίδα *ΣΗΜΑΙΑ* στις 8 Αυγούστου 1942 αναγραφόταν η εξής διαταγή:²⁸

Εκ της Νομαρχίας

Δι' αποφάσεως της Επιτροπής Δημοσίας Ασφαλείας συνελθούσης εκτάκτως εν Καλλιρρόη την 6^{ην} Αυγούστου 1942 προεκηρύχθη αμοιβή δια τη σύλληψιν ή παροχήν αποτελεσματικών πληροφοριών δια τη σύλληψιν των κάτωθι αναφερομένων προσώπων γεννηθέντων και κατοικούντων εν Καλλιρρόη ως καταστάντων λίαν επικινδύνων εις την Δημοσίαν Ασφαλείαν και τάξιν καθ' όσον αποτελέσαντες ένοπλον συμμορίαν προέβησαν εις εκτέλεσιν φόνου και άλλων αξιοποιώνων πράξεων (...)

Ο Ναπολέων Παπαγιαννόπουλος ήταν εύελπις τότε και σημαντικό στέλεχος της Ε.Α.Μ. στη Μεσσηνία αλλά και μαχητής του ΕΛΑΣ, πίστευε πως ο Κ. Κανελλόπουλος ήταν ένας άνθρωπος πραγματικά ζωντανός και νευρώδης με τα ιδανικά της ελευθερίας. Χρέος των αξιωματικών ήταν να ανταποκριθούν στι περιστάσεις και την αποστολή που είχαν στην αποτίναξη του κατοχικού ζυγού και στην απελευθέρωση της πατρίδας. Ο Κ. Κανελλόπουλος, ψυχή της αντιστασιακής δράσης στη Μεσσηνία, έθεσε απο τον Φεβρουάριο του 1942 στο Κοπανάκι Τριφυλίας τις βάσεις της ανάπτυξης και εδραίωσης του αγώνα σε τοπικό επίπεδο. Τόνιζε την ανάγκη της οργάνωσης της περιοχής και κινητοποίησης του λαού της με συνεχή συλλαλητήρια και εκδηλώσεις. Ο μεσσηνιακός λαός όφειλε να προετοιμαστεί κατάλληλα με θυσίες και αγώνες για να διεκδικήσει την ελευθερία του.²⁹

Οι κατοχικές κυβερνήσεις που εξυπηρετούσαν εξ' ολοκλήρου τα συμφέροντα των δυνάμεων του Άξονα σύντομα αντιλήφθηκαν πως ο λαός δεν θα υπάκουε στους χειρισμούς τους. Η ραγδαία ανάπτυξη του κινήματος της εθνικής αντίστασης συνεπακόλουθο είχε τη θυελλώδη μετατόπιση των πολιτών προς την Αριστερά, που γοητευόταν από το όραμα μιας ευημερούσας δημοκρατικής μεταπολεμικής Ελλάδας. Με την εδραίωση της εθνικής αντίστασης και του ένοπλου αγώνα κάμπτονται τα οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα του λαού λ.χ. του λιμού, και θα γράψει αργότερα ο Σόλων Γρηγοριάδης:³⁰

«Οι επισιτιστικές συνθήκες μετά τους πρώτους μήνες του έτους που κυριαρχούσε η Πείνα, βαίναν σταθερώς προς κάποια βελτίωσι. Αυτό οφειλόταν στην ευρύτερη άρσι του συμμαχικού αποκλεισμού. Στις αρχές Ιουνίου 1942, μετά την μεσολάβησι του Διεθνούς και των τοπικών Ερυθρών Σταυρών, έγινε ρητή συμφωνία των εμπολέμων για τον ανεφοδιασμό

²⁸Ν. Ι. Ζερβής, *Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση*, Καλαμάτα 2002, τ. 3, σ. 89-90.

²⁹Γ. Κριμπάς, *ό. π.*, σ. 62-64.

³⁰Τ. Βουρνάς, *Η Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας (Πόλεμος 1940-41, Κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Απελευθέρωση, Δεκέμβριος 1944, Βάρκιζα)*, Αθήνα 1980, σ. 146-147.

της Ελλάδος... Με τον μηχανισμό αυτόν επί 3 έτη, γινόταν ο συνεχής, μερικός επισιτισμός, που απέτρεψε την επάνοδο της Πείνας. Συγχρόνως ασκήθηκε ισχυρά πίεση στη Γερμανία και Ιταλία να εφαρμόσουν το Διεθνές Δίκαιον που ορίζει ότι: «Ο Κατακτών διατρέφει». Και οι κυβερνήσεις του Άξονος κάναν μερικές θεαματικές χειρονομίες. Όπως στις 20 Ιουλίου που έφθασε από την Ιταλία ένα ατιμόπλοιο με 1.000 τόνους σιτάρι και 1.300 τόνους ειδών εμπορίου. Στις 2 Σεπτεμβρίου ήλθε και άλλο ιταλικό πλοίο, ενώ στις 20 Σεπτεμβρίου ανηγγέλθη ότι η Γερμανία θα χορηγήσει και θα μεταφέρει σιδηροδρομικώς 10.700 τόνους δημητριακών. Από την ποσότητα αυτήν ένα μικρό μόνον μέρος έφθασε πράγματι. Στις 25 Σεπτεμβρίου ήρθαν 900 τόνοι γερμανικής ζαχάρεως και στις 25 Νοεμβρίου άλλοι 660 τόνοι.

Εννοείται όμως ότι οι γερμανό-ιταλικές αυτές χορηγήσεις δεν αποτελούσαν παρά μικρό μόνον ποσοστόν των υποχρεώσεών τους. Και ήσαν ασήμαντο ποσοστόν των όσων αφαιρούσαν πάντοτε από την ελληνική παραγωγή, με εικονικές αγορές ή επιτάξεις... Η μετατόπιση όμως του πλούτου από την πόλη στο χωριό, υπό μορφήν ειδών πολυτελείας, υπήρξε φαινόμενο απατηλό. Η παράτασις της κατοχής εξεμηδένισε τα πάντα. Και τόσο οι προλεταριοποιηθέντες αστοί και μικροαστοί, όσο και οι αστικοποιηθέντες αγρότες διδάχθηκαν οδυνηρά, ότι τους απομένει ο αφανισμός αν δεν αποτιναχθεί η εθνική υποδούλωση.»

II. 3. Η ανατίναξη της Ε.Σ.Π.Ο. και της γέφυρας του Γοργοποτάμου.

Το φθινόπωρο του 1942 είναι καθοριστικής σημασίας για την καθολικότητα του αγώνα της εθνικής ανεξαρτησίας. Στις 11 Σεπτεμβρίου στην Αθήνα πραγματοποιούνται με μεγάλη επιτυχία απεργίες και μαχητικές εκδηλώσεις εναντίον των κατακτητών. Στο συλλαλητήριο λαμβάνουν μέρος περί τις 20.000 πολίτες με τους ιταλούς караμπινιέρους να ανταπαντούν με πυρά και πολλούς τραυματίες. Το ηθικό των διαδηλωτών δεν διαβρώνεται και ακάθεκτοι συνεχίζουν απαιτώντας τη διακοπή των εκτελέσεων και πλήρη απελευθέρωση των συλληφθέντων. Η διαδήλωση ολοκληρώνεται στις 15 Σεπτεμβρίου 1942 με νίκη των απεργών, που θα σχολιαστεί από τους ραδιοσταθμούς των συμμάχων με θαυμασμό. Την επιτυχία αυτή διαδέχεται το επόμενο γεγονός.³¹

Στην Αθήνα υπήρξε διαδεδομένη η μυστική οργάνωση της Πανελλήνιος Ένωσις Αγωνιζομένων Νέων (Π.Ε.Α.Ν), μιας ολιγάριθμης ομάδας αξιωματικών που ασχολούνταν με τη περισυλλογή πληροφοριών για λογαριασμό των αγγλικών υπηρεσιών. Στις 22 Σεπτεμβρίου 1942 ο ήρωας Κ. Περρίκος, απόστρατος αξιωματικός της αεροπορίας και

³¹Συλλογική Εργασία Αγωνιστών, ό. π., τ. 1, σ. 124-125.

ιδρυτής της οργάνωσης, ανατίναξε με τους συντρόφους του τα κεντρικά γραφεία της Εθνικής Σοσιαλιστικής Πατριωτικής Οργάνωσης (Ε.Σ.Π.Ο.) στην οδό Πατησίων. Η φασιστική αυτή οργάνωση πραγματοποιούσε εκδήλωση προκειμένου να ελκύσει νέους εργάτες με προορισμό τα εργοστάσια της χιτλερικής Γερμανίας και να στρατολογήσει νέους Έλληνες για το ανατολικό Μέτωπο. Το τολμηρό αυτό εγχείρημα στην καρδιά της Αθήνας και κυρίως σε περιοχή απόλυτα ελεγχόμενη από τις δυνάμεις κατοχής ήταν πρωτόγνωρο και εγκαινιάστηκε από όλη τη κατεχόμενη Ευρώπη. Από την έκρηξη βρήκαν θάνατο 29 μέλη της Ε.Σ.Π.Ο. και 43 Γερμανοί αξιωματικοί και στρατιώτες. Τραυματίστηκαν 12 διερχόμενοι πολίτες, 27 μέλη της Ε.Σ.Π.Ο. και 5 Γερμανοί στρατιώτες. Ο αρχηγός της προδοτικής αυτής ομάδας Σπ. Στεροδήμος υπέκυψε στα τραύματά του λίγες ημέρες αργότερα.³²

Η τύχη των πρωταγωνιστών αυτής της εξαιρετικά θρυλικής κίνησης ήταν μοιραία. Οι κατακτητές αντίστοιχα συνέλαβαν και εκτέλεσαν τα ηγετικά στελέχη της Π.Ε.Α.Ν. (Α. Σκούρα, Κ. Περρίκο, Ι. Κατεβάτη, Δ. Λόη, Διον. Παπαδόπουλο και Ιουλία Μπίμπα) αφού οδηγήθηκαν πρώτα στα κρατητήρια της Γκεστάπο στον Πειραιά. Τραγικός ήταν ο θάνατος της ηρωίδας της εθνικής αντίστασης Ιουλίας Μπίμπα που καταδικάστηκε δις εις Θάνατο και μετήχθη στη Γερμανία όπου αποκεφαλίστηκε δια πελέκεως.³³

Κατά τη διάρκεια της συνομιλίας μου με τον Μ. Γλέζο μου ανέφερε:

«Την Ε.Σ.Π.Ο., την οργάνωση των Γερμανών στην πλατεία Κάνιγγος την ανατίναξε ο Περρίκος με την ομάδα του. Και όταν μάλιστα στη Βουλή τέθηκε το θέμα αναγνώρισης της Εθνικής Αντίστασης και διαμαρτυρόταν ο Αβέρωφ θέλοντας να αποχωρήσει, που τελικά και έφυγε, σηκώθηκα και του φώναξα:

Λες ότι αναγνωρίζονται οι Κομμουνιστικές Οργανώσεις; Εσύ τι έκανες για την Π.Ε.Α.Ν. που δεν ήταν Κομμουνιστική Οργάνωση; Η Π.Ε.Α.Ν. ήταν μια οργάνωση από αξιωματικούς της αεροπορίας, σε ποιο βιβλίο έγραψες για την ανατίναξη της Ε.Σ.Π.Ο.; Μόνο ο αντικομμουνισμός του το έκανε και όχι η ουσία του πράγματος. Πανελλήνια Ένωση Αγωνιζόμενων Νέων! Ούτε αυτό δεν αναγνώρισαν που είναι κατόρθωμα της Δεξιάς, αν θέλουμε να τα διακρίνουμε σε Αριστερά και Δεξιά.»

Τη νύκτα της 30^{ης} Σεπτεμβρίου στον ορεινό όγκο της Γκιώνας και κοντά στο χωριό Καρούτες, αλεξιπτωτιστές της πρώτης βρετανικής αποστολής με επικεφαλής τον συνταγματάρχη Ε. Μάγιερς εφαρμόζουν με τις αντιστασιακές ομάδες ένα απίστευτο σχέδιο.

³²Συλλογική Εργασία Αγωνιστών, ό. π., τ. 1, σ. 125-126.

³³Κ. Παπαρηγόπουλος – Π. Καρολίδης – Γ. Αναστασιάδης, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα 2003, τ. 11, σ. 293-294.

Τα ένοπλα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ., του Ε.Δ.Ε.Σ. και της Ε.Κ.Κ.Α.³⁴ δραστηριοποιούνταν στις περιοχές αυτές και μαζί με τους Βρετανούς, ανατινάσσουν τη γέφυρα του Γοργοποτάμου, τμήματος της σιδηροδρομικής γραμμής Αθηνών – Λαμίας ανακόπτοντας τον ανεφοδιασμό των στρατιωτικών δυνάμεων του Ρόμελ. Η επιτυχία αυτού του σχεδίου συστηματοποιεί τις κοινές επιχειρήσεις Βρετανών πρακτόρων και ντόπιων οργανώσεων μετά από εντολές του Σ.Μ.Α.³⁵

III. 4. Η διαδήλωση κατά της Επιστράτευσης στη Μεσσηνία.

Ο επαναστατικός αναβρασμός που κυριαρχεί στα μεγάλα αστικά κέντρα και εκφράζεται με μεγάλα συλλαλητήρια και διαδηλώσεις, δεν ήταν δυνατό να αφήσει αμέτοχο το λαό της Καλαμάτας. Κατά τις αρχές Μαρτίου 1943 με αφορμή την πολιτική επιστράτευση αλλά και τη βαριά φορολογία της δεκάτης, οργανώνεται ένα παλλαϊκό συλλαλητήριο πρωτοφανούς όγκου. Οι διαδηλωτές αγήφησαν τις δυνάμεις κατοχής και διαδήλωσαν έως τις πύλες της Νομαρχίας. Το γερμανικό Φρουραρχείο και η Νομαρχία Μεσσηνίας δημοσίευσαν μια σκληρή ανακοίνωση στον τοπικό τύπο:³⁶

Ο Λαός των Καλαμών υπέστη και εξακολουθεί να υφίσταται τα συνεπείας της ανοήτου εκείνης εκδηλώσεως της παρελθούσης εβδομάδος. Ευτυχώς δια την πόλιν μας το κακόν καταπολεμήθη εν τη γενέσει του και αι συνέπειαι δεν ήσαν τραγικαί. Πρέπει όμως το πάθημα αυτό να αποτελέση μάθημα δια την αύριον. Λέγοντες ταύτα δεν απευθυνόμεθα προς τους υποκινητάς της γελοίας αυτής εκδηλώσεως, διότι έργον των ανθρώπων αυτών είναι να μηχανορραφούν και να απεργάζονται εις το σκότος τον όλεθρον του Ελληνικού Λαού.

Η εφημερίδα της Νομαρχιακής Επιτροπής της Ε.Α.Μ. Μεσσηνίας *Ελληνική Σάλπιγγα* δημοσιεύει για τη φορολογία της δεκάτης:³⁷

Η κυβέρνηση του ουζοπότη Ράλλη συνεχίζοντας την τακτική της καταλήστευσης του λαού μας, επέβαλε φορολογία σε χρήμα στο σιτάρι και τα άλλα αγροτικά προϊόντα. Προ καιρού έκανε δηλώσεις για την κατάντια των αγροτών και τα μέτρα που θα έπαιρνε για την βελτίωση της ζωής των. Τέτοιες υποσχέσεις δοθήκανε και πέρσι στη συγκομιδή, ότι τάχα θα εδεσμεύοντο τα βιομηχανικά είδη, ρούχα, παπούτσια, φάρμακα κλ.π. για να δοθούν στους αγρότες σε φτηνές τιμές και θυμούμαστε πολύ καλά ότι μετά την είσπραξη της δεκάτης οι αγρότες δεν είδαν τίποτα απ' όλα αυτά, αλλά ούτε στον ελληνικό λαό μοιράστηκε η δεκάτη.

³⁴Πρόκειται για την αντιστασιακή ομάδα σοσιαλδημοκρατικών αντιλήψεων (Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση) που ιδρύθηκε το φθινόπωρο του 1942 από τον βενιζελικό συνταγματάρχη Δ. Ψαρρό.

³⁵Κ. Παπαρηγόπουλος – Π. Καρολίδης – Γ. Αναστασιάδης,ό. π., τ. 11, σ. 290-291.

³⁶Ν. Ι. Ζερβής,ό. π., τ. 3, σ. 60.

³⁷Η στήλη προέρχεται από το προσωπικό μου αρχείο τοπικού Τύπου.

Τυφλό όργανο των κατακτητών η κυβέρνηση των προδοτών έχει δημιουργήσει, με τις άγριες φορολογίες, με την εξαγορά προϊόντων σε εξευτελιστικές τιμές, με την παντελή εγκατάλειψη σε περίθαλψη ιατρική, μια κατάσταση πραγματικής εξόντωσης και αφανισμού αγροτών.

Μα στην εγκληματική αυτή τακτική όλοι οι αγρότες πρέπει να αντιδράσουν. Να μην πληρώσει κανείς ούτε δραχμή για τη φορολογία του σταριού και των άλλων γεωργικών προϊόντων. Οι υπάλληλοι και χωροφύλακες σαν αγνοί Έλληνες πατριώτες ας ταχθούν στο πλευρό των αγροτών μας: Να μη δεχτεί κανείς να γίνη έρμαιο των κατακτητών και της προδοτικής κυβέρνησης.

Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

III. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΒΡΕΤΑΝΙΚΩΝ ΣΥΜΜΑΧΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ.

III. 1. Η εφαρμογή του σχεδίου *Animals* στην Ελλάδα.

Εν όψει των συμμαχικών επιτυχιών ο Χίτλερ αποφάσισε να αφήσει τη προώσπιση των Βαλκανίων μόνο σε γερμανικά και βουλγαρικά στρατεύματα ήδη από τις 19 Μαΐου 1943, λόγω της ανεπάρκειας των ιταλικών στρατιωτικών τμημάτων. Η γερμανική ηγεσία γνώριζε πως ικανός αριθμός δυνάμεων είχε μεταφερθεί στη Β. Αφρική, με σκοπό την απόβαση στην ελληνική ηπειρωτική χώρα. Ενδεικτικά είχαν μεταφερθεί 85.000 Αμερικάνοι και 72.000 Άγγλοι στρατιώτες. Για την επιτυχή απόβαση των συμμαχικών δυνάμεων στη Πελοπόννησο, έπρεπε να εφαρμοστεί ένα εντατικό σχέδιο συστηματικών δολιοφθορών που θα παρέλυαν τις επικοινωνίες και θα προκαλούσαν την αδυναμία αντιμετώπισης από τις δυνάμεις του άξονα.³⁸

Για το φόβο της ενδεχόμενης συμμαχικής απόβασης στη Πελοπόννησο είχε ενημερώσει τον Χίτλερ προσωπικά ο στρατηγός Κ. Φον Λε Σουίρ. Ο στρατηγός που έδωσε εντολή να καταστραφούν ολοσχερώς τα Καλάβρυτα αργότερα, αναφέρει:

«Ο Φύρερ μου ζήτησε στο πλαίσιο μιας ομιλίας στο κεντρικό αρχηγείο να χαιρετίσω την 117^η Μεραρχία καταδρομών. Ο Φύρερ εξέφρασε τη βεβαιότητά του ότι η 11^η Μεραρχία καταδρομών θα αποκρούσει μια αναμενόμενη απόβαση από θαλάσσης και αέρος στην Πελοπόννησο και ότι θα υπερασπιστεί εναντίον κάθε επίθεσης μέχρι του τελευταίου ανδρός την Πελοπόννησο, για την κατάκτηση της οποίας χύθηκε τόσο πολύτιμο αίμα. Η εμπιστοσύνη του Φύρερ στην 117^η Μεραρχία καταδρομών θα πρέπει να αποτελέσει για όλα τα μέλη όρκο εν όψει της επικείμενης αποστολής.»

Ο φόβος της ενδεχόμενης απόβασης στη Πελοπόννησο οδηγεί τον πτέραρχο Χ. Φέλμου στις 10 Ιουνίου να επισκεφθεί και ο ίδιος επισήμως τη Μεραρχία, αλλά και άλλους ανώτατους αξιωματικούς λ.χ.ο Λερ με τον υποστράτηγο Χ. Φερτς, να ελέγξουν τη κατάσταση ετοιμότητας στην άμυνα των αεροδρομίων της Καλαμάτας και του Άραξου. Ο Φέλμου με το στρατηγό Κ. Φον Λε Σουίρ επιθεώρησαν περιοχές γύρω από την Καλαμάτα και

³⁸Χ. Φ. Μάγερ, ό. π., σ. 117-118.

την Κυπαρισσία, ενώ δόθηκε εντολή να αναλάβει η ίδια η Μεραρχία την προστασία της ακτογραμμής βορειοανατολικά της Κυπαρισσίας.³⁹

Έτσι το καλοκαίρι του 1943 ο ταξίαρχος Ε Μάγιερς, επικεφαλής της *Specials Operations Executive* (S.O.E.) στην Ελλάδα, πετυχαίνει τη συμφωνία μεταξύ των ελληνικών αντιστασιακών οργανώσεων, οι οποίες θα υπάγονταν στο στρατηγείο Μέσης Ανατολής. Τον Ιούλιο υπογράφεται από τις συμβαλλόμενες δυνάμεις το Σύμφωνο Εθνικών Ομάδων από εκπροσώπους της Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ., της Ε.Κ.Κ.Α. και της Ε.Δ.Ε.Σ.⁴⁰

Για τα συντονισμό των στρατιωτικών ενεργειών, συγκροτήθηκε Κοινό Γενικό Στρατηγείο Ανταρτών με τη συμμετοχή και Βρετανών αξιωματικών. Η συμφωνία αυτή θεωρήθηκε το πρώτο ισχυρό και αποφασιστικό βήμα για την επιτυχία του συμμαχικού σχεδίου παραπλάνησης των γερμανικών δυνάμεων στην Ελλάδα, σε σχέση με τη θέση απόβασης των συμμαχικών στρατευμάτων της Β. Αφρικής με την ονομασία *Animals*.

Η επιχείρηση οργανώθηκε από το Μεικτό Επιτελείο Επιχειρήσεων Μέσης Ανατολής και η εκτέλεση της ανατέθηκε στον αρχιστράτηγο Σερ Χ. Μ. Γουίλσον, διοικητή συμμαχικών δυνάμεων Μέσης Ανατολής.⁴¹ Η έναρξη της επιχείρησης ορίζεται την 21^η Ιουνίου και η λήξη της στις 14 Ιουλίου 1943, με βασικό στόχο την εκ νέου διακοπή της σιδηροδρομικής γραμμής Αθηνών – Θεσσαλονίκης καθώς και ένα οργανωμένο σύστημα δολιοφθορών στο μεταφορικό δίκτυο των Γερμανών. Όμως δεν άργησε να εμφανιστεί η διαφορά στο ζήτημα της εφαρμογής του σχεδίου από τις εμπλεκόμενες ομάδες.

Ο Ε.Λ.Α.Σ. απορρίπτει το σχέδιο του Μάγιερς για ανατίναξη του δικτύου που ένωνε τις δύο μεγάλες πόλεις καθώς το εγχείρημα ήταν παράτολμο και θα προκαλούσε σημαντικές απώλειες στο σώμα των ανταρτών αλλά και εκτεταμένα αντίποινα στο πληθυσμό. Ο Στ. Σαράφης αντιπρότεινε τη σήραγγα του Κούρνοβου που θα μπορούσε να ανατιναχθεί με εκρηκτικά από τις δύο πλευρές διακόπτοντας τη συκοινωνία. Παρόλο που ο Μάγιερς διαφωνούσε, εν τούτοις προμήθευσε τον Ε.Λ.Α.Σ. με το αναγκαίο εκρηκτικό υλικό για τη διεξαγωγή της επιχείρησης.⁴²

Στις 2 Ιουνίου 1943 το τμήμα του Ε.Λ.Α.Σ. με τη συνεργασία του υπαρχηγείου Δομοκού και του αρχηγείου Ρούμελης, ανατινάζει την σήραγγα μήκους 500 μέτρων του Κούρνοβου την ώρα της διέλευσης αμαξοστοιχίας με τριακόσιους περίπου νεκρούς Ιταλούς στρατιώτες. Στους νεκρούς προστέθηκαν και εξήντα Έλληνες όμηροι που βρίσκονταν στην αμαξοστοιχία κάτι που θα σχολιάσει ο Μάγιερς αργότερα. Στις 9 Ιουνίου πραγματοποιείται

³⁹Χ. Φ. Μάγιερ, *ό. π.*, σ. 121-123.

⁴⁰E.C. Meyers, *Η ελληνική περιπλοκή – Οι Βρετανοί στη κατεχόμενη Ελλάδα*, Αθήνα 1975, σ. 197.

⁴¹Στ. Σαράφης, *Ο ΕΛΑΣ*, Αθήνα 1999, τ. 1, σ. 148-149.

⁴²M. Mazower, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ – Η εμπειρία της Κατοχής*, Αθήνα 1994, σ. 169.

μια αποτυχημένη επίθεση σε γερμανικό φυλάκιο στο 256^ο χλμ σιδηροδρομικής γραμμής Αθηνών – Λάρισα και η ανατίναξη της γέφυρας του Ασωπού την 21^η Ιουνίου 1943. Η επίθεση αυτή ήταν καταστροφική και γεγονός με αρνητικές συνέπειες για τη κυκλοφορία, καθώς οι πρώτες εκτιμήσεις μιλούσαν για εβδομάδες ή και μήνες έργων ανακατασκευής.⁴³ Ο ίδιος ο Ουίνστον Τσόρτσιλ εξέφρασε την ευαρέσκεια του για την έκβαση του εγχειρήματος αφού ο ανεφοδιασμός Βορρά – Νότου ήταν πλέον αδύνατος. Έτσι εκφράζεται το ενδιαφέρον πραγματοποίησης του σχεδίου δολιοφθορών με μυστική ονομασία *Animals*.⁴⁴

Πράγματι, οι δολιοφθορές που πραγματοποιήθηκαν κατά την 21^η – 24^η Ιουνίου 1943, προκάλεσαν την ανησυχία της Βέρμαχτ που μιλούσε για «προγραμματισμένη αυξανόμενη εκδήλωση δολιοφθορών στο δίκτυο συγκοινωνιών και επικοινωνιών.» Ύστερα, το βάρος της επιχείρησης μεταφέρεται στη Μακεδονία με σπασμωδικές επιθέσεις σαμποτάζ σε διάφορες θέσεις. Πολύνεκρη αποδείχθηκε η επιχείρηση στα στενά του Σαρανταπόρου, όπου οι δυνάμεις του Ε.Λ.Α.Σ. κατατρόπωσαν τη Φάλαγγα της 17^{ης} Μεραρχίας «Κυνηγών».⁴⁵

Στις 21 Ιουνίου η Φάλαγγα προερχόμενη από τη Βουλγαρία κατευθυνόταν προς την Αθήνα με ενδιάμεσες στάσεις τη Θεσσαλονίκη και τη Κοζάνη, σημεία που βοηθούσαν μια επικείμενη ενέδρα. Τη Φάλαγγα αποτελούσαν περίπου εξήντα τέσσερα οχήματα και 108 στρατιώτες με ελαφρύ οπλισμό. Με τις διαβεβαιώσεις συμμετοχής των ανταρτών, ο Μάγερς οργανώνει την επίθεση και στις 20 Ιουνίου, τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. καταλαμβάνουν σημεία σε Ελασσόνα και Κοζάνη, στήνοντας παρατηρητήρια και νάρκες. Οι ανταρτικές ομάδες αιφνιδιάζουν τους Γερμανούς εγκλωβίζοντας τους, στερώντας τους τη δυνατότητα ανεφοδιασμού, καλύψεως και οπισθοχωρήσεως, αποδεκατίζοντας τους.⁴⁶ Στις 23 Ιουνίου φθάνουν στο σημείο δυνάμεις αναγνωρίσεως με τεθωρακισμένα οχήματα και καταδιωκτικά αεροπλάνα. Η ενέδρα προκάλεσε την άμεση γερμανική αντίδραση που ανέφερε πως η κακομεταχείριση των Γερμανών αιχμαλώτων, αντιτίθετο σε όσα προέβλεπε το διεθνές δίκαιο για τη διεξαγωγή ένοπλης αναμέτρησης.

Τις πρώτες ημέρες του Ιουλίου, οι δολιοφθορές στο σιδηροδρομικό δίκτυο και οι επιθέσεις κατά των γερμανικών φυλακίων συνεχίστηκαν και μάλιστα σε βαθμό έξαρσης. Στις 4 και 5 Ιουλίου ανατινάχθηκε τμήμα της γραμμής στο Λιτόχωρο και Λεπτοκαρυά, ενώ στις 11 Ιουλίου γίνεται επίθεση εναντίον αμαξοστοιχίας βορειοδυτικά της Λαμίας.⁴⁷ Την ίδια ημέρα ο Μάγερς λαμβάνει εντολή κατάπαυσης επιθέσεων εξαιτίας της απόβασης των

⁴³ Στ. Σαράφης, *ό. π.*, τ. 1, σ. 118-119.

⁴⁴ Στ. Σαράφης, *ό. π.*, τ.1, σ.126.

⁴⁵ E. Meyers, *ό. π.*, σ. 168.

⁴⁶ G.L. Hammond, *Περιπέτεια με τους Αντάρτες 1943-1944*, Αθήνα 1983, σ. 63.

⁴⁷ Λ. Αρσενίου, *Η Θεσσαλία στην Αντίσταση*, Λάρισα 1966, τ. 2, σ. 360.

Συμμάχων στη Σικελία και η όλη επιχείρηση είχε πετύχει μέρος του σκοπού της. Με τη πραγματοποίηση του οργανωμένου σαμποτάζ, ο Χίτλερ πίστευε πως ήταν πιθανή μια αποβατική δραστηριότητα στη Πελοπόννησο ή τη Σαρδηνία, γι' αυτό και στρέφει το ενδιαφέρον του στη στρατιωτική ενίσχυση των δυνάμεων του στη χώρα μας, ανοίγοντας το δρόμο στη Σικελία.⁴⁸

III. 2. Ο Ελληνικός Εθνικός Στρατός και ο Τηλ. Βρεττάκος.

Την ίδια περίοδο που εφαρμόζεται το μεγαλοπρεπές σχέδιο *Animals*, η Μεσσηνία βιώνει το διχασμό της σε δύο διαφορετικά ένοπλα τμήματα. Αυτό του Εθνικού Στρατού που αποτελείται από άρτια εξοπλισμένο τμήμα μόνιμων αξιωματικών και στόχο έχει την επικράτηση στο Ταΰγετο, αλλά και του Ε.Λ.Α.Σ. που δραστηριοποιείται στον ίδιο ακριβώς χώρο. Ο Εθνικός Στρατός είναι το προϊόν της πολυδαίδαλους βρετανικής μυστικής διπλωματίας στην Ελλάδα, με έναν από τους πιο μάχιμους να είναι ο Τηλέμαχος Βρεττάκος.

Ο ήλαρχος Τηλέμαχος Βρεττάκος ήταν ένας από τους πρωταγωνιστές του κατοχικού εμφυλίου πολέμου. Με κωδικό *K13* στον κατάλογο των Βρετανών πρακτόρων της *Secret Intelligence Service*⁴⁹, εμφανίζεται ως ο πιο πιστός ακόλουθος των αγγλικών επιταγών που στόχο έχουν την πλήρη διάλυση των πολιτικών οργανώσεων της Ε.Α.Μ. και των στρατιωτικών τμημάτων του Ε.Λ.Α.Σ.

Ο Τ. Βρεττάκος μέχρι τον Αύγουστο του 1943 ήταν στρατιωτικό υπεύθυνος της Ε.Α.Μ. στη Λακωνία και ουδεμία σχέση είχε με τον Ε.Σ. Θεωρείται πως οι λόγοι της μετατόπισής του στη πλευρά του Ε.Σ. ήταν οι εξής:⁵⁰

- Οι επαφές του με τον λοχαγό της αγγλικής αποστολής Ταβερναράκη, φανατικό εχθρό του Ε.Α.Μ. – Ε.Λ.Α.Σ.
- Οι επαφές του με του στρατιωτικούς του βασιλικού περιβάλλοντος και συγκεκριμένα με τον λοχαγό Αργεΐτη που κατήλθε στη Μονεμβασιά τον Απρίλη του 1943.
- Οι ζυμώσεις του με τους δεξιούς κατοχικούς κύκλους της Καλαμάτας (Παπαδόγκωνα-Περρωτή-Πέππα κλπ).

⁴⁸E. Meyers, *ό. π.*, σ. 156-157.

⁴⁹Πρόκειται για τη υπηρεσία πληροφοριών του Ηνωμένου Βασιλείου που δίνει τη δυνατότητα στη βρετανική κυβέρνηση να μπορεί μυστικά να εφαρμόζει και να υπερασπίζεται τις διακρατικές εθνικές της βλέψεις.

⁵⁰Γ. Κριμπάς, *Πέρδικας*, Καλαμάτα 1988, σ. 39-40.

Οι Βρετανοί ήθελαν οπωσδήποτε τη διάσπαση των ανταρτικών ομάδων και την άμεση εμπλοκή τους σε έναν αιματηρό εμφύλιο πόλεμο. Ο Άγγλος αξιωματικός, εργατικός βουλευτής και μετέπειτα δικαστικός Ουϊλκς αναφέρει: ⁵¹

«Όταν εγώ έφτασα στην Ελλάδα, τις τελευταίες εβδομάδες της Κατοχής, παρά τη συμμετοχή στην Κυβέρνηση του Καϊρου πέντε μελών του Ε.Α.Μ., η δυσπιστία μεταξύ του Ε.Λ.Α.Σ. και των Βρετανών είχε φτάσει σε τέτοιο σημείο που η Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή στην κατεχόμενη Ελλάδα δεν θεωρούνταν πια σαν στρατιωτική αποστολή σε βοήθεια της Αντίστασης αλλά απλώς, σαν μια οργάνωση της Βρετανικής Ιντέλιτζενς, που δημιουργήθηκε για να κρατάει την Αγγλική Κυβέρνηση ενήμερη, για την εξέλιξη της κατάστασης. Έτσι που να μπορούν να προετοιμαστούν αντίμετρα ενάντια στον Ε.Λ.Α.Σ.»

Ο Εθνικός Στρατός εμφανίζεται ταυτόχρονα στην Τριφυλία – Ολυμπία με τον λοχαγό Γ. Καραχάλιο, στον Πάρνωνα με τον ανθ/γο Γρ. Ματζουράνη, στην Ηλεία με τον τ/χη Χ. Καραχάλιο και στην Αρκαδία με τον ανθ/γο Ι. Κοσιώρη. Το ξεκίνημα της ένοπλης δραστηριότητας κατά του Ε.Λ.Α.Σ. ξεκίνησε από το νότιο Ταΰγετο με προκήρυξη – κάλεσμα του συνταγματάρχη Αθ. Γιαννακόπουλου που ανέλαβε και την αρχηγία του στις 17 Ιουλίου 1943. Σ' αυτή αναφέρεται μεταξύ άλλων ότι είναι επικεφαλής των εθnikοφρόνων Ελλήνων και ότι θα καθαρίσει την ύπαιθρον από τα αναρχικά στοιχεία: ⁵²

Τον Αύγουστο του 1943 επίσημα ο συνταγματάρχης Αθ. Γιαννακόπουλος εξαπολύει επίθεση στα ένοπλα τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. Τμήματα των δυνάμεων του Ε.Σ. έχουν στρατοπεδεύσει στο Δυρράχι Φαλαισίας αριθμώντας περίπου τους 50 αξιωματικούς και 300 άνδρες. Η διάταξή τους ήταν συγκεκριμένη. Ο Εθνικός Στρατός επεδίωκε την επιρροή του στις περιοχές από το χωριό Άμφεια έως το Λεοντάρι, περιοχές δράσης και του Ε.Λ.Α.Σ., με επικεφαλείς του Ηλ. Καραμούζη και Τ. Αναστασόπουλο. Τα τμήματα αυτά συνάντησαν τυχαία ανύποπτο τμήμα του Ε.Λ.Α.Σ. Λακωνίας υπό τους Λεβεντάκη και Κονταλώνη όπου τους συλλαμβάνουν και τους αφοπλίζουν. Οι θανάσιμες ενέδρες κατά των τμημάτων του Ε.Λ.Α.Σ. συνεχίστηκαν σε διάφορες θέσεις του όρους του Ταΰγέτου (Σιλίμποβες, Πηγάδια κα). Αναφέρει ο Η. Παπαστεριόπουλος: ⁵³

«Βάζουν οι του Ε.Σ. σ' ενέργεια το σχέδιό τους. Στις 8 Αυγούστου ετοιμάζουν μια επίθεση κατά μιας ομάδας του Ε.Λ.Α.Σ. στη Σέλιτσα υπό τον ανθ/γο Κασά. Την κυκλώνουν και το πρωί της 9^{ης} Αυγούστου, υπό την απειλήν των όπλων τους, την αφοπλίζουν. Ανόποπτοι οι 70 άνδρες του Ε.Λ.Α.Σ., χωρίς ούτε διαταγή αμύνης και χωρίς να φαντάζονται ότι ήταν δυνατόν

⁵¹Γ. Κριμπάς, ό. π., σ. 54-57.

⁵²Γ. Η. Σχινιάς, *Η Εθνική Αντίσταση στη Μεσσηνία*, Αθήνα 1984, σ. 45.

⁵³ Ηλ. Παπαστεριόπουλος, *Ο Μωρηάς στα όπλα*, Αθήνα 2010, τ. 2, σ. 46.

να δεχθούν επίθεση από φίλια-ελληνικά τμήματα, αποπλίσθησαν από τον Ε.Σ. Πλήγμα βαρύ. Πλήγμα βαρύ για τον Ε.Α.Α.Σ. Όμως πλήγμα βαρύτερο για τον Ε.Σ.»

III.3. Το προδοτικό Σύμφωνο Ν. Ντομένικο - Διον. Παπαδόγκονα και το Σύμφωνο Δυρραχίου.

Την ίδια περίοδο που μαίνονταν οι αιματηρές ενέδρες στο όρος του Ταυγέτου, από το Γραφείο Πληροφοριών Αντικατασκοπίας των Ιταλών διαρρέει το προδοτικό Σύμφωνο του συνταγματάρχη του 64^{ου} Συντάγματος Ντόρια Ντομένικο με τον κατοχικό συνταγματάρχη πεζικού και στρατιωτικό διοικητή Διον. Παπαδόγκονα. Το έγγραφο αμφισβητήθηκε ευρέως από τους αξιωματικούς του Ε.Σ. που το χαρακτήριζαν ως τέχνασμα της Ε.Α.Μ. κατά του Ε.Σ. αλλά αν αναζητήσουμε τη βαθύτερη πορεία του στρατιωτικού διοικητή, δεν τίθεται ζήτημα προπαγάνδας. Ο ίδιος ο Παπαδόγκονας ποτέ του δεν αρνήθηκε την ανάμειξή του στο ζήτημα αλλά ενισχύθηκε η ενοχή του με την κατοπινή συνεργασία του με τις γερμανικές κατοχικές δυνάμεις και της προσωπικής του επικοινωνίας με τον ίδιο τον Χίτλερ. Το Σύμφωνο αναφέρει:⁵⁴

ΣΥΜΦΩΝΟ ΝΤΟΡΙΑ-ΠΑΠΑΔΟΓΚΟΝΑ

Διοικήσεις Τομέως Μεσσηνίας

Εμπιστευτικόν Πρωτόκολλον

Καλαμάτα 20 Ιουλίου 1943

ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ

Ο υπογεγραμμένος Συνταγματάρχης – Διοικητής του 64^{ου} Συντάγματος Πεζικού ΝΤΟΡΙΑ ΝΤΟΜΕΝΙΚΟ και ο Συνταγματάρχης Πεζικού – Στρατιωτικός Διοικητής Παπαδόγκονας Διονύσιος της διοικήσεως Καλαμών, έχοντες υπ' όψιν τον εκ του κομμουνισμού κίνδυνον και την δημιουργίαν επεισοδίων εις βάρος του στρατού κατοχής και του εθνικού στοιχείου Καλαμών και δια την πρόληψιν οιασδήποτε ενεργείας εκ μέρους των αναρχικών στοιχείων, έχοντες εξουσιοδοτηθεί προς τούτο από την Ανωτέραν Διοίκησιν.

ΑΠΟΦΑΣΙΖΟΜΕΝ

- 1. Την παροχήν οιασδήποτε βοήθειας εις τον συν/χην Παπαδόγκοναν Διονύσιον, ήτις κατά την αντίληψίν του, θα ήτο αναγκαία υπ' αυτού. Ούτος δεσμεύεται με τον λόγον της τιμής του δια συνεργασίαν μετά του υπογεγραμμένου Ιταλού συν/χου προς εξαφανισμόν των εν τη Μεσσηνία δρυσών οργανώσεων. Επ' ευκαιρία δε υπό την*

⁵⁴Γ. Κριμπάς, ό. π., σ. 64-65.

άμεσον ευθύνην του, θα οργανώσει αποσπατάσματα εθνικιστικά, υπό την διοίκησιν του συν/χου Γιαννακόπουλου Αθανασίου, με τον αποκλειστικόν σκοπόν να διαλύσει τας κομμουνιστικάς οργανώσεις ΕΑΜ-ΕΛΑΣ κλπ., συνεργαζόμενος μετά πλήρους συναδελφουσύνης μετά των στρατευμάτων κατοχής.

Εγράφη εις διπλούν και εις έκαστον εκ των συμβαλλομένων εδόθη ανά εν αντίτυπον δεόντως υπογεγραμμένον.

Ο Συν/χης Διοικητής του Εθνικού

Ο Συν/χης Διοικητής Ν.

Στρατού Ελλάδος

Ντομένικο

Παπαδόγκονας Διονύσιος

Ωστόσο τα πράγματα για τον Ε.Σ. ήταν ακόμη πιο δυσάρεστα αφού τα στρατιωτικά τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. κερδίζουν τα ηνία στο όρος του Ταυγέτου. Ο Αθ. Γιαννακόπουλος τηλεγραφούσε στο Στρατηγείο Μέσης Ανατολής (Σ.Μ.Α.) νιώθοντας τρομερά πιεσμένος και τονίζοντας ότι «υφιστάμεθα αδελφοκτόνον πόλεμον» αφηφώντας βέβαια πως ο ίδιος ξεκίνησε τις ένοπλες επιθέσεις εναντίον των στρατιωτικών τμημάτων του Ε.Λ.Α.Σ. Ενδεικτικά αναφέρει σε επιστολή του: ⁵⁵

Την 18^{ην} Αυγούστου έχομεν επιστρέψει εις το Δυρράχι. Πληροφορούμεθα ότι το παραπλανηθέν τμήμα μας εξ 70 ανδρών του λοχαγού Οδυσσέως Ζαμπούρου την 14-08-1943 απώλεσε το δρομολόγιόν του, εισήλθεν εις περιοχόν ελεγχόμενην υπό του ΕΛΑΣ όπου και ηχημαλωτίσθη. Ήτο πλήγμα σοβαρόν. Δεν ήτο μόνον απώλεια της δυνάμεως αυτής εκ των 300 ανδρών μας, ήτο επί πλέον και η ενίσχυσις των αντιπάλων μας δια του οπλισμού αυτού. Θα ήτο ήδη αισθητή η αριθμητική υπεροχή αυτών απέναντι των ιδικών μας... Ήτο πλέον φανερόν ότι η πλάστιγξ έκλινεν αναμφισβητήτως και οριστικώς εις βάρος μας. Ήτο ακόμη ζήτημα ολίγων ημερών δια να επισφραγισθεί το τελικόν αποτέλεσμα, το τέλος της ολοκληρωτικής καταστροφής...

Στις 28 Αυγούστου 1943 οι αντίπαλες δυνάμεις προσυπογράφουν το *Σύμφωνο Δυρραχίου* που δήλωνε το τέλος των εχθροπραξιών μεταξύ του Ε.Λ.Α.Σ. και του Ε.Σ. Στο χωριό Σιάμου κοντά στην Τσακώνα Μεσσηνίας υπογράφεται από τους Γ. Μιχαλόπουλο (Ωρίωνας) και Γ. Φράγκο (Ε.Λ.Α.Σ.) και αντίστοιχα από τους Αθ. Γιαννακόπουλο και Νικολόπουλο Στ. (Ε.Σ.). Τα πιο σημαντικά άρθρα του Συμφώνου καθόριζαν: ⁵⁶

⁵⁵Γ. Κριμπάς, *ό. π.*, σ. 68-69.

⁵⁶Γ. Κριμπάς, *ό. π.*, σ. 70-71.

ΤΟ ΣΥΜΦΩΝΟ

Μεταξύ των οργανώσεων Ε.Σ. και Ε.Λ.Α.Σ. κάπου σήμερα 28 Αυγούστου του έτους 1943 ημέραν Σάββατον και ώραν 18.00 οι υπογεγραμμένοι 1. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ συνταγματάρχης του πεζικού και ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ λοχαγός ως εκπρόσωπος και αρχηγός της οργανώσεως Ε.Σ. (Εθνικός Στρατός) 2. Ωρίων ως εκπρόσωπος του αρχηγείου ΕΛΑΣ Πελοποννήσου 3. Φράγκος Ιωάννης ως εκπρόσωπος της οργάνωσης Ε.Α.Μ. νοτιοανατολικής Πελοποννήσου εν όψει των ιστορικών αναγκών και ευθυνών προς ενοποίηση του εθνικοαπελευθερωτικού ημών κινήματος προς το συμφέρον του Ελληνικού Λαού και του αγώνος συνεφώνησαν και συναπεδέχθησαν τα κάτωθι:

Άρθρον 1^{ον}

α') Οι πρώτοι των συμβαλλομένων αποκηρύσσουν και καταγγέλουν ενόπιον του Ελλην. Λαού το εις τον Συν/χην Παπαδόγκονα Διον. αποδιδόμενον προδοτικόν σύμφωνον μετά του Ιταλού διοικητού του 64^{ου} Συν/τος πεζικού ΝΤΟΡΙΑ ΝΤΟΜΕΝΙΚΟ, ως τελείως άσχετον με αυτούς και ως αντιπροσώπευον μεγίστην εθνικήν προδοσίαν, πράγμα όπερ δι' επιστολής των από της πρώτης ημέρας της γνωστοποιήσεώς του απεκήρυξεν.

β') Ομοίως της υπ' αριθμ. 580 προκήρυξιν, δια της οποίας γνωστοποιείται ότι ο Ε.Σ. συνιστάται εν ονόματι του βασιλέως των Ελλήνων ΓΕΩΡΓΙΟΥ Β', ως πράξιν άγνωστον και αντίθετον προς τας ιδιαιτέρας των αρχάς και τους σκοπούς της συστάσεως του Ε.Σ.

Άρθρον 2^{ον}

α') Διά την αποκατάστασιν της αλήθειας και την κατανομήν ευθυνών θα συγκροτηθεί μικτή επιτροπή εξ αντιπροσώπων Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Σ. ήτις θα εξετάσει:

β') Τα εις βόρειον Τριφυλίαν λαβόντα χώραν αιματηρά γεγονότα και τον καταλογισμόν της ευθύνης εις τον πράγματι έχοντα ταύτην κτλ.

γ') Την υπόθεσιν του 005856 ⁵⁷ην και παραπέμπει εις ειδικόν δικαστήριον συγκείμενον εξ αντιπροσώπων των οργανώσεων Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Σ. και αντιπροσώπων Ελληνικού Λαού τιμίων, ευσυνειδήτων και ευπόληπτων.

⁵⁷Πρόκειται για το Απόρρητο Πρωτόκολλο Ντόρια – Παπαδόγκονα που υπογράφηκε στις 20 Ιουλίου 1943 με κύριο στόχο την οριστική διάσπαση των δυνάμεων του Ε.Λ.Α.Σ.

Άρθρον 4^{ον}

α') Παρά των πρώτων ως άνω συμβαλλομένων αναγνωρίζονται αι οργανώσεις Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. ως οργανώσεις απελευθερωτικάί και δηλούσιν ότι θα αγωνισθώσι διά την επικράτησιν των σκοπών του Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. που είναι:

1) Αγών διά την Εθνικήν απελευθέρωσιν.

2) Λύσις του εσωτερικού προβλήματος δια της ελευθέρας εκδηλώσεως της θελήσεως του Ελληνικού λαού και κατοχύρωσις του καθεστώτος τούτου εναντίον παντός αντιδραστικού αντιλαϊκού στοιχείου.

β') Αναγνωρίζουν και δηλούν ωσαύτως ότι η μέχρι τούδε δράσις των οργανώσεων Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. υπήρξεν απολύτως εθνική και ο κύριος συντελεστής της προαγωγής και αναπτύξεως του εθνικοαπελευθερωτικού ημών κινήματος.

Άρθρον 10^{ον}

α') Πάσα κίνησις εκ μέρους οιουδήποτε αξιωματικού ή πολιτικού αντίθετος προς το πνεύμα της συμφωνίας ταύτης δεν αναγνωρίζεται παρ' ουδενός των συμβαλλομένων και χαρακτηρίζεται ως εμπόδιον εις την προσπάθειαν προς ολοκλήρωσιν της εθνικής ενότητος.

β') Η οργάνωσις Ε.Σ. θα δέχεται εις τους κόλπους της αξιωματικούς, οίτινες θα παραδέχωνται τους όρους της παρούσης συμφωνίας και ουδέποτε θα θελήσουν να τους παραβούν. Το αυτό ισχύει δι' αμφοτέρους τους συμβαλλομένους.

γ') Εκφράζεται η πεποίθησις ότι υπό τας επιτακτικάς εθνικάς ανάγκας θα συντελεσθεί ταχέως η συγχώνεσις των οργανώσεων Ε.Α.Μ.-Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Σ. ως αποτέλεσμα του ήδη αρξαμένου Εθνικού αγώνος.

δ') Εφ' όσον δεν πραγματοποιηθεί απόλυτος συγχώνεσις με το Ε.Α.Μ.- Ε.Λ.Α.Σ., η οργάνωσις Ε.Σ. αναλαμβάνει την υποχρέωσιν του πρώτου όρου του άρθρου 4: «Αγών διά την εθνικήν ελευθερίαν» ίνα αυτοδιαλυθή και οι οπαδοί της, και ως άτομα και ως μέλη της, να αγωνισθούν διά την πραγματοποίησιν του δεύτερου όρου: «Επικράτησις του καθεστώτος της θελήσεως του Ελληνικού λαού και κατοχύρωσις του καθεστώτος τούτου» .

ε') Ο Ε.Σ. αναλαμβάνει την υποχρέωσιν να τροφοδοτεί τον Ε.Λ.Α.Σ. με αξιωματικούς, εφ' όσον ήθελε ζητηθεί τούτο, οίτινες μετά την εις τον Ε.Λ.Α.Σ. ένταξίν των θα ανήκουν αποκλειστικώς και οργανικώς εις τούτον.

Άρθρον 14^{ον}

α.) Το παρόν συμφωνητικόν, εγκρινόμενον παρά των άνω συμβαλλομένων και των αντιστοίχων αυτών οργανώσεων, κυρούμενον δε διά της υπογραφής των ως οριζομένων ως αντιπροσώπων, δέον όπως κοινοποιηθή:

1. Εις Γενικόν Στρατηγείον Ελλάδος
2. Εις Συμμαχικόν Στρατηγείον Μέσης Ανατολής
3. Εις αξιωματικούς και οπλίτας των συμβαλλομένων ομάδων και δημοσιευθεί δια της εφημερίδος "ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΑΛΠΙΓΞ".

ΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ**Δια τον ΕΣ**

Γιαννακόπουλος Αθανάσιος

Συνταγματάρχης

Νικολόπουλος Σταύρος

Λοχαγός

Δια το Ε.Α.Μ. Ν.Α. Πελοποννήσου

Φράγκος Ιωάννης

Δια το Αρχηγείον ΕΛΑΣ

Γιάννης Μιχαλόπουλος(Ωρίων)

Το Σύμφωνο του Δυρραχίου ήταν πράξη ενωτικού χαρακτήρα από τις ένοπλες αντάρτικες ομάδες του Ε.Λ.Α.Σ. και Ε.Σ. και εγκαινίασε τη συμμαχία τους έναντι των κατοχικών δυνάμεων. Ύστερα από λίγες ημέρες εφαρμόστηκε και επίσημα το Σύμφωνο, με τη δημιουργία του 9^{ου} Συντάγματος Πεζικού Ε.Λ.Α.Σ.–Ε.Σ. με διοικητή τον αντισυνταγματάρχη Καρατζαφέρη και καπετάνιο το Γιαννούλη Παναγιωτόπουλο. Το Σύνταγμα αποτελούταν από δύο στρατιωτικά τάγματα με επικεφαλείς τους λοχαγούς Σταύρο Νικολόπουλο και Τάσο Αναστασόπουλο με κύρια έδρα επιχειρήσεων το χωριό της Αλαγονίας Ταυγέτου.

Με το Σύμφωνο να έχει υπογραφεί, η ένωση των δυνάμεων ήταν στιγμή αποφυγής ενός ολοκληρωτικού εμφυλίου πολέμου. Ενώ αγκαλιάστηκε από τις ένοπλα στρατιωτικά σώματα, εντούτοις υπήρξαν αποστασίες μερίδας φιλοβασιλικών αξιωματικών. Την προσπάθεια αυτή υπονόμεισε και ο Γ. Βρεττάκος από τις 30 Σεπτεμβρίου 1943. Ανασύνταξε τις δυνάμεις του Ε.Σ. και αναχώρησε προς το χωριό Πέτρινα Μεγαλόπολης με ενδιάμεση στάση στο χωριό Βάγγου, πατρίδα του ηγέτη του Ε.Λ.Α.Σ. καπετάνιου Δημήτρη

Γιαννακούρα (Πέρδικα). Την αποστασία του ίλαρχου Βρεττάκου αγνοούσαν οι κάτοικοι των περιοχών αυτών, οι οποίοι τους φιλοξένησαν με ενθουσιασμό ενώ αναφέρεται πως παρατέθηκε και γεύμα προς τιμήν τους. Ο Βρεττάκος στη προσπάθειά του να διαλύσει τις τοπικές οργανώσεις της Ε.Α.Μ και του Ε.Λ.Α.Σ., συλλαμβάνει και εκτελεί την εαμική επιτροπή που την αποτελούσαν οι Κ. Γιαννακούρας (αδελφός του Πέρδικα), Ν. Χρόνης και Η. Μιχαλόπουλος.

Έως τις αρχές Οκτωβρίου τα στρατιωτικά τμήματα του Τ. Βρεττάκου είχαν ενωθεί με αυτά του αποστάτη Χ. Καραχάλιου και αμφότεροι υποδέχθηκαν στο χωριό Χελιδόνη την αγγλική αποστολή με επικεφαλής τον ταγματάρχη Άντριους. Μόλις έγινε γνωστή στην ύπαιθρο η συνωμοτική αποστασία των Βρεττάκου – Καραχάλιου, πολλοί αξιωματικοί του Ε.Σ. προσχώρησαν στον Ε.Λ.Α.Σ. αναλαμβάνοντας καίριες θέσεις στην αντιμετώπιση των νέων επιθέσεων.⁵⁸

⁵⁸ Χρ. Ν. Αντωνακάκης, *Η εθνική αντίσταση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στον Ταΰγετο και τον Πάρωνα (1941-1944)*, Αθήνα 2006, σ. 57-60.

Δ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

IV. Η ΑΙΜΑΤΗΡΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ ΣΤΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟ.

IV. 1. Μετά την ιταλική Συνθηκολόγηση.

Η ιταλική συνθηκολόγηση με τους Συμμάχους αποδείχτηκε τρομερό εγχείρημα αφού άλλαξε τις σφαίρες επιρροής και διέκοπτε τις πολεμικές πράξεις των ιταλικών μονάδων στη Πελοπόννησο. Η τελευταία αιματηρή δραστηριότητα των Ιταλών έγινε κατά τη διεξαγωγή των επιχειρήσεων «Χιονίστρα» και «Βυτίνα» μετά απο ισχυρές πιέσεις του ανώτατου ιταλικού αρχηγείου.

Η αλλαγή της φρουράς στις εκάστοτε περιφέρειες και συνάμα ο αφοπλισμός ήρθε καθυστερημένα λόγω της ανεπάρκειας των γερμανικών στρατιωτικών τμημάτων. Ο Στάτμυλλερ στη κατάθεσή του στη δίκη της Νυρεμβέργης για την Υπόθεση 7 αναφέρει ότι *Στις κρίσιμες πρώτες ημέρες της Συνθηκολόγησης είναι εξαιρετικό το ότι μεγάλα αποθέματα όπλων και πολεμικού υλικού περιήλθαν στις αντάρτικες. Πρόκειται σίγουρα για χιλιάδες τουφέκια και ίσως εκατοντάδες οπλοπολυβόλα και πολλούς όλμους.*⁵⁹

Ο Κρύγκερ απαγόρευσε την ανάμειξη Γερμανών διοικητών στις εσωτερικές υποθέσεις των Ελλήνων και διέταξε τον επανεξοπλισμό 100 περίπου αστυνομικών σε κάθε νομαρχία, στους οποίους υποσχέθηκε πλήρη κάλυψη και υποστήριξη με κάθε τρόπο. Οι γερμανικές κατοχικές δυνάμεις επεδίωκαν μια καλύτερη σχέση με τον άμαχο πληθυσμό εν όψει της επικείμενης αποχώρησης των ιταλικών στρατευμάτων τη στιγμή μάλιστα που αναπτρωνόταν ηθικά ο ελληνικός ένοπλος αγώνας.

Ο Κ. Φον Λε Σουίρ απηύθυνε έκκληση στις γερμανικές ένοπλες δυνάμεις στις 9 Σεπτεμβρίου 1943 τονίζοντας:⁶⁰

«Η ανταμοιβή για την προδοσία αυτή δεν πρόκειται να αργήσει. Αν η Ιταλία πιστεύει ότι θα ξεφύγει από τη μοίρα που της αξίζει εγκαταλείποντας τις αιώνιες αρχές της τιμής, της συνείδησης και της λογικής, τότε θα πληρώσει αυτή τη στάση με την κατάρρευσή της. Στο τέλος αυτού του μεγάλου αιώνα δεν θα έχει πλέον τίποτα στα χέρια της παρά τη βεβαιότητα ότι η απιστία πλήττει πάντα τον φορέα της.

⁵⁹ Δίκη της Νυρεμβέργης-Υπόθεση VII. Απόσπασμα από την κατάθεση του Στάτμυλλερ, σ. 7262.

⁶⁰ Χ. Φ. Μάγερ, ό. π., σ. 170.

Θα μας μείνει όμως αξέχαστο ότι εμείς αναγκαστήκαμε να υποφέρουμε με σιωπηρή υπακοή, ότι σκλαβώθηκαν τα αδέρφια μας στο Νότιο Τιρόλο από τον ίδιο λαό, για χάρη του οποίου θυσιάσαμε χιλιάδες από τους άριστούς μας στην Αφρική και τη Σικελία.

Με τον τρόπο αυτό και έχοντας συναίσθηση ότι ο ισχυρός βρίσκεται στο απόγειο της δύναμής του όταν είναι μόνος του, θα συνεχίσουμε να εκτελούμε το στρατιωτικό μας καθήκον απέναντι στον γερμανικό λαό και τον μεγάλο Φύρερ του. Επιθυμούμε να πατάξουμε τον εχθρό, οπουδήποτε κι αν εμφανίζεται και να αγωνιστούμε για το μέλλον που μπορούμε να αναμένουμε ως ανταμοιβή για την πίστη και το θάρρος μας.»

Η γερμανική κατοχή στη Μεσσηνία αποδείχτηκε εξαιρετικά αιματηρή με ομαδικές συλλήψεις, φυλακίσεις ομήρων, μεταφορές σε στρατόπεδα συγκεντρώσεως και ομαδικές εκτελέσεις. Στην Πελοπόννησο εγκαταστάθηκε η διαβόητη 11^η Μεραρχία Καταδρομών με έδρα την Κόρινθο και διοικητή τον υποστράτηγο Κ. Φον Λε Σουίρ. Στην Καλαμάτα εγκαταστάθηκε ως τοπικός Φρούραρχος της Στρατιωτικής Διοίκησης Μεσσηνίας ο αντισυνταγματάρχης της Βέρμαχτ Ιουλ. Βέλφινγκερ με το 749^ο Σύνταγμα Κυνηγών που ασχολούταν κυρίως με την διασφάλιση της άμυνας στη παράκτια περιοχή.⁶¹ Στις παρακάτω σελίδες εξιστορείται η δράση και η σκληρότητα του πλέον ανελέητου Κατακτητή αλλά και το μεγαλείο ενός υπόδουλου αλλά ελεύθερου λαού.

Στις 9 Σεπτεμβρίου 1943 αναλαμβάνει και επίσημα τη διοίκηση της Καλαμάτας ο γερμανικός στρατός μέσα σε μια χαώδη κατάσταση. Ο λαός της Καλαμάτας προσπαθούσε να επωφεληθεί σε ιματισμό και τροφές από τον καταρρέοντα ιταλικό στρατό και εν μέσω αυτής της κατάστασης, δολοφονείται από την Ε.Α.Μ. ο μοίραρχος ε. α. της Χωροφυλακής Ι. Γιαλουράκος, εκπρόσωπος της Ρ.Α.Ν. και της οργάνωσης Μεγάλη Ελλάδα.

Στις 13 Σεπτεμβρίου 1943 εκτελούνται από τις φυλακές Αλεξανδράκη 8 πατριώτες (οι 5 ανήκαν στην Ε.Α.Μ.) από τις γερμανικές δυνάμεις. Ήταν οι Θεοχάρης Λογκαράκης, Μιχάλης Τσιχριτζής, Νίκος Μαυρίκης, Κων/νος Λαμπρόπουλος, Χρήστος Μπούρας, Γεώργιος Αλούπης, Παναγιώτης Καράμπελας και Δήμος Κακαβάς. Ήταν ένα δείγμα του κύματος της τρομοκρατίας.

Λίγες ημέρες αργότερα και συγκεκριμένα στις 17 Σεπτεμβρίου 1943 ο Λε Σουίρ ζήτησε την αναδιοργάνωση της 117^{ης} Μεραρχίας σε Μεραρχία Καταδρομών, λόγω του στρατιωτικού υλικού που περιήλθε στα χέρια των κατοχικών στρατευμάτων από την αποχώρηση των Ιταλών. Ο Λε Σουίρ υπολόγιζε στη δημιουργία σώματος 2.500 για τη συγκρότηση πλήρους ορεινής Μεραρχίας, αποτελούμενης από 3 Συντάγματα. Έτσι σταδιακά

⁶¹Ν. Ι. Ζερβής, *Η Γερμανική Κατοχή στη Μεσσηνία (όπως καταγράφεται στις απόρρητες Ημερήσιες Αναφορές του Γερμανικού Στρατού Κατοχής 1943-1944)*, Καλαμάτα 1998, σ. 73.

η 117^η Μεραρχία Καταδρομών μετατρέπεται σε Μεραρχία Επιλέκτων για επιχειρήσεις σε ημιορεινά εδάφη.

IV. 2. Η Επίθεση των Ανταρτών εναντίον Γερμανικής Περιπόλου στον Αετό Τριφυλίας και οι πρώτες συλλήψεις στη Καλαμάτα.

Η πρώτη οργανωμένη επίθεση των ανταρτών του Ε.Λ.Α.Σ. εναντίον γερμανικής περιπόλου και μάλιστα μετά τη Συνθηκολόγηση πραγματοποιείται στο χωριό Αετός στη Τριφυλία. Η μαρτυρία που διασώζεται για την ενέδρα είναι από την εφημερίδα *ΝΙΚΗ*, όργανο της περιφερειακής επιτροπής του Κ.Κ.Ε. που αναφέρει: ⁶²

Στις 10 Σεπτέμβρη ο 1^{ος} Λόχος του 9^{ου} Συντάγματος ανταρτών ήρθε σε σύγκρουση με μια δύναμη Γερμανών έξω από το χωριό Αετός της Μεσσηνίας. Αποτελέσματα: 5 Γερμανοί νεκροί και 7 τραυματίες. Λάφυρα: 5 πιστόλια. Οι Γερμανοί ύστερα απ' αυτό ενισχυμένοι έκαψαν το χωριό Αετό και συνέλαβαν όλους τους άρενες κατοίκους της γύρω περιοχής.

Για τις καταστροφές που υπέστη το χωριό από τα γερμανικά αντίποινα αναφέρεται μια επιστολή προς την Υπηρεσίαν του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού από τους κατοίκους της περιοχής: ⁶³

Η κωμόπολις ΑΕΤΟΣ κατά τας 12 τρέχοντος μηνός υπέστη σαν αντίποινα την άγρια μανία και λύσσα των Γερμανών του Χίτλερ. Ο Γερμανικός Στρατός Κατοχής αφού από τας πρωινάς ώρας εκανονιοβόλησε τον Αετό, ύστερα εισώρμησε μέσα εις την κωμόπολιν μας και έσπειρε την καταστροφήν και τον όλεθρον εις όλην την κωμόπολιν. Παρέδωσαν ταύτην ολόκληρον εις τας φλόγας αδιακρίτως.

Αι καταστροφαί είναι ανυπολόγιστοι. Οι κάτοικοι έντρομοι διεσπάρησαν εδώ και εκεί χωρίς να κατορθώσουν να διασώσουν τίποτε απολύτως. Ούτε μια οκά σιτάρι ή άλλο είδος τροφίμου. Ούτε τα ενδύματα τους ή τα υποδήματά τους. Πολλά ζώα κήκαν.

Εκτός αυτών ερρίφθησαν εις την φωτιάν και εκάησαν ζώντες επτά γέροντες χωρίς να δυνηθούν με τας ικεσίας των να επιτύχουν την διάσωσίν των από τους βαρβάρους του Χίτλερ. Δύο παιδιά βαριά άρρωστα εγκαταλειφθέντα από τους γονείς των υπέκυψαν εις την νόσον των.

Και σαν να μην έφθαναν όλα αυτά, οι Γερμανοί κατά διαστήματα ανήρχοντο από το Δώριον και Κοπανάκιον εις την κωμόπολιν μας για να συμπληρώσουν το μακάβριον έργον των με τας λεηλασίας των στα ελάχιστα εναπομείναντα ορθά σπίτια του Αετού...

⁶² Ν. Ι. Ζερβής, *Καλαμάτα. Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση (9.9.-31.12.1943)*, Καλαμάτα 2002, τ.4, σ. 25.

⁶³Κ. Παπακόγκος, *Αρχείο Πέρσον-Κατοχικά Ντοκουμέντα του Δ.Ε.Σ. Πελοποννήσου*, Αθήνα 1977, σ. 222-223.

Στις 13 Οκτωβρίου 1943 δολοφονείται από την Ο.Π.Λ.Α. της Ε.Α.Μ. ο μοίραρχος και διοικητής της Χωροφυλακής Μεσσηνίας Σωτήριος Κατής στο σιδηροδρομικό σταθμό του Ασπροχώματος. Η είδηση της δολοφονίας τάραξε το γερμανικό Φρουραρχείο το οποίο προχώρησε σε 50 συλλήψεις και πληθώρα ανακοινώσεων και απαγορεύσεων. Στις 14 Οκτωβρίου δημοσιεύεται άρθρο στην εφημερίδα *ΘΑΡΡΟΣ* που ανέφερε:

Εάν συνεχισθούν τα έκτροπα

Θα εκκενωθή η πόλις των Καλαμών

Υπό του Γερμανικού Φρουραρχείου μου ανεκοινώθη ότι τα από τινών ημερών σημειούμενα έκτροπα και άλλα κρούσματα διαταράξεως της τάξεως εν τη πόλει δέον να παύσουν. Εις περίπτωσιν επαναλήψεως, έστω και επ' ελαχίστον τα ληφθησόμενα μέτρα θα είναι σκληρά, εκτός δε των συλλήψεων ομήρων θ' αντιμετωπισθή και η ολοσχερής εκκένωσις της πόλεως.

Ο Νομαρχών Μεσσηνίας

Α. ΓΚΕΛΗΣ

Τις κρίσιμες αυτές ώρες αναλαμβάνει τη Νομαρχιακή Διοίκηση Μεσσηνίας ο Δ. Περρωτής, πρόεδρος του Ιατρικού Συλλόγου με καταγωγή από το χωριό Σπερχογεία. Μετά την ανάληψη των νέων του καθηκόντων δημοσιεύει στην εφημερίδα *ΘΑΡΡΟΣ* την αισχρή και ψευδή ανακοίνωση ότι κατόπιν δικής του παρεμβάσεως ο Γερμανός Φρούραρχος θα ανέβαλε τις συλλήψεις κάτι που αποδείχθηκε λίγες ημέρες αργότερα. Στις 25 Οκτωβρίου 1943 πραγματοποιούνται ομαδικές συλλήψεις στο δυτικό τμήμα της Καλαμάτας αριθμώντας τους 1.100 περίπου πολίτες. Το άρθρο αναφέρει: ⁶⁴

ΗΡΘΗΣΑΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΧΘΕΣ ΟΛΑ ΤΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Γνωστοποιείται εις το κοινόν της πόλεως Καλαμών ότι ο ενταύθα κ. Γερμανός Φρούραρχος κατόπιν της ΥΠ' ΕΜΟΥ προσωπικής και εν ονόματι όλων των Πολιτικών Οργανώσεων παρασχεθείσης αυτώ εγγυήσεως, ήρεν από χθες τα περιοριστικά μέτρα. Τοιουτοτρόπως:

- I. Η κυκλοφορία παρατείνεται μέχρι της 10^{ης} μ.μ.*
- II. Επιτρέπεται εις όλους τους επαγγελματίας οίτινες είχαν διακόψει τας εργασίας των να επαναλάβωσι ταύτας.*

⁶⁴N. I. Ζερβής, ό. π., σ. 108-110.

Συνιστώ απόλυτον τάξιν και ησυχίαν, επιφυλασσόμενος να λάβω παν μέτρον δια το επισιτιστικόν ζήτημα του Νομού και πάσαν άλλην πρωτοβουλίαν δια το κοινόν συμφέρον εφ' όσον δεν ήθελε διαταραχθή η τάξις και επ' ελάχιστον.

Ο Νομάρχης Μεσσηνίας

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΕΡΡΩΤΗΣ

Οι κατοχικές δυνάμεις ήσαν τα περιοριστικά μέτρα μέσω του νέου Νομάρχη προς καθησυχασμό των πολιτών και με σκοπό τη διενέργεια ομαδικών συλλήψεων. Η συνεργασία τους μπορεί να τεκμηριωθεί αν σκεφτούμε πως την επομένη των συλλήψεων, ο Δ. Περρωτής αναχώρησε για την Αθήνα και επανήλθε μετά από τρεις περίπου μήνες στις αρχές Φεβρουαρίου του 1944. Ο αριθμός των συλληφθέντων αναφέρεται και σε μία ημερήσια αναφορά στρατιωτικής μονάδας που βρίσκεται στο Ομοσπονδιακό Αρχείο της Γερμανίας: ⁶⁵

Tagesmeldung, 24.10.1943

Bei Säuberungstunternehmen in Kalamata 1100 Griechen(...)festgenommen.

Abtransportin Gange. ⁶⁶

Αναφορά για τις ομαδικές συλλήψεις γίνεται επίσης και σε ημερήσια της 117^{ης} Μεραρχίας Καταδρομών με ημερομηνία 30.10.1943 προς το αντίστοιχο Γραφείο του LXVIII Σώματος Στρατούπου αναφέρει: ⁶⁷

Den ersten Rückschlag dürfte die kommunistische Bewegung durch die Aktionen Befehlshaber Peloponnes am 22 und 23.10. gegen die ELAS und EAM in den Städten, Patras, Korinth, Tripolis, Sparta, Kalamata und Megalopolis erlitten haben. Die Festnahme von Geiseln und rund 3000 Personen, die zur Zwangsarbeit im Reich als geschoben werden, hat die Bevölkerung dahin belehrt, dass unter Befriedung keine Schwärze zu verstehen ist. ⁶⁸

Η μετάφραση του παραπάνω κειμένου αποκαλύπτει:

Την πρώτη δοκιμασία μπόρεσε να λάβει το Κομμουνιστικό Κίνημα με τις ενέργειες του Διοικητού Πελοποννήσου, στις 22 και 23.10, εναντίον του Ε.Λ.Α.Σ. και της Ε.Α.Μ. στις πόλεις, Πάτρα, Κόρινθο, Τρίπολη, Σπάρτη, Καλαμάτα και Μεγαλόπολη. Η σύλληψη ομήρων και περίπου 3000 ατόμων, τα οποία θα απελαθούν για καταναγκαστική εργασία στο Ράιχ, θα νουθετήσει τον πληθυσμόν ώστε την ειρήνευση κατ' ουδένα τρόπο να εκλαμβάνει ως αδυναμία.

⁶⁵N. I. Ζερβής, *ό. π.*, σ. 149.

⁶⁶ Πρόκειται για την Β.Α. – Μ.Α. RH24 – 68/20, 44058/6.

⁶⁷N. I. Ζερβής, *ό. π.*, σ. 150.

⁶⁸Πρόκειται για την Β.Α. – Μ.Α. RH 26-117/16, 43889/2, 117. Jager – Division, Abt. Ia- Lagebeurteilungen 30.10.1943, σ. 1.

VI.3. Η ανατίναξη της σιδηροδρομικής γέφυρας Διαβολιτσίου – Ίσαρη (23-10-1943) και οι εκτελέσεις σε Τρίπολη και Τρίοδο.

Ο φόβος της ενδεχόμενης συμμαχικής στρατιωτικής απόβασης στη νοτιοδυτική Μεσσηνία ενίσχυε την παρουσία των τμημάτων της 117^{ης} Μεραρχίας Καταδρομών. Κάθε χωριό ή πόλη στη περιοχή μας πλήρωσε την εκδικητική μανία των γερμανικών κατοχικών μονάδων, αλλά το φρόνημα του λαού μας στη πίστη της ιδέας της Ελευθερίας ήταν μονόδρομος. Η αδιαμφισβήτητη δράση των αντιστασιακών οργανώσεων είναι διάχυτη με σημαντικές καταστροφές για τον εχθρό. Έκθεση του Γραφείου Πληροφοριών της 117^{ης} Μεραρχίας αναφέρει για την Πολιτική κατάσταση τα εξής: ⁶⁹

Η Πελοπόννησος, σήμερα, πρέπει να θεωρείται, στην ολότητά της, ως περιοχή συμμοριών. Οι διαρκείς αιφνιδιασμοί δείχνουν ότι και σήμερα, εκεί που ευρίσκονται συγκεντρωμένα τα Γερμανικά Στρατεύματα, δεν μπορεί να λεχθεί για ειρήνευση της περιοχής. Η ορεινή ενδοχώρα ευρίσκεται πλήρως υπό την κυριαρχία των συμμοριών. Εγκαθιδρύουν εκεί ένα κράτος εν κράτει και ασκούν απεριόριστα την κομμουνιστική εξουσία της διακυβερνήσεως. Οι συμμορίες, πολιτικώς, είναι καλά οργανωμένες και διαθέτουν τον δικό τους μηχανισμό εξουσίας, συμμοριακής δικαιοσύνης, υπηρεσίας στρατολογίας κλπ.

Η συμβολή των Ανταρτών αναγνωρίζεται και από την Βρετανική Υπηρεσία Πληροφοριών MI 3 του Υπουργείου Στρατιωτικών την ίδια ακριβώς περίοδο. Σε αναφορά καταγράφεται: ⁷⁰

Σε σύνολο 5 γερμανικών μεραρχιών και στρατιωτικών τμημάτων δευτέρας γραμμής, που βρίσκονται ακόμη στην Ελλάδα, η παρουσία 2 ½ έως και 3 μεραρχιών πιστεύεται να οφείλεται στους Αντάρτες.

Στη σιδηροδρομική γραμμή Διαβολιτσίου προς Ίσαρη Αρκαδίας λαμβάνουν χώρα τρία σχέδια δολιοφθορών που είναι καταγεγραμμένα στις Ημερήσιες Αναφορές Γερμανικών Μονάδων. Οι αναφορές αυτές φυλάσσονται στο Ομοσπονδιακό Αρχείο της Γερμανίας και τονίζουν:⁷¹

A. Ημερήσια Αναφορά 24 Οκτωβρίου 1943,

Eisenbahnbrücke bei Diawolitsion gesprengt. In der Nähe weitere Gleichsprengung. Wiederherstellung beendet.

B. Ημερήσια Αναφορά 25 Οκτωβρίου 1943,

⁶⁹ Τμήμα της Β.Α.-Μ.Α. RH26-117/16, 117. Jäger-Division, Abt. Ic. Lagebeurteilungen 29/11/1943, στο N. I. Ζερβής, ό. π., σ. 109.

⁷⁰ Τμήμα της WO 208/689 AXC20677, 25 MI 3, 26 Nov 43, στο N. I. Ζερβής, ό. π., σ. 110.

⁷¹ Τμήμα της RH 24-68/20 44058/6 Gen. Kdo. LXVIII. A.K. Abt. Ia-Tagesmeldung. 24.10.1943.

27.10., vorm., Bandenüberfall auf Bahnsicherung bei Issari (11 Km SW Megalopolis). Eigene Verluste 1 Schwer-, 1 Leicht-verwumeter.

Η δολιοφθορά είχε ως αποτέλεσμα τη διενέργεια συλλήψεων από τις γερμανικές κατοχικές αρχές με 18 πατριώτες να οδηγούνται στις φυλακές της Τρίπολης. Πρόκειται για τους, Αθανασόπουλο Μιχαήλ (ετών 32), Αλεξέα Γεώργιο (ετών 28), Ανδριόπουλο Απόστολο (ετών 31), Βασιλόπουλο Παναγ. (ετών 19), Γιαννακόπουλο Ιωάννη (ετών 44), Ευθυμίουπουλο Κων/νο (ετών 40), Καπόπουλο Κων/νο (39), Μιχαλακόπουλο Γεώργιο (ετών 17), Παπαχριστόπουλο Γεώργιο (ετών 26), Πολυκόγκωνα Νικόλαο (ετών 34), Ρέππα Παναγιώτη (ετών 44), Σπηλιόπουλο Θεμιστ. (ετών 37), Σπηλιόπουλο Ιωάννη (ετών 19), Τσαγκάρη Εμμ. (ετών 64), Φώτη Δημήτριο (ετών 67), ΑΕΤΟΣ (αγνώστων στοιχείων), Καμαρινό Δημήτριο (ετών 40).

Σύμφωνα με τον Θεοφάνη Π. Ρέππα, γιού συλληφθέντος, αφορμή για το μπλόκο και τις συλλήψεις ήταν η ανατινάξη της σιδηροδρομικής γέφυρας που βρίσκεται μεταξύ των σιδηροδρομικών σταθμών στα χωριά Ίσαρη και Δεσύλλα. Η ενέργεια αυτή έγινε κατόπιν εντολής του Συμμαχικού Στρατηγείου της Μέσης Ανατολής στις αντιστασιακές οργανώσεις της περιοχής σε συνεργασία με αξιωματικούς και Άγγλους κομάντος.⁷²

Μετά τη λεηλασία και καταστροφή της ιεράς Μονής Βελανιδιάς τη Κυριακή 7 Νοεμβρίου 1943 από τον υπολοχαγό Offenbach και τις γερμανικές στρατιωτικές δυνάμεις, σειρά λαμβάνει ένα τρομερό περιστατικό που οδήγησε στην εκτέλεση 10 πατριωτών στην Τρίοδο στις 24 Νοεμβρίου 1943. Στη κεντρική λεωφόρο της Αριστομένους στην Καλαμάτα τραυματίστηκε ένας Γερμανός στρατιώτης, προκαλώντας την άμεση εκτέλεση ομήρων που βρίσκονταν στο παλιό αεροδρόμιο της Καλαμάτας (Τρίοδος) στα πλαίσια της εφαρμογής του περιβόητου σχεδίου της ποσοτικής αναλογίας εξιλασμού (Sühnequote).⁷³ Το γερμανικό Φρουραρχείο ανακοίνωσε:⁷⁴

Την 24.11.1943 εξετελέσθησαν, συμφώνως προς την από 25.11.1943 ημερησίαν διαταγήν του Στρατιωτικού Διοικητού Ελλάδος, ως αντίποινα δια τον εν Καλάμαις τη 12.11.1943 υπό Έλληνας διαπραχθέντα τραυματισμόν ενός Γερμανού στρατιώτη, οι κάτωθι όμηροι:

<i>Καπετανάκης Παναγιώτης</i>	<i>ετών</i>	<i>31</i>
<i>Χαρίτος Δημήτριος</i>	“	<i>26</i>
<i>Ανδρεάκος Κούλης</i>	“	<i>29</i>

⁷² Ν. Ι. Ζερβής, *ό. π.*, σ. 217-218.

⁷³ Ν. Καράμπελας, *Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό*, Καλαμάτα 1962, σ. 448.

⁷⁴ Ν. Ι. Ζερβής, *ό. π.*, σ. 117.

<i>Λημναίος Βασίλειος</i>	“	24
<i>Ασλανιάν Χατσίκ</i>	“	24
<i>Φενδιάν Αγκόπ</i>	“	24
<i>Μασιάν Βαχίλ</i>	“	43
<i>Ράδος Πέτρος</i>	“	20
<i>Δημητρέας Κων/νος</i>	“	34
<i>Σουβελάκης Παναγιώτης</i>	“	35

Εν Καλάμαις 24.11.1943

Το Φρουραρχείον

VI. 4. Ο ρόλος των Ταγμάτων Ασφαλείας στην Πελοπόννησο.

Στις 7 Απριλίου 1943 αναλαμβάνει την κατοχική διακυβέρνηση της Ελλάδας ο Ι. Ράλλης διαδεχόμενος τον Κων/νο Λογοθετόπουλο. Λίγες ημέρες αργότερα αποφασίζεται η δημιουργία ευζωνικών ταγμάτων στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, απόφαση που συνοδεύεται με τη νομοθετική πρόβλεψη επέκτασης των περιβόητων ταγμάτων ασφαλείας και στην επαρχία το Φεβρουάριο του 1944.⁷⁵

Τα τάγματα αυτά θα επανδρώνονταν από εθελοντές και τον εξοπλισμό τους αναλάμβαναν καθολικοί γερμανικές κατοχικές δυνάμεις. Ανέφερε ο γερμανός πτέραρχος Χ. Φέλμυ: *Ο σχετικός νόμος ψηφίστηκε από την κυβέρνηση των δωσιλόγων του Ράλλη. Οι εθελοντές στρατολογήθηκαν από ελληνικές υπηρεσίες και εντάχθηκαν στα τάγματα ασφαλείας φορώντας παραδοσιακές ενδυμασίες. Η ισχύς τους έφτασε πολύ γρήγορα τους 5.000 άντρες. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του κατοχικού πρωθυπουργού Ι. Ράλλη που τονίζει:*⁷⁶

Η Κυβέρνησίς μου θα ήτο ανάξια του ονόματός της αν άφηνε την συνέχιση των μισερών αυτών έργων. Προς τούτο εθεώρησεν ως υπέρτατον καθήκον την οργάνωσιν των Σωμάτων Ασφαλείας, προς αντιμετώπισίν των καούργων και των ληστών, των τροφοδοτούμένων εκ του Εξωτερικού. Την δύναμιν ταύτην των Σωμάτων Ασφαλείας συνεκροτήσαμεν με τη συνδρομή των γερμανικών Αρχών προς τις οποίες και απηυθύνθημεν.

Με την αρνητική εξέλιξη του πολέμου για τις κατοχικές δυνάμεις, η συγκρότηση ενός ισχυρού αντικομμουνιστικού αισθήματος στο λαό απο τα στρώματα της ελληνικής ελίτ ήταν αναγκαία σε ένα εσωτερικό πόλεμο με αναδιάταξη των συμμαχικών στρατοπέδων.

⁷⁵ Φ.Ε.Κ., Ν. 1249, Α48, 25/2/1944.

⁷⁶ Σπ. Γασπαρινάτος, *Η Κατοχή: η κατοχική πρόοδος μέχρι τον Οκτώβριο του 1943*, Αθήνα 1998, τ. 1, σ. 223.

Γι' αυτό και παρατηρείται πως έως τα τέλη του 1943 η συμμετοχή του πληθυσμού στα κατοχικά τάγματα είναι ελάχιστη. Ο κατοχικός πρωθυπουργός Ι. Ράλλης για να ασκήσει πίεση στο σώμα των αξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων απειλεί με διώξεις όσους δεν συνδράμουν στη δημιουργία των ένοπλων αντικομμουνιστικών ομάδων, και το φθινόπωρο του 1944 δημοσιεύεται ο πρώτος κατάλογος με τους στρατιωτικούς που αρνήθηκαν τη κατάταξή τους τοποθετώντας τους στις λίστες αποστράτων. Τα Τάγματα Ασφαλείας των Αθηνών λειτουργούν ως τμήματα Πολιτοφυλακής αλλά και σαν αφετηριακοί χώροι στρατολογίας με εξακτίωση σε κάθε γωνιά της χώρας προς επικουρική δύναμη των γερμανικών κατοχικών μπλόκων.⁷⁷ Ο πτέραρχος Χ. Φέλμυ ανέφερε στην έκθεσή του:⁷⁸

«Η ελληνική κυβέρνηση, που απορρίπτεται ή αγνοείται από την πλειοψηφία του πληθυσμού, προσπαθεί να συμμετάσχει πιο ενεργά απ' ό,τι στο παρελθόν στον αγώνα κατά του κομμουνισμού και των κομμουνιστικών συμμοριών. Οι εμπειρίες από την Πελοπόννησο φανερώνουν ότι λόγω των δικών μας ανεπαρκών δυνάμεων η σύλληψη και η εξόντωση των ομάδων των συμμοριτών είναι αδύνατη. Θα πρέπει αριθμητικά αδύναμος ενεργός πυρήνας των συμμοριτών να καταδιωχθεί και να εξοντωθεί με στρατιωτικά μέσα, η εφεδρεία της οργάνωσης του ΕΛΑΣ στα χωριά θα πρέπει να κατατροπωθεί με κατασχέσεις όπλων και τη σύλληψη των ηγετών, και οι ζωτικές βάσεις της κομμουνιστικής οργάνωσης, που ελέγχει τη δημόσια ζωή στο σύνολό της, θα πρέπει να καταστραφούν με συλλήψεις των επιτρόπων, διάλυση των επιτροπών και κατάσχεση του ανεφοδιασμού.»

Στην Πελοπόννησο τα Τάγματα Ασφαλείας κατέχουν μια ιδιαίτερη θέση αφού συγκεντρώνονται οι μεγαλύτεροι σε αριθμό ένοπλοι σχηματισμοί. Το πάθος των εθελοντών, η διαδρομή τους και οι κοινωνικές διαστάσεις των σχηματισμών αυτών συνεχίζονται από τη διάλυση της αντιαστικής οργάνωσης των αξιωματικών του *Ελληνικού Στρατού* (Ε.Σ.) Το Νοέμβριο του 1943 ιδρύεται από τον Λεωνίδα Βρεττάκο, αδελφό του ήλαρχου Τ. Βρεττάκου, ο *Ελεύθερος Ελληνικός Στρατός* στη Λακωνία και θα εξοπλιστεί εξολοκλήρου από το γερμανικό κατοχικό στρατό.⁷⁹

Την ίδια περίοδο στη Λακωνία εμφανίζονται ανάλογες ομάδες που ενισχύονται και αυτές από τους κατακτητές αλλά ο Ε.Ε.Σ. του Βρεττάκου τρομοκρατεί και συλλαμβάνει σε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις με τις κατοχικές δυνάμεις εκατοντάδες πολίτες διακειμένους στην Ε.Α.Μ. Το τάγμα αυτό έλαβε μέρος στην επιχείρηση «Κότσυφας»⁸⁰ και σε άλλες

⁷⁷M. Mazower, *ό. π.*, σ. 101.

⁷⁸ Χ. Φ. Μάγερ, *ό. π.*, σ. 501-502.

⁷⁹Π. Μούτουλας, *Πελοπόννησος 1940-1945: Η περιπέτεια της επιβίωσης, του διχασμού και της απελευθέρωσης*, Αθήνα 2004, σ. 479-483.

⁸⁰Πρόκειται για την εκτεταμένη εκκαθαριστική επιχείρηση που εφαρμόστηκε στη Λακωνία.

εκκαθαριστικές επιχειρήσεις σε συνεργασία πάντα με τις στρατιωτικές μονάδες της 117^{ης} Μεραρχίας Καταδρομών. Προκήρυξη αναφέρει: ⁸¹

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

ΤΑΓΜΑ «Ο ΛΕΩΝΙΔΑΣ»

Ανακοινούται προς άπαντας τους απομακρυνθέντας των κατοικιών των κατοίκους του Νομού Λακωνίας και προσχωρήσαντας εις το υπό την επωνυμίαν Ε.Α.Μ. και Ε.Λ.Α.Σ. κομμουνιστικόν κίνημα ότι εάν αναγνωρίσωσι την πλάνην των και συναισθανθώσι το μέγα έγκλημα όπερ διαπράττουσι κατά της Πατρίδος και της Ελληνικής Κοινωνίας υπηρετούντες τοιάυτην αντεθνικήν οργάνωσιν, δύνανται ελευθέρως και ασφαλώς να επιστρέψωσι εις τα εστίας των αναλαμβάνοντες τα ειρηνικά των έργα, αφού εννοείται πρότερον παρουσιασθώσι εις το ΦΡΟΥΡΑΡΧΕΙΟΝ του καθ' ημάς Τάγματος ίνα γωστοποιήσωσι την πλάνην των και εφοδιασθώσι όλα του σχετικού φύλλου ΑΜΝΗΣΤΕΥΣΕΩΣ.

Εξαιρούνται της Αμνηστείας ταύτης οι αποδεδειγμένους διαπράξαντες εγκλήματα τιμωρούμενα υπό του Ποινικού Νόμου.

Ο Διοικητής του Τάγματος

Α. Βρεττάκος

Παράλληλα με την ανασυγκρότηση των κατασταλτικών μηχανισμών του δοσιλογικού κράτους, εφαρμόζεται και μια ευρεία εκστρατεία αντικομμουνιστικής προπαγάνδας σε μια προσπάθεια να ανακληθούν τα συντηρητικά πρότυπα των πληθυσμών. Η χρήση της ιδεολογικής αυτής προπαγάνδας είναι χαρακτηριστικό του Μεσοπολέμου, αφού χρησιμοποιήθηκε έντονα απο το Καθεστώς της 4^{ης} Αυγούστου και οι ακραίες αυτές περιπτώσεις παρουσιάζουν την ένταση με την οποία διεξάγεται αυτή η μάχη. ⁸² Ο Διονύσιος Παπαδόγκωνας, κερδίζοντας την εμπιστοσύνη του Χ. Φέλμυ, άρχισε με ταχύς ρυθμούς τη συγκρότηση των *Εθελοντικών Μονάδων Χωροφυλακής* στη Σπάρτη, το Γύθειο, την Καλαμάτα, την Πάτρα και την Τρίπολη. Επιστολή του Χ. Χίμμελερ, διοικητή των S.S. (ShutzStaffel) στον Δ. Παπαδόγκωνα αναφέρει: ⁸³

Αγαπητέ συνταγματάρχη Παπαδόγκωνα,

Ο Φύρερ έλαβε την ανακοίνωση που κάνατε εσείς και οι 5.000 αξιωματικοί και στρατιώτες των ελληνικών μονάδων εθελοντών της Πελοποννήσου και ένα μεγάλο τμήμα του

⁸¹ Προέρχεται απο το προσωπικό μου αρχείο με Φ. 915/Α/116, 8.

⁸² Β. Αγγελής, *Μεταξική Προπαγάνδα και νεολαία 1936-1940*, Αθήνα 2004, σ. 24-50.

⁸³ Χ. Φ. Μάγερ, *ό. π.*, σ. 506.

πληθυσμού της Πελοποννήσου και χάρηκε πολύ. Ο Φύρερ μου ζήτησε να σας διαβιβάσω τις ευχαριστίες και τους χαιρετισμούς του.

Χάιλ Χίτλερ

Υπογρ.: Χ. Χίμμελερ

Διοικητής Των SS

Υπουργών Εσωτερικών

Χαρακτηριστικά κωμικοτραγικός είναι ο λόγος που θα εκφωνήσει ο συνεργάτης των κατοχικών αρχών και διοικητής του Β' Αρχηγείου Χωροφυλακής Πελοποννήσου Δ. Παπαδόγκωνας, που αντιμετωπίζει τον Ιερό Αγώνα ενός ολόκληρου Έθνους όπως παρακάτω: ⁸⁴

Κρυμμένοι οι ελάχιστοι Έλληνες Κομμουνισταί κάτω από τον πομπώδη τίτλο Εθνικόν Απελευθερωτικόν Μέτωπον οργάνωσαν κατά σατανικόν τρόπο τα μέσα τα οποία θα έρριπτον εις τον αγώνα εναντίον της Ελληνικής Φυλής. Παρέσυρον τους αφελείς, υπεχρέωσαν τους εύπορους υπό το πρόσχημα του απελευθερωτικού αγώνος να τους ενισχύσουν κατ' αρχάς οικονομικώς μέχρις που ηνδρώθησαν και, ότε τούτον επραγματοποιήθη ήρχισαν εκβιάζοντες αυτούς αποσπώντας τεράστια ποσά. Εκολάκευον ακολούθως τα πλέον χαμερπή ένστικτα του ατόμου, δια να παρασύρουν τους αφελείς, υποσχόμενοι εις τους νέους και τας νέας ελευθερίαν σαρκός, εις τους εύπορους και νεόπλουτους προστασίαν της περιουσίας των, εις τους πτωχούς πλούτη, εις του μωροφιλόδοξους τιμάς και αξιώματα...

Ο Κομμουνισμός αγαπητοί μου συμπολίται, δεν είναι ιδεολογία, είναι θεομηνία, είναι γάγγραινα και θέλει θερμοκαυτήρα δια να θεραπευθή. Εκ της αρχής ταύτης εκκινούντες οι εν Μεσσηνία αξιωματικοί εθεωρήσαμε ότι είναι καθήκον μας πλέον να πολεμήσωμεν φανερά τον Κομμουνισμόν.

Αξίζει να σημειωθεί πως στην Καλαμάτα οι φανατικοί εθελοντές στρατιωτικοί ήταν πρόσωπα εμπιστοσύνης του κατοχικού νομάρχη Δ. Περρωτή και έδειχναν ιδιαίτερο ζήλο στην εφαρμογή της ιδέας του *Τάγματος Εθελοντών* στη Μεσσηνία. Η αχαλίνωτη φιλοδοξία τους για πλουτισμό και πολιτική επιρροή τους κατάντησε στυγερούς δολοφόνους του ελληνικού πληθυσμού και προδότες του Έθνους. Το πιο τραγικό είναι ότι όλοι αυτοί που συνεργάστηκαν με τους κατακτητές και κατέσφαζαν τους πληθυσμούς αποκαταστάθηκαν πλήρως από το μετεμφυλιακό κράτος και εντάχθηκαν μάλιστα στον εθνικό κορμό ως ήρωες.

⁸⁴Προέρχεται από φύλλο της εφημερίδας *ΘΑΡΡΟΣ* στις 23 Αυγούστου 1944.

Χαρακτηριστικό είναι πως ως αντιστασιακές ομάδες αναγνωρίζονταν οι ομάδες «Χ» και τα Τάγματα Ασφαλείας. Μια ανακοίνωση στην τοπική εφημερίδα αναφέρει:⁸⁵

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ

Με ευχαρίστησίν μου έμαθον την κατοπιν της προσκλήσεως του κ. Νομάρχου, Σας επιτρέπει την επιστροφήν εις τας εστίας των και τα ειρηνικά των έργα, των εκ πλάνης γενομένων οπαδών του Ε.Α.Μ. οι οποίοι αποκηρύξαντες τον κομμουνισμόν αφέθησαν ελεύθεροι και ανενόχλητοι και μέσα στην τίμια εργασία των επιθυμούν πλέον να επανορθώσουν το κακόν που έκαμαν στον εαυτό τους και την πατρίδα τους.

Επειδή η ταχθείσα προθεσμία ήτο σχετικώς βραχεία και κατοπιν της από παντού εκδηλουμένης παρακλήσεως, ίνα δώσω την ευκαιρίαν και εις άλλους να επανέλθουν στα σπίτια των και γευθούν τα αγαθά μιας ειρηνικής ζωής, κάμνω την τελευταίαν αυτήν πρόσκλησιν.

Έλληνες κάτοικοι των πόλεων και της υπαίθρου:

Καλώ όλους τους μέχρι σήμερα οπαδούς του Ε.Α.Μ. των τε πολιτικών και μαχητικών λεγομένων ομάδων όσοι εκ πλάνης ηκολούθησαν την οργάνωσιν αυτήν, παρασυρθέντες από τα ψευδή, δήθεν εθνικά συναισθήματα του αγώνος και δεν διέπραξαν εγκλήματα κατά της ζωής και περιουσίας τώρα που επείσθησαν πλέον ότι πρόκειται περί τρομοκρατικής κομμουνιστικής σπείρας, όπως προσέλθουν ΑΠΑΡΑΙΤΗΤΩΣ μετά του οπλισμού των μέχρι της εσπέρας της 18^{ης} Μαρτίου. Η παράδοσις των όπλων θα γίνεται εις τα εξής τοπικά γερμανικά Φρουραρχεία Πεταλιδίου, Βελίκας, Μεσσήνης, Πύλου, Μεθώνης και Καλαμών όπου θα λαμβάνουν προσωρινήν απόδειξιν, ενώ το έγγραφον της αμνηστείας θα δίδεται εις Καλάμας από τον κ. Νομάρχην Μεσσηνίας επικυρωμένον από τον κ. Γερμανόν Φρούραρχον Καλαμών...

Ο Γερμανός Στρατιώτης σας τείνει δια μιαν ακόμη φοράν το χέρι δια να Σας βοηθήση μέσα εις την πολεμικήν Σας αποτυχίαν. Σφίζετε το χέρι αυτό και βοηθείστε μας δια το καλόν Σας. Οι κομμουνισταί θα Σας είπουν πως το κάμνομεν από αδυναμίαν. Αυτοί θα πεισθούν γρήγορα που είναι η αδυναμία. Ημείς όμως δεν θέλωμεν να υποφέρη ο Λαός. Είστε Λαός έξυπνος και όπως εις τον πόλεμον υπήρξατε τίμιοι και ηρωϊκοί, ούτως και τώρα, πρέπει να μη παρασύρεσθε από πράκτορας υπηρετούντας ξένα και όχι ελληνικά συμφέροντα.

Κάμνω την τελευταίαν αυτήν προσπάθειαν, διότι όπως εις τον Γερμανόν πολίτην εγνωρίσατε κατά τας καλās ημέρας, τον μοναδικόν Σας πελάτην των ελληνικών προϊόντων,

⁸⁵ Στήλη της εφημερίδας ΘΑΡΡΟΣ. Προέρχεται από το προσωπικό μου αρχείο.

ούτω και σήμερον θέλω να γνωρίσετε όλοι, όπως άλλωστε το γνωρίζουν οι περισσότεροι εις τον Γερμανόν στρατιώτην τον καλύτερόν Σας φίλον.

Η ελευθερία Σας δεν κινδυνεύει από ημάς. Ο Φύρερ σας το εδήλωσε ρητά ότι μετά το τέλος του πολέμου τα γερμανικά στρατεύματα θα απέλθουν εξ Ελλάδος, αφήνοντα αυτήν τελείως ελευθέραν και κυρίαν των τυχών της.

Ο Φρούραρχος του Νομού Μεσσηνίας

Αντισυνταγματάρχης και Διοικητής

ΕΚΓΧΟΛΜ

Ο Νομάρχης Μεσσηνίας

ΔΗΜ. ΠΕΡΡΩΤΗΣ

Η συνεργασία ανάμεσα στις γερμανικές κατοχικές δυνάμεις και τις μονάδες των ευζώνων και εθελοντών ήταν τόσο καλή ώστε οι Γερμανοί Διοικητές επέτρεψαν στον Δ. Παπαδόγκωνα να αποφασίζει τελείως ανεξάρτητα για τη διεξαγωγή των επιχειρήσεών του. Ο Χ. Φέλμυ ανέφερε:⁸⁶

Στενότατα συνεργάζονταν τα τάγματα ασφαλείας με τους Γερμανούς και στις εκτελέσεις ομήρων. Η σύλληψή τους εξακολουθούσε βέβαια να γίνεται μέσω των ερευνών της μυστικής στρατιωτικής αστυνομίας, μέσω των ερευνών των μονάδων και μετά από πληροφορίες Ελλήνων ιδιωτών και Ελλήνων συνδέσμων. Οι όμηροι ανακρίνονταν από άτομα του Επιτελείου του (του Δ. Παπαδόγκωνα) και μόνον όταν και εκείνος έκρινε ότι επρόκειτο όντως για υπόπτους συμμορίτες, εκτελούνταν στην κατάλληλη περίπτωση.

⁸⁶ Δίκη της Νυρεμβέργης, Υπόθεση VII, σ. 7055 στο Χ. Φ. Μάγερ, ό.π., σ. 507.

VI. 5.Οι εκτελέσεις ομήρων και η δική μας Ιστορία.

Στις 8 Φεβρουαρίου 1944 πραγματοποιείται η πιο φρικτική σφαγή του πληθυσμού της Καλαμάτας ως αντίποινα για το θάνατο 10 Γερμανών στρατιωτών σε συμπλοκή τμήματος του ΕΛΑΣ με γερμανική στρατιωτική φάλαγγα στο χωριό του Αγ. Φλώρου. Κάηκαν ολοσχερώς τα χωριά Αγ. Φλώρος και Σκάλα Μεσσηνίας ενώ στο στρατόπεδο του 9^{ου} Συντάγματος Πεζικού γίνονται εκτελέσεις ομήρων από τις κατοχικές δυνάμεις και τους Έλληνες συνεργάτες τους, με τις περισσότερες εκτιμήσεις να μιλούν για **520** νεκρούς. Οι νεκροί ενταφιάστηκαν σε ομαδικούς τάφους στη περιοχή των παλιών δημοτικών σφαγείων στη δυτική παραλία Καλαμάτας. Η Αγωνίστρια της εθνικής αντίστασης Πότα Κακκαβά αναφέρει:⁸⁷

«Το Σάββατο 6 Φεβρουαρίου 1944 οι Γερμανοί έκαναν γενικές συλλήψεις στην ανατολική πόλη, από την Υπαπαντή και πέρα. Συνέλαβαν 1.800. Το πρωί της 8ης Φεβρουαρίου οι γείτονες άκουσαν τα πολυβόλα και τα καμιόνια πηγαινοέρχονταν. Στην πόλη μας είπαν, ότι τους στείλανε στη Γερμανία εργάτες. Ομως, φαινόταν το αίμα από τη Λακωνικής, που σταματούσε στη Φαρών. Σκυλιά τους ξέθαψαν αργότερα στην Παραλία κοντά στα παλιά σφαγεία. Με την απελευθέρωση ακούσαμε ότι ήταν 520. Δε μας άφησαν να τους πάρουμε. Εκτελέστηκαν αμέτρητοι. Κανείς δεν ξέρει πόσοι ήταν ακριβώς, γιατί όποιος είχε σκοτωμένο από τους Γερμανούς θεωρείτο προδότης.»

Στις 23 Φεβρουαρίου 1944 εκτελούνται 50 πατριώτες ως αντίποινα για τη δολοφονία του δωσίλογου διερμηνέα Κώστα Λέκκα, που έγινε στη Τρίπολη στις 9 Φεβρουαρίου 1943. Από αυτούς οι 31 είναι Μεσσήνιοι πατριώτες που βρίσκονταν στις φυλακές στην Τρίπολη και ενταφιάστηκαν στη θέση Παλιόχουνη Μεγαλόπολης και στον τόπο εκτελέσεως του ρέματος του Αγ. Νικόλα βόρεια του 11^{ου} Συντάγματος Πεζικού. Η προκήρυξη των κατοχικών αρχών αναφέρει:⁸⁸

Ως εξιλεωστικόν μέτρον δια τα κατά τον τελευταίον καιρόν γενομένας αιφνιδιαστικὰς επιθέσεις εναντίον Ελλήνων υπηρετούντων εις Γερμανικάς υπηρεσίας και ιδιαιτέρως δια την δολοφονίαν του Διερμηνέως Κώστα Λέκα την γενομένην την 9/2/1944 εξετελέσθησαν την 23/2/1944 50 κομμουνισται: (...)

Η έρευνα πολλές φορές εκπλήσσει και δημιουργεί τα πιο όμορφα και γενναία συναισθήματα στον ερευνητή της. Έτσι και η δική μου, προσωπική επαφή και πολύχρονη

⁸⁷ Προέρχεται από το αρχείο της ΕΡΤ, <http://www.ert.gr/eidiseis/73-chronia-apo-nazistiko-egklima-stin-kalamata/>, 15/03/2018.

⁸⁸ Τάσος Ν. Αποστολόπουλος, *Μεσσηνιακή Εκατόμβη 1940-1944 (1642 βιογραφικά Μεσσηνίων που θυσιάστηκαν για την πατρίδα την περίοδο 1940-1944)*, Καλαμάτα 2000, σ. 218.

αναζήτηση παρουσιάζει τη μαρτυρία της οικογένειάς μου και του προπάππο μου Πανάγο Σπύρου από το χωριό Άμφεια Μεσσηνίας, που εξετελέσθη στη Τρίπολη τα ξημερώματα της 22 Απριλίου 1944. Η κόρη του εκτελεσθέντος και γιαγιά μου Κων/να Γιαννούλη στα 87 της έτη ανασύρει από τη μνήμη της και αναφέρει:

«Θα ήταν αρχές Απρίλη όταν ο πατέρας μου ετοιμαζόταν να φύγει για την Καλαμάτα, και λίγο έξω απ' τη Θουρία τον συλλαμβάνουν και τον κρατούν οι Γερμανοί με άλλους συγχωριανούς του. Εκεί έμεινε δύο μέρες. Η αδελφή μου η Κατερίνα τον επισκέφθηκε όταν το μάθαμε και του έφερε ρούχα και φαγητό. Ζούσαμε μέρες αγωνίας. Τους έγδυναν και φορούσαν τα ρούχα τους οι Γερμανοί στρατιώτες για να μην αναγνωρίζονται και έκαναν συλλήψεις.

Νομίζαμε ότι θα τον άφηναν, αλλά τον μετέφεραν στην Τρίπολη. Στις φυλακές της Κομαντατούρ, έτσι μάθαμε. Εκεί έμεινε κάποιες μέρες και τον εκτέλεσαν. Μετά την εκτέλεση, πήγε η μάνα μου να δει κρυφά τον τάφο της αλλά εκεί στη Τρίπολη τη βρήκε ένας γνωστός μας ο Δ. Σύριος και τη φυγάδευσε. Της είπε μόνο πως ήρθε δήλωση πως ήταν κομμουνιστής και λίγο μετά του πέρασαν χειροπέδες μαζί με ένα συγχωριανό μας και τους πήγαν για εκτέλεση. Αυτά ξέραμε, δεν μάθαμε ποτέ τι έγινε.»

Σε αυτή τη περίπτωση εκτυλίσσεται μια απίστευτη ιστορία. Η πτυχιακή μου μελέτη που βασιζόταν στις αρχειακές κυρίως μαρτυρίες για την ίδια ακριβώς περίοδο, μου χάρισε το κίνητρο να ασχοληθώ και με τη δική μας περίπτωση που κανείς δεν γνώριζε που βρισκόταν ενταφιασμένος ο προπάππος μας. Μελετώντας ένα καλό βιβλίο ενός φίλου, του δάσκαλου Τάσου Αποστολόπουλου, βρήκα το ονοματεπώνυμο του προπάππου μου και τη θέση της εκτέλεσης. Ήταν η θέση *ρέμα του Αγ. Νικόλα* βορειοδυτικά του 11^{ου} Συντάγματος Πεζικού στην Τρίπολη, που τόσο είχα μνημονεύσει στη πορεία της μελέτης μου.

Αφού παραθέσαμε φόρο τιμής, με τη γιαγιά μου να είναι η μόνη επιζήσασα της οικογένειάς της που αντίκριζε το χώρο ταφής του πατέρα της, άρχισαν να γεννώνται νέα ερωτήματα. Πότε εκτελέστηκε, πως οδηγήθηκε στις φυλακές της Ortskommandatur και γιατί εκτελέστηκε; Ήταν κενά τα οποία ήθελαν συμπλήρωμα. Σαν φοιτητής του Π.Μ.Σ. Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, αποφάσισα από τη πρώτη περίοδο φοίτησης, ότι η στη διπλωματική μου, θα ασχοληθώ και με αυτό το ζήτημα της έρευνας που δεν είχα πραγματοποιήσει στις πτυχιακές μου σπουδές. Έτσι εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος αναζητήσεων.

Το πιο σημαντικό ήταν πως δεν υπήρχε στην κατοχή μας κάποιο έγγραφο που πιστοποιούσε την εκτέλεση, κάποιο τεκμήριο που θα με οδηγούσε στο επόμενο βήμα. Η μόνη μας πληροφορία ήταν ο χώρος εκτέλεσης. Αποφάσισα να έρθω σε επικοινωνία με τον αγαπητό οικογενειακό μας φίλο Τάσο Αποστολόπουλο, να του εξηγήσω την ιστορία μου και να με κατευθύνει στη νέα μου αυτή προσπάθεια. Ο Τάσος με τη πολύχρονη εμπειρία του

στις διοικητικές δομές και την αγάπη του την ιστορία της αντίστασης, τις υπαλληλικές οργανώσεις και τη πορεία τους στο χρόνο, με φέρνει σε επαφή με τον κ. Γιώργο Ζαχαρόπουλο, Ληξιαρχο του Δήμου Τρίπολης και ιστορικό ερευνητή.

Ο κ. Γιώργος Ζαχαρόπουλος, φίλος πλέον καλός και αυτός και καθοδηγητής, ακούγοντας το αίτημά μου δέχεται με προθυμία να με βοηθήσει. Αναζητώντας το αρχείο του Δήμου Τρίπολης, εφόσον το αρχείο των φυλακών ήταν κατεστραμμένο, πέφτουμε πάνω στη ληξιαρχική πράξη θανάτου του προπάππου μου. Ήταν το πιο όμορφο συναίσθημα, η πιο ωραία συγκυρία, όταν μετά από τόσες δεκαετίες αποκαλύπτεται η αλήθεια και για εμάς. Πλέον φυλάσσεται και αναφέρει:

Ληξιαρχική Πράξις Θανάτου

Εν Τριπόλει σήμερον την δεκάτην εννάτην του μηνός Απριλίου του χιλιοστού εννεακοσιοστού τεσσαρακοστού πέμπτου έτους, ημέραν Πέμπτην και ώραν 11 προ μεσημβρία και εν τω Ληξιαρχικό καταστήματι κειμένω εν τω Δήμ. Τριπόλεως, ενώπιον εμού του Κων/νου Ληξιάρχου της πόλεως Τριπόλεως του Δήμου Τριπόλεως της Επαρχίας Μαντινείας ενεφανίσθη ο Δημ. Αν. Σύριος, ετών 46, επαγγέλματος Τ.Τ.Τ. διανομέας, κάτοικος Τριπόλεως – Καραϊσκάκη 19.

Εδήλωσε ότι εν ταύτα, εν τη θέση Αγίου Νικολάου, την εικοστή δευτέραν του μηνός Απριλίου 1944, ημέραν Σάββατον και ώραν – μεσημβρία του χιλιοστού εννεακοσιοστού τεσσαρακοστού τετάρτου έτους απεβίωσεν ο Πανάγος Σπύρου, κάτοικος Γαρδικίου Αμφείας, γεννηθείς εν Γαρδικίω Αμφείας Καλαμών, ηλικίας ετών 64, επαγγέλματος Γεωργός και θρησκευματος Ορθ. Χριστιανός, υπήκοος Έλλην εγγεγραμμένος εις το μητρώον αρρένων της Κοινότητος Γαρδικίου, υιός του Γεωργίου, σύζυγος της Βασιλικής. Ο θάνατος κατά την πιστοποίησιν του ιατρού – επήλθεν εξ εκτελέσεως υπό των Γερμανικών Αρχών. Εφ' ω συνετάγη η παρούσα, ήτις αναγνωσθείσα και βεβαιωθείσα παρά του δηλούντος Δημ. Σύριου, υπεγράφη παρ' αυτού και παρ' εμού.

Ο ΔΗΛΩΣΑΣ

Ο ΛΗΞΙΑΡΧΟΣ

Κατά τη χρονολόγηση των γεγονότων και καταγραφή τους, προκύπτει ότι ο προπάππος συνελήφθη κατά τη διάρκεια της εκκαθαριστικής επιχείρησης (*Unternehmen«Reiher»*) - ΕΡΩΔΙΟΣ που εφαρμόζεται στη μεσσηνιακή ύπαιθρο από το 3^ο Τάγμα του 737^ο Συντάγματος Κυνηγών και τα τάγματα ασφαλείας. Ήταν επιχείρηση αντιποίνων για τη καταστροφή των γερμανικών θέσεων στο Μελιγαλά από τις αντάρτικες ομάδες και πραγματοποιείται 10-24 Απριλίου 1944.⁸⁹ Ο Γερμανός στρατηγός Κ. Φον Λε Σουίρ ανέφερε:⁹⁰

1. *Επιχείρηση «Κόνδωρ»*

Μονάδες: 1^ο Τάγμα του 737^ο Συντάγματος Καταδρομών, μονάδα εθελοντών Σπάρτης.

Περιοχή: Λεωνίδιο-Κοσμάς-Γύθειο-Μονεμβασιά.

Έναρξη: 10.4.1944.

2. *Επιχείρηση «Ερωδιός»*

Μονάδες: 3^ο Τάγμα του 737^ο Συντάγματος Καταδρομών, τμήματα του 3^ο Τάγματος των αμυντικών ταγμάτων πεζικού 999 και ελληνικές ομάδες εθελοντών.

Περιοχή: Νότια και νοτιοδυτικά της Μεγαλόπολης, μέχρι τα παράλια.

Έναρξη: 10.4.1944

3. *Επιχείρηση «Σκατζόχοιρος»*

Μονάδες: 1^ο Τάγμα του 749^ο Συντάγματος Καταδρομών, αναγνωριστική μονάδα 68, αναγνωριστική μονάδα 116, τμήματα του 4^ο Τάγματος των αμυντικών ταγμάτων πεζικού 999 και Τάγμα Ευζώνων Πύργου.

Έναρξη: 12.4.1944

Τα κομμάτια της οικογενειακής μας αλήθειας ενώνονταν σιγά-σιγά με πολύ κόπο και χρόνο. Το πιο ίσως περίεργο ήταν ότι η ελληνική βιβλιογραφία, αντιστασιακή και μη, ουδεμία μνεία κάνει για τους πατριώτες που εξετελέστησαν στις φυλακές στη Τρίπολη. Για την εκτέλεση του προπάππου μου και των άλλως πατριωτών στις 22/4/1944, αναφέρει ο Χ. Φράνκ Μάγερ:⁹¹

Ένα ακόμη μέτρο αντιποίνων εφαρμόστηκε στις 22 Απριλίου στην περιοχή του Αγίου Νικολάου κοντά στη Τρίπολη. Έντεκα Έλληνες πολίτες από ελληνικές φυλακές, εκτελέστηκαν εκεί για το φόνο ενός Έλληνα αξιωματικού της Αστυνομίας.

⁸⁹Ν. Ι. Ζερβής, *ό.π.*, σ. 196-198.

⁹⁰Χ. Φ. Μάγερ, *ό. π.*, σ. 547.

⁹¹Χ. Φ. Μάγερ, *ό. π.*, σ. 550.

Ο αύξοντας αριθμός που υπάρχει στη Ληξιαρχική Πράξη δηλώνει ότι ο προπάππος μου, ο Ήρωας μας, αντιμετώπισε το απόσπασμα τελευταίος αντικρίζοντας την εκτέλεση όλων των άλλων συγκρατούμενων του. Όσον αφορά τον δωσίλογο αξιωματικό της Αστυνομίας πρόκειται για τον ανθυπαστυνόμο Σάββα Παπαχατζόπουλο.

Έτσι ολοκληρώθηκε ένας μεγάλος κύκλος αναζήτησης με απόλυτη τεκμηρίωση σε κάθε της βήμα. Κάθε ανεύρεση οδηγούσε στο επόμενο βήμα με απόλυτη επιτυχία. Η χαρά μας απεριγράπτη και περισσότερο της κόρης του εκτελεσθέντος, ούσα η τελευταία εν ζωή απόγονος αυτού του Ήρωα. Του δικού μας οικογενειακού Ήρωα.

Στις 27 Απριλίου 1944 δολοφονείται ο Γερμανός στρατηγός Φ. Κρεχ κοντά στους Μολάους Λακωνίας απο αντάρτες της Ε.Α.Μ/Ε.Λ.Α.Σ. Αναφέρουν οι γερμανικές στρατιωτικές υπηρεσίες:⁹²

Τις πρωϊνές ώρες της 27.4 ισχυρή επίθεση συμμοριών σε αυτοκίνητα της συνοδείας του Διοικητή της 41^{ης} Μεραρχίας Φρουριών, στο δρόμο Μονεμβάσιας – Σκάλας.

Ημέτερες απώλειες: 4 νεκροί, μεταξύ των οποίων ο Υποστράτηγος Krech, 5 βαριά τραυματίες, 2 αυτοκίνητα κατεστραμμένα. Δεν αναφέρθηκαν απώλειες του εχθρού. Το Ι Τάγμα του 737 Συντάγματος Κυνηγών κτενίζει το χώρο στη θέση του αιφνιδιασμού και επαναφέρει τους επιζήσαντες της συνοδείας. Οι νεκροί και οι τραυματίες μεταφέρθηκαν με υδροπλάνο, από τη Μονεμβάσια στην Αθήνα.

Ως αντίποινα εφαρμόζεται η μαζική σφαγή των 200 πολιτικών κρατουμένων της Καισαριανής, αλλά εκτελέσεις πραγματοποιήθηκαν και στη Καλαμάτα. Σύμφωνα με τη διαταγή του γερμανικού στρατού κατοχής, στην εφαρμογή αντιποίνων έλαβε μέρος και το Τάγμα Ασφαλείας της Καλαμάτας του αξιωματικού Κοζομπόλη. Τις πρωϊνές ώρες της 1^{ης} Μαΐου 1944 εκτελούνται 30 πατριώτες, μέλη της Ε.Α.Μ. στην κοίτη του ποταμού Νέδοντος, του χειμάρρου που διασχίζει την Καλαμάτα. Για την εκτέλεση των 30 πατριωτών, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και τρεις γυναίκες, ουδεμία ανακοίνωση δημοσιεύθηκε απο το γερμανικό Φρουραρχείο Καλαμάτας, όσο και από τα Τάγματα Ασφαλείας.

Η εκτέλεση των πατριωτών της Καλαμάτας γίνεται γνωστή απο της βρετανικές υπηρεσίες πληροφοριών όπου αναφέρονται τα κάτωθι:⁹³

On 1 May the Kalamata Battalion under German supervision executed 40 Greeks including women.

⁹²Τμήμα της Β.Α.-Μ.Α. RH24-68/26, 54960/6 Gen. Kdo. LXVIII.A.K. Abt. IaTagesmeldung 28.4.44 στοN. I. Ζερβής, ό.π., σ. 202.

⁹³ΤμήματηςPRO, WO 208/7113, PK, PAPER No 56, Greek Security Battalions, 25 Juli 1944, στοN. I. Ζερβής, ό.π., σ. 202-203.

VI. 6. Η Ιδρυτική Πράξη της Π.Ε.Ε.Α. και ο Άρης στην Πελοπόννησο.

Στην ιστορία του απελευθερωτικού αγώνα ξεχωρίζει η ιστορική στιγμή της δημιουργίας του της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης στις 10 Μαρτίου 1944 στο χωριό Βίνιανη της Ευρυτανίας. Στην πρώτη ιδρυτική σύνθεσή της αποτελέστηκε από τους συνταγματάρχες Ε. Μπακιρτζή και Μ. Μάντακα, το Γ. Σιάντο, Γραμματέα της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., τον Η. Τσιριμώκο, Γραμματέα της Ε.Λ.Δ. και τον Κ. Γαβριηλίδη, Γραμματέα του Α.Κ.Ε. Η Π.Ε.Ε.Α. διαλύθηκε στις 9 Οκτωβρίου 1944 με την άφιξη του Γ. Παπανδρέου στην Ελλάδα. Ορισμένα άρθρα της ιδρυτικής πράξης αναφέρει:⁹⁴

Έχοντας υπ' όψη:

1. *Τις υπέρτατες εθνικές ανάγκες και την επιτακτική απαίτηση του ελληνικού λαού για τη δημιουργία μέσα στη χώρα ενός κεντρικού, πολιτικού οργάνου που να συντονίζει τις προσπάθειες και τον αγώνα για την εθνική απολύτρωση και να αναλάβει την υπεύθυνη διοίκηση των ελεύθερουμένων περιοχών της χώρας και,*
2. *Την από 15 Δεκεμβρίου 1943 πρόσκληση της Κεντρικής Επιτροπής του εθνικοαπελευθερωτικού μετώπου σε όλα τα κόμματα και τις οργανώσεις, καθώς και στην κυβέρνηση Τσουδερού, για τον σχηματισμό κυβέρνησης γενικού συνασπισμού.*

Συγκροτούμε:

Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης που αποτελείται προσωρινά από τα υπογραφόμενα μέλη: Να συντονίζει και να διεξάγει με όλα τα μέσα και με όλες τις δυνάμεις μέσα στην Ελλάδα και στο πλευρό των Συμμάχων μας τον αγώνα κατά των κατακτητών, να αγωνιστεί για το διώξιμο από τη χώρα και την συντριβή των Γερμανών και Βουλγάρων εισβολέων, για την ολοκληρωτική εθνική απελευθέρωση και για την κατοχύρωση της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της χώρας. Να επιδιώξει την εθνική μας αποκατάσταση με βάση την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών σύμφωνα με το χάρτη του Ατλαντικού και τη συμφωνία της Τεχεράνης και τη στρατηγική διαρρύθμιση των συνόρων μας. Να αγωνισθεί για την εξόντωση του εσωτερικού φασισμού και των ενόπλων προδοτικών σωμάτων. Παράλληλα η επιτροπή θα αναλάβει τα πιο κάτω καθήκοντα:

1. *Την υπεύθυνη διοίκηση των ανταρτικών μονάδων που θα αποδεχθούν τη σύσταση της Επιτροπής με σκοπό την ενοποίηση, την αναδιοργάνωσή τους και τη συγκρότηση εθνικού στρατού.*

⁹⁴X. Ν. Αντωνακάκης, *ό.π.*, σ. 86-88.

2. Την υπεύθυνη ανώτερη διοίκηση των ελεύθερων περιοχών σε όλους τους τομείς με σεβασμό των θεσμών της τοπικής αυτοδιοίκησης και το συντονισμό, έλεγχο και κατεύθυνση των οργάνων της.
3. Την εξασφάλιση των ατομικών ελευθεριών του λαού στις ελεύθερες περιοχές, το σεβασμό της ατομικής ιδιοκτησίας, καθώς και την εξασφάλιση της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης.
4. Την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών του λαού και την περίθαλψη και προστασία των θυμάτων του πολέμου και της βίας των κατακτητών.
5. Την προπαρασκευαστική εργασία για την είσοδο της χώρας μετά την απελευθέρωση σε ομαλό πολιτικό βίο, με κατεύθυνση την εξασφάλιση των κυριαρχικών δικαιωμάτων του ελληνικού λαού και την καταπολέμηση κάθε προσπάθειας για λύσεις πραξικοπηματικές ή δικτατορικές και αντίθετες προς την ελεύθερη θέληση του ελληνικού λαού απο οπουδήποτε και οποιονδήποτε και αν προέρχονται...

Η έδρα μπορεί να αλλάξει με απόφαση της Επιτροπής μέσα σε ελεύθερες ελληνικές περιοχές. Σφραγίδα της Επιτροπής θα είναι ο αναγεννημένος Φοίνικας με τη χρονολογία της σύστασής της και γύρω τον τίτλο της. Η ορκωμοσία της Επιτροπής θα γίνει μπροστά σε αντιπροσώπους του κλήρου, του λαού και των αντάρτικων σωμάτων. Τα μέλη της Επιτροπής δίνουν τον πιο κάτω όρκο:

«Ορκίζομαι ότι θα εκτελώ πιστά τα καθήκοντα μου σαν μέλος της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης, έχοντας σαν γνώμονα το συμφέρον της πατρίδας μου και του ελληνικού λαού. Ότι θα αγωνιστώ με αυτοθυσία για την απελευθέρωση της χώρας από τον ζυγί των κατακτητών, ότι θα υπερασπίζω παντού και πάντα τις λαϊκές ελευθερίες και θα είμαι προστάτης και οδηγός του λαού στον αγώνα για τη λευτεριά του και τα κυριαρχικά του δικαιώματα.»

Η Επιτροπή υπολογίζει στον πατριωτισμό και την υποστήριξη του ελληνικού λαού για να κατορθώσει να πραγματοποιήσει το έργο που ανέλαβε.

10 Μάρτη 1944

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΜΠΑΚΙΡΤΖΗΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΜΑΝΤΑΚΑΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΑΝΤΟΣ

ΗΛΙΑΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗΣ

Η Κυβέρνηση του Βουνού, όπως λαϊκά ονομάστηκε, βρισκόταν υπό τη προεδρία του καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών Αλ. Σβώλου. Το Γενικό Στρατηγείο του Ε.Λ.Α.Σ. τον Απρίλιο του 1944 συνέρχεται σε σύσκεψη με την Π.Ε.Ε.Α. για ένα πλήρες πρόγραμμα ενίσχυσης του Ε.Λ.Α.Σ. Πελοποννήσου λόγω των κατοχικών εκκαθαριστικών επιχειρήσεων στη περιοχή. Αποφασίζεται στις 22 Απριλίου η αναχώρηση του Άρη Βελουχιώτη, συνοδεία δύο κλιμάκιων απο αντιπρόσωπους της Ε.Α.Μ. και της Π.Ε.Ε.Α.

Ο Άρης με την καθοδήγηση των ηγετών της Ε.Α.Μ./Ε.Λ.Α.Σ. αναδιοργάνωσε τα στελέχη στις ανώτατες διοικήσεις των αντάρτικων ενόπλων μονάδων της ΙΙ Μεραχίας ενώ εθεσε άμεσο ζήτημα τη συγρότηση της Ε.Τ.Α. Πελοποννήσου ως καθαρά στρατιωτική επιμελητεία.

Η επίσκεψη του Άρη στη Πελοπόννησο τάραξε τις κατοχικές μυστικές υπηρεσίες και στις 27 Μαΐου ξεκινούν οι εκκαθαριστικές επιχειρήσεις Κοράκι και Φλαμίνγκοστις περιοχές της Σπάρτης, του Γυθείου, των Μολάων – Μονεμβασιάς και Γερακίου, της Κορίνθου, του Άργους και του νοτιοανατολικού άκρου της Αργολίδας. Οργανωτής των επιχειρήσεων ήταν ο επιτελικός αξιωματικός Β. Μπάρτ που χρησιμοποιείται σε θέση ευθύνης στη Πελοπόννησο για πρώτη φορά. Σε υπόμνημά του σχετικά με την επιχείρηση αναφέρει στους συμμετέχοντες:⁹⁵

1. Η επιχείρηση θα έχει επιτυχία μόνο αν κάθε αξιωματικός και στρατιώτης προσπαθήσει να βρει και να εξοντώσει τις συμμορίες, τις εγκαταστάσεις των συμμοριών και τους υποστηρικτές τους. Κάθε πανουργία, αλλά ακόμη και τα σκληρότερα μέτρα για την απόσπαση καταθέσεων απο τον πληθυσμό δικαιολογούνται...

Απαγορεύω κάθε απρόσεκτη πορεία. Σε κάθε βήμα θα πρέπει να αναμένεται εχθρική επίθεση από ενέδρα.

2. Ιδιαίτερη δυσκολία θα αποτελέσει τώρα η προσέγγιση μιας περιοχής αιφνίδια και χωρίς η μονάδα να γίνει αντιληπτή, καθώς ο κίνδυνος ελονοσίας δεν επιτρέπει νυχτερινές πορείες. Ο κίνδυνος ελονοσίας θα πρέπει όμως να ληφθεί οπωσδήποτε σοβαρά υπόψη. Είναι λοιπόν σημαντικό να μη γίνει αντιληπτή η προσέγγιση, κάτι που θα εμποδίσει κατά το δυνατό τη διαφυγή του πληθυσμού μέχρι να εισβάλει η πλειοψηφία της μονάδας σε ένα συγκεκριμένο χωριό... Οι ομάδες κρούσης φορώντας εις δυνατόν πολιτικά, θα πρέπει να προπορεύονται της μονάδας. Άνδρες

⁹⁵Τμήματος ΟΑ-ST: RH-24-68/24, στο Χ. Φ. Μάγερ, ό. π., σ.556.

ευρισκόμενοι σε ορεινά σημεία, που θεωρούνται πάντα ύποπτοι ότι λειτουργούν ως αγγελιαφόροι, θα πρέπει να εξουδετερώνονται αθόρυβα...

3. *Εκτέλεση αποδεδειγμένα κομμουνιστών μπορεί να γίνει σε οποιονδήποτε αριθμό, η σχετική διαταγή θα δίνεται από τον υπεύθυνο διοικητή της μάχιμης μονάδας.*
4. *Όμηροι μπορούν να συλλαμβάνονται όταν θεωρείται αναγκαίο.*
5. *Η πυρπόληση χωριών θα γίνεται όταν έχουν χρησιμοποιηθεί από τις συμμαχίες για άμυνα ή αν βρεθούν εκεί πολεμοφόδια ή άλλο πολεμικό υλικό.*
6. *Στην περίπτωση που ο πληθυσμός προσπαθεί να διαφύγει τη στιγμή της προσέγγισης της μονάδας, τότε θα πυροβολούνται άνδρες.*

Τον Αύγουστο του 1944 ο Άρης περιηγήθηκε στο δυτικό τμήμα του Ταΰγету με σκοπό την επιθεώρηση των ανταρτικών ενόπλων δυνάμεων νοτιοδυτικής Πελοποννήσου ενώ πραγματοποιήθηκε θερμή υποδοχή στο χωριό της Πολιανής Μεσσηνίας από όλα τα τάγματα του 9^{ου} Συντάγματος του Ε.Λ.Α.Σ. Σε λόγο του ανέφερε: ⁹⁶

Συναγωνιστές και Συναγωνίστριες,

Σας φέρνω τον περήφανο χαιρετισμό του Γοργοπόταμου εκ μέρους του Γενικού Αρχηγείου του ΕΛΑΣ και της Κυβέρνησης του Βουνού ΠΕΕΑ.

Συναγωνιστές και Συναγωνίστριες,

Πολεμάμε με πάθος τον κατοχικό ζυγό του αιμοβόρου ναζισμού, τον οποιονδήποτε φασισμό, για να τον διώξουμε από την πατρίδα μας. Είμεθα αποφασισμένοι να δώσουμε και την τελευταία σταγόνα του αίματός μας για την χιλιάκριβη τη λευτεριά και να σπάσουμε τα δεσμά της σκλαβιάς από τους χιτλερικούς.

Συναγωνιστές,

Είναι η ατσαλένια συνειδητή πειθαρχία του Ε.Λ.Α.Σ., είναι το υπέρτατο καθήκον του αγώνα μας, Η ΤΑΝ Η ΕΠΙ ΤΑΣ.

Για την επαφή του με τον Άρη Βελουχιώτη αναφέρει ο Λ. Καπελλάκος, δικηγόρος από το χωριό Καρβελά Λακωνίας, που ως αντάρτης συμμετείχε μαζί του στη μάχη στον Βουρλιά Λακωνίας: ⁹⁷

Ήταν τέλη Ιουνίου 1944 και το Τάγμα μας πήρε εντολή να περάσει στον Πάρνωνα, όπου θα ερχόταν για επιθεώρηση ο Γενικός Αρχικαπετάνιος του ΕΛΑΣ Άρης Βελουχιώτης. Στο μεταξύ έγινε μια αλλαγή στη Διοίκηση του 4^{ου} Λόχου. Ο διοικητής αυτού, υπολοχαγός Ντίνος Ροζάκης, θα πήγαινε στον Πάρνωνα για να οργανώσει σαν αξιωματικός του Πυροβολικού που ήταν, μια πυροβολαρχία από τέσσερα ελαφρά κανόνια και δύο βαρείς ομαδικούς όλμους που

⁹⁶Χ. Ν. Αντωνιάκης, *ό.π.*, σ. 93.

⁹⁷Λ. Καπελλάκος, *Αντάρτης στον Ταΰγετο*, Πειραιάς 1995, σ. 413.

είχαν πέσει στα χέρια του ΕΛΑΣ. Την Διοίκηση του Λόχου, την ανέαβε ο έφεδρος υπολοχαγός Τάσος Κατούνας, από τα Κονάκια Γυθείου.(...)

Πεζοπορώντας φθάσαμε στα Τσίτσινα Πολύδροσου, ένα χωριό στην καρδιά του Πάρνωνα. Στα Τσίτσινα και τα γύρω χωριά, Βαμβακού, Χρύσαφα, Ζαραφώνα κλπ, είχε συγκεντρωθεί ολόκληρη η δύναμη του 8^{ου} Συντάγματος.(...)

Εκτός των τριών Ταγμάτων, ήταν και ο Λόχος Διοικήσεως του Συντάγματος και άλλες ανεξάρτητες ομάδες σαμποτέρ, καθώς και ο εφεδρικός ΕΛΑΣ της περιοχής. Όλη αυτή η δύναμη, κατά την κάθοδο στη Λακωνία του θρυλικού Άρη και σύμφωνα με τις δικές μου πάντα εκτιμήσεις, ήταν γύρω στους 1200 αντάρτες και αξιωματικούς, όλοι τους αξιόμαχοι και πολεμιστές. Διοικητής του Συντάγματος ήταν ο αντισυνταγματάρχης Σωτήρης Ρουμπέας από τα Σελλά της Μεσσηνιακής Μάνης κα.

Τους καλωσορίσαμε με χαρά, αλλά και με συγκίνηση ανάμεικτη με περιέργεια. Συζητούσαμε μαζί τους και τους ακούγαμε να μας λένε ιστορίες από τις επισκέψεις τους στα άλλα συντάγματα του ΕΛΑΣ. Όλων μας η προσοχή ήταν στραμμένη στον Άρη. Μας έκανε εντύπωση η απλότητά του, αλλά και ο έμφυτος τρόπος που είχε να συναρπάξει τους συνομιλητές τους και να τους επιβάλλεται. Ο Άρης δεν ήταν αρχηγός, είχε γεννηθεί για αρχηγός. Με αυτή την εντύπωση έμενε όποιος μαζί του συζητούσε.

VI. 7.Απο το Μελιγαλά στην απελευθέρωση.

Στις 6 Σεπτεμβρίου η Καλαμάτα απελευθερώνεται και ο τοπικός τύπος εκδίδει κανονικά εφημερίδες που χαιρετίζουν την Ελευθερία του λαού. Εγκαινιάστηκε το τέλος μιας κατοχής τριών χρόνων, τεσσάρων μηνών και επτά ημερών. Πρωτοσέλιδο της εφημερίδας *ΤΑ ΝΕΑ* αφιερώνει σε απόσπασμα:

28 Απριλίου 1941-6 Σεπτεμβρίου 1944

Την παρελθούσαν νύκτα ανεχώρησαν από τας Καλαμάτας και τα τελευταία τμήματα του Γερμανικού στρατού Κατοχής. Αι Καλάμαι, καταληφθείσαι από τους Γερμανούς την 28^{ην} Απριλίου 1941, αφυπνίσθησαν ελεύθεραι.

Η 6^η Σεπτεμβρίου 1944 θα παραμείνη ημέρα ιστορική εις την μνήμη όλων και εις τας δέλτους της ιστορίας μας.

Η σημερινή ημέρα δεν πρέπει να είναι μόνον ημέρα χαράς και ευφροσύνης πατριωτικής δια τον Λαόν μας. Είναι ανάγκη ακόμη, χάριν επίσης της πατρίδος μας, να είναι και μια ημέρα αυτοσυγκεντρώσεως, μια ημέρα διανογούς κρίσεως και καθαράς συναισθήσεως

των υποχρεώσεων όλων μας κατά τις ώρες αυτές της ενάρξεως μιας νέας ελεύθερης ζωής διά την Ελλάδα.

Ο Άρης Βελουχιώτης επέστρεψε στη Μεσσηνία ακριβώς ένα μήνα μετά την επιθεώρηση των ανταρτών στο χωριό Πολιανή Ταυγέτου. Κατέφθασε στον Μελιγαλά στις 16 Σεπτεμβρίου 1944, στο τέλος της πολύνεκρης τριήμερης σύγκρουσης μεταξύ ανταρτών και ταγματασφαλιτών. Μετά τη μάχη του Μελιγαλά ο Άρης Βελουχιώτης τέθηκε επικεφαλής στη μάχη των Γαργαλιάνων κατά των ταγματασφαλιτών στις 21/9/1944. Στη συνέχεια, ο Άρης κατέφυγε στην ελεύθερη Καλαμάτα. Εκεί αποθεώθηκε ενώ του επιφυλάχτηκε θερμή υποδοχή από τον μεσσηνιακό λαό. Οι εαμικές οργανώσεις της Καλαμάτας παρέθεσαν προς τιμήν του γεύμα στο Μέγαρο της Δημαρχίας με συμμετοχή των τοπικών εαμικών αρχών, των καπεταναίων του ΕΛΑΣ και των αξιωματικών, των συμμαχικών αποστολών καθώς και άλλων προσωπικοτήτων πολιτικών κομμάτων που συμμετείχαν στον ΕΑΜ.

Ο Άρης Βελουχιώτης έφυγε χωρίς να προλάβει, ως αρχικαπετάνιος του ΕΛΑΣ, να υποδεχτεί τον εκπρόσωπο της ελληνικής κυβέρνησης εθνικής ενότητας του Καΐρου κ. Παναγιώτη Κανελλόπουλο στην ελεύθερη Καλαμάτα, ο οποίος αφίχθη με ναρκαλιευτικό του αγγλικού στόλου στα Κύθηρα και στη συνέχεια στη Καλαμάτα. Πρωθυπουργός της εθνικής ενότητας ήταν ο αείμνηστος Γ. Παπανδρέου.

Όταν έφθασε από τα Κύθηρα στην Καλαμάτα στις 27/9/1944 ο εκπρόσωπος της κυβέρνησης κ. Κανελλόπουλος, έγινε δεκτός με θερμές εκδηλώσεις εκ μέρους του ΕΑΜ Μεσσηνίας, ως εκπρόσωπος της κυβέρνησης εθνικής ενότητας. Τον υποδέχτηκαν οι εκπρόσωποι του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ Μεσσηνίας. Ο Γενικός Γραμματέας του ΕΑΜ Μεσσηνίας συναγωνιστής Γεώργιος Δάλλας, εκ μέρους του ΕΛΑΣ ο συναγωνιστής Ακρίτας, καπετάνιος της ΙΙΙ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, εκ μέρους του Κ.Κ.Ε. ο Γενικός Γραμματέας της Νομαρχιακής Επιτροπής του Κ.Κ.Ε. Αντώνης Δημόπουλος, του απηύθυναν χαιρετισμό και μίλησαν για τον αγώνα του ΕΑΜ κατά των κατακτητών, παρουσία 30.000 και πλέον λαού μπροστά στην πλατεία Τριανού Καλαμάτας, από τον εξώστη της οικίας των αδελφών Μασουρίδη. Ήταν, θυμάμαι, μια συγκέντρωση περηφάνιας και αδελφοσύνης. Οι Καλαματιανοί περίμεναν την απελευθέρωση από τους αντάρτες του ΕΛΑΣ.⁹⁸

Παρατίθεται και η προκήρυξη του Διοικητή του Τάγματος Ασφαλείας Καλαμάτας εν αντιθέσει με τα προηγούμενα:⁹⁹

⁹⁸Χ. Ν. Αντωνακάκης, *ό. π.*, σ. 93-95.

⁹⁹Εφημερίδα *Σημαία*, 7 Σεπτεμβρίου 1944, αρ.φ. 8394.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΑΟΝ ΤΩΝ ΚΑΛΑΜΩΝ

Αποχωρήσαντος του στρατού κατοχής εκ της πόλεως Καλαμών , άπασαι οι δημόσiai υπηρεσίαι περιήλθον εις χείρας των ελληνικών αρχών.

Ως διοικητής του Τάγματος Ασφαλείας της πολεώς μας.

Εντέλλομαι τα κάτωθι:

- 1. Απαγορεύω πάσαν πράξιν τείνουσαν εις την διασάλευσιν της δημόσιας ασφαλείας.*
- 2. Απαγορεύω σχόλια επί των λαμβανομένων μέτρων παρά των υπευθύνων αρχών.*
- 3. Συνιστώ την ακριβή εκτέλεσιν των εκδοθεισών μέχρι σήμερα και εκδοθησομένων διαταγών προς όφελος του κοινού της πόλεως.*
- 4. Προσκαλώ απαξάπαντας τους κατοίκους της πόλεως να ασχοληθώσιν με τα ειρηνικά των και μόνον έργα αποφεύγοντες κάθε ανάμειξιν εις πράξεις αντικείμενας εις τους νόμους.*
- 5. Δηλώ ότι είμαι διατεθειμένος να πατάξω αμειλίκτως πάντα παραβάτην των διαταγών των υπό των υπευθύνων του Κράτους εκδιδομένων αρχών, ως και πάντα όστις ήθελεν ασχοληθή με πράξεις αντιβαινούσας εις την Λογικήν και τον Νόμον.*

Καλάμαι, 6 Σ/βριου 1944

Ο Διοικητής

Θεοφάνους Νικόλαος

Ανθ/γος Πεζικού

Ε΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ν. 1. Το φιάσκο των γερμανικών αποζημιώσεων και η αποκατάσταση των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης.

Η Γερμανία ως η κατ' εξοχήν ηττημένη χώρα, φέρει την υποχρέωση της καταβολής επανορθώσεων στους νικητές, μεταξύ των οποίων συγκαταλεγόταν και η Ελλάδα. Στη Διάσκεψη του Παρισιού για το ζήτημα των επανορθώσεων το 1945, δεν γίνεται προσπάθεια για το γενικότερο ζήτημα αλλά περιορίζεται μόνο στη διανομή των γερμανικών βιομηχανιών αλλά και των ενεργητικών εκτός Γερμανίας με την Ελλάδα να λαμβάνει ποσοστό 7,05% επί των συγκεκριμένων αποδόσεων. Το ποσοστό αυτό αντιστοιχούσε σε 25 εκατ. δολάρια, τα οποία και καταβλήθηκαν όχι σε χρήμα αλλά πρωτίστως σε μηχανολογικό εξοπλισμό που εν πολλοίς αποδείχθηκε ακατάλληλος για τη φύση της ελληνικής οικονομίας. Οι καταβολές αυτές προορίζονταν όμως κατά κύριο λόγο για την οικονομική ανασυγκρότηση του κράτους και όχι για την αποζημίωση των θυμάτων της τετράχρονης αιματηρής κατοχής.

Οι συμμαχικές ευρωπαϊκές χώρες είχαν φροντίσει ήδη από νωρίς την υποστήριξη και αποκατάσταση των υπηκόων τους που είχαν πληγεί από τον πόλεμο, εφαρμόζοντας ένα ευρύ πρόγραμμα καταβολής συντάξεων, επιδομάτων, οικονομικών ενισχύσεων και σε κάποιες περιπτώσεις προσφέροντας και ταξίδια αναψυχής, προκειμένου να μπορέσουν τα θύματα να συνέλθουν από τις κακουχίες. Στην Ελλάδα αντίθετα δεν λήφθηκε καμία ουσιαστική μέριμνα. Όπως σημείωνε άλλωστε και το υπουργείο Οικονομικών, η δυνατότητα κρατικών παροχών καθίστατο πρακτικά ανέφικτη *«λόγω της σοβαράς οικονομικής επιβαρύνσεως του δημοσίου, ην είναι φύσει αδύνατον τούτο να φέρει»*. Τα θύματα των αντιποίνων, των εκτελέσεων, των μεγάλων σφαγών είχαν αφεθεί συνεπώς χωρίς καμία κρατική φροντίδα. Το γεγονός αυτό ανάγκαζε πολλές από τις κοινότητες που είχαν υποστεί την ακραία βιαιότητα των γερμανικών στρατευμάτων, όπως τα Καλάβρυτα και η Κλεισούρα, να στρέφονται στη Γερμανία για βοήθεια, ζητώντας από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση την καταβολή αποζημιώσεων.

Την αντιμετώπιση αυτή οι Γερμανοί δεν την επιφύλασσαν φυσικά μόνο στους Έλληνες. Απορριπτικές απαντήσεις λάμβαναν και όλες οι υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες που ζητούσαν, όχι μόνο σε επίπεδο συλλόγων θυμάτων αλλά και σε επίπεδο κυβερνήσεων, την καταβολή αποζημιώσεων στα θύματα. Οι αρχές στη Βόννη αφενός δεν ήθελαν να ανοίξουν την κερκόπορτα, αφού κατανοούσαν πως αν δέχονταν να καταβάλουν αποζημιώσεις σε μια χώρα ή σε μια κατηγορία θυμάτων θα ακολουθούσε πλημμυρίδα αντίστοιχων απαιτήσεων, τις οποίες δεν θα μπορούσαν να απορρίψουν. Αφετέρου προσπαθούσαν πάση θυσία να μην

πλήξουν την προστατευτική ισχύ του περίφημου άρθρου 5 του Συμφώνου του Λονδίνου του 1953, σύμφωνα με το οποίο το ζήτημα της καταβολής των γερμανικών πολεμικών οφειλών αναβαλλόταν μέχρι την επανένωση των δύο Γερμανιών, αν και όποτε συνέβαινε αυτή, και την υπογραφή συνθήκης ειρήνης μεταξύ της ενιαίας Γερμανίας και των πρώην αντιπάλων της.

Η αρνητική στάση που κρατούσε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (Ο.Δ.Γ.) στο αίτημα για την αποζημίωση των θυμάτων είχε δυσαρεστήσει έντονα τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Στις αρχές του 1956 συναντούνται στη Χάγη εκπρόσωποι των κυβερνήσεων της Γαλλίας, της Ολλανδίας, του Βελγίου και του Λουξεμβούργου, προκειμένου να εξετάσουν τη δυνατότητα διαβήματος προς τη γερμανική κυβέρνηση, με σκοπό να απαιτήσουν την καταβολή αποζημιώσεων και στα θύματα των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών. Στην πρωτοβουλία ανταποκρίθηκαν αμέσως θετικά η Δανία, η Νορβηγία και η Μεγάλη Βρετανία. Αντίθετα, η Ελλάδα εμφανίστηκε διστακτική, καθώς επίκειτο η επίσκεψη του Γερμανού προέδρου Τέοντορ Χόους, και οι ελληνικές αρχές θεωρούσαν τουλάχιστον άκομψο να προσχωρήσουν στην πρωτοβουλία τη δεδομένη στιγμή. Υστερα όμως από τις έντονες πιέσεις της αντιπολίτευσης, της κοινής γνώμης, των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων αλλά και των συλλόγων θυμάτων, που κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Χόους κατέκλυσαν τη γερμανική πρεσβεία στην Αθήνα με επιστολές, ζητώντας την καταβολή αποζημιώσεων, η κυβέρνηση Καραμανλή πείστηκε να συμμετάσχει στο κοινό ευρωπαϊκό διάβημα.

Η αρχική αντίδραση της Ο.Δ.Γ. στις αξιώσεις των Ευρωπαίων υπήρξε κάθετα αρνητική. Καθώς όμως οι πιέσεις συνεχίζονταν με αμείωτη ένταση, οι Γερμανοί αξιωματούχοι και πολιτικοί συνειδητοποίησαν πως δεν ήταν πλέον εφικτό να κωφεύουν στο πανευρωπαϊκό αίτημα για την καταβολή αποζημιώσεων στα αλλοδαπά θύματα του Εθνικοσοσιαλισμού. Με ρηματική διακοίνωση που απέστειλε τον Δεκέμβριο του 1958 στις εμπλεκόμενες κυβερνήσεις, η Βόννη δέχθηκε να ξεκινήσουν διαπραγματεύσεις για την αποζημίωση των πληγέντων. Οι ελληνικές απαιτήσεις, όπως διατυπώνονταν από τον υπουργό Εξωτερικών Ευάγγελο Αβέρωφ, ανέρχονταν αρχικά στα 200 εκατ. μάρκα, ένα ποσό όμως που απορρίφθηκε πάραυτα από τους Γερμανούς ως εξωπραγματικό. Μετά από επίπονες διαπραγματεύσεις και την απειλή της ελληνικής αντιπροσωπείας ότι η αποτυχία των συνομιλιών θα μπορούσε να βλάψει ανεπανόρθωτα τις διμερείς σχέσεις και κυρίως να αναχαιτίσει την απρόσκοπτη συνέχιση της φιλοδυτικής πορείας της χώρας, η Βόννη συμφώνησε στην καταβολή 115 εκατ. μάρκων, παρά τις αντιδράσεις του ομοσπονδιακού υπουργείου Οικονομικών, το οποίο θεωρούσε πως η Ο.Δ.Γ. υποχωρούσε στις υπερβολικές

αξιώσεις των Ελλήνων. Είχε άλλωστε προηγηθεί η ψήφιση από το ελληνικό Κοινοβούλιο φωτογραφικού νόμου με τον οποίο αφηνόταν ελεύθερος ο Μαξιμίλιαν Μέρτεν, ο τελευταίος Γερμανός που κρατούνταν στις ελληνικές φυλακές για εγκλήματα πολέμου. Στις συζητήσεις που διεξήχθησαν σε εξαιρετικά τεταμένο κλίμα στη Βουλή κατά την ψήφιση του νόμου αλλά και στα δημοσιεύματα του Τύπου κυριαρχούσε ένα μόνο αίτημα: μετά την τεράστια υποχώρηση που έκανε η Ελλάδα, με στόχο την περαιτέρω προώθηση των ελληνογερμανικών σχέσεων, η Ο.Δ.Γ. ήταν πλέον υποχρεωμένη να αποζημιώσει τα θύματα της Κατοχής.

Στις 18 Μαρτίου 1960 υπογράφηκε η *«Σύμβασις μεταξύ του Βασιλείου της Ελλάδος και της Γερμανικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας περί παροχών υπέρ Ελλήνων υπηκόων θιγόντων υπό εθνικοσοσιαλιστικών μέτρων διώξεως»*. Η Ο.Δ.Γ. θα κατέβαλλε το ποσό των 115 εκατ. μάρκων *«υπέρ των υπό εθνικοσοσιαλιστικών μέτρων διώξεως διά λόγους φυλής, θρησκείας ή κοσμοθεωρίας θιγόντων Ελλήνων υπηκόων»*. Η διανομή των χρημάτων πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.Δ. 4178/1961, το οποίο, εκτός των άλλων, καθόριζε και το ύψος της αποζημίωσης που αντιστοιχούσε σε κάθε κατηγορία θυμάτων. Το ανώτατο ποσό αποζημίωσης που μπορούσε να επιδικαστεί ανερχόταν στις 70.000 δρχ. Τα θύματα κλήθηκαν να υποβάλουν αιτήσεις στα κατά τόπους πρωτοδικεία, τα οποία είχαν καταστεί αρμόδια για την απονομή των αποζημιώσεων. Τα 115 εκατ. μοιράστηκαν σε 96.876 δικαιούχους. Αντίθετα με τις εκατέρωθεν κατηγορίες πως το ποσό της αποζημίωσης το καρπώθηκαν οι υποστηρικτές της Ε.Ρ.Ε. ή αποκλειστικά οι Εβραίοι, η έρευνα κατέδειξε ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει, αφού αποζημιώθηκαν εξίσου οι Εβραίοι όσο και οι χριστιανοί θύματα του Εθνικοσοσιαλισμού. Αποζημίωση καταβλήθηκε επίσης και στα θύματα σφαγών και αντιποίνων ανά την Ελλάδα.

Αν επιχειρήσουμε να συγκρίνουμε τα ποσά που έλαβαν οι δικαιούχοι στις διάφορες χώρες, θα διαπιστώσουμε μεγάλες διαφορές. Υπήρξαν χώρες οι οποίες έλαβαν υψηλά ποσά σε σύγκριση με τον αριθμό των θυμάτων τους. Ενδεικτικά αναφέρουμε την περίπτωση της Νορβηγίας: το ποσό που έλαβε κάθε δικαιούχος αντιστοιχούσε εν πολλοίς με το ετήσιο εισόδημα ενός Νορβηγού εργάτη. Η Μ. Βρετανία έλαβε 11 εκατ. μάρκα και έχοντας υπερβάλει στον αριθμό των θυμάτων, αναζητούσε άτομα να διαθέσει το ποσό, προκειμένου να μην αναγκαστεί να επιστρέψει στη Γερμανία τα χρήματα που έμεναν αδιάθετα. Αποζημιώσεις, έστω και μικρές, έλαβαν ακόμα και χώρες που έμειναν ουδέτερες στον πόλεμο, όπως η Σουηδία και η Ελβετία, η οποία δεν θέλησε να συμμετάσχει από την αρχή στο διάβημα των ευρωπαϊκών κρατών, καθώς το θεωρούσε ασυμβίβαστο με την ουδετερότητα που είχε υιοθετήσει. Αντίθετα, τα 115 εκατ. που καταβλήθηκαν στην Ελλάδα

αποδείχθηκαν ανεπαρκή για να αποζημιωθούν ικανοποιητικά τα θύματα της ναζιστικής κατοχής.

Η κυβέρνηση Καραμανλή, μη έχοντας καταφέρει να συγκεντρώσει συγκεκριμένα στοιχεία για τον αριθμό των θυμάτων και κατ' επέκταση και των δικαιούχων, βρέθηκε αντιμέτωπη με έναν αναπάντεχα μεγάλο αριθμό αιτήσεων, με συνέπεια οι ελληνικές αρχές να αναγκαστούν να περικόψουν τις αποζημιώσεις. Έτσι, στους δικαιούχους καταβλήθηκε μόλις το 55% της αποζημίωσης που τους είχαν επιδικάσει τα πρωτοδικεία. Στην πραγματικότητα τα ποσά των αποζημιώσεων που έφτασαν τελικά στα χέρια των θυμάτων ήταν ακόμα μικρότερα, αφού το Ν.Δ. 4178/1961 προέβλεπε την καταβολή αμοιβής ύψους 5% επί της επιδικασμένης αποζημίωσης στους δικηγόρους που χειρίστηκαν την απαραίτητη διαδικασία στα πρωτοδικεία.

Όπως ήταν επόμενο η περικοπή προκάλεσε αντιδράσεις, με τα θύματα να απαιτούν την εξ ολοκλήρου καταβολή της επιδικασμένης αποζημίωσης. Προκειμένου να αμβλύνουν τις αντιδράσεις, οι ελληνικές Αρχές εξέταζαν το ενδεχόμενο να καταβληθεί το υπόλοιπο της αποζημίωσης από τον κρατικό προϋπολογισμό, μια πρόταση όμως που δεν προχώρησε. Η περικοπή ήταν εν γνώσει και των Γερμανών πολιτικών αξιωματούχων, οι οποίοι παρακολουθούσαν γεμάτοι ανησυχία τις εξελίξεις, φοβούμενοι πως η ελληνική κυβέρνηση θα απευθυνόταν εκ νέου στην Ο.Δ.Γ., ζητώντας επιπλέον χρήματα ώστε να καταστεί δυνατή η καταβολή ολόκληρων των επιδικασμένων αποζημιώσεων στους δικαιούχους. Χρειάστηκε να περάσει πάνω από μία δεκαετία για να δοθεί το 1975, πάλι επί κυβέρνησης Καραμανλή, ένα επιπλέον 4% των χρημάτων.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, τα θύματα δεν έπαψαν να απευθύνονται στις ελληνικές Αρχές, επιζητώντας την καταβολή και του υπόλοιπου ποσού της επανόρθωσης. Η πάγια απάντηση ήταν πως η έγερση εκ νέου απαιτήσεων θα μπορούσε να υλοποιηθεί μόνο μετά την επανένωση των δύο Γερμανιών και την υπογραφή συμφώνου ειρήνης με την ενιαία Γερμανία. Πράγματι, το 1990 η Γερμανία επανενώθηκε, χωρίς όμως να υπογραφεί κανένα σύμφωνο ειρήνης προκειμένου το άρθρο 5 του Συμφώνου του Λονδίνου να συνεχίσει τυπικά να υφίσταται σε ισχύ, καθιστώντας έτσι αδύνατη οποιαδήποτε συζήτηση για την καταβολή των γερμανικών οφειλών. Οι Έλληνες πληγέντες της γερμανικής κατοχής κατέληξαν να λάβουν τυπικά το 59%, ουσιαστικά όμως μόλις το 54% της αποζημίωσης που τους επιδικάσθηκε.¹⁰⁰

¹⁰⁰ <http://www.kathimerini.gr/826696/article/epikairothta/ellada/oi-germanikes-apozhmiwseis>, πρόσβαση στις 22/3/2018.

Στις 24 Αυγούστου 1961 ψηφίζεται λοιπόν από το ελληνικό κοινοβούλιο το Νομοθετικό Διάταγμα Υπ' Αριθ. 4178 – *Περί Κυρώσεως της μεταξύ Ελλάδος και Γερμανίας συμβάσεως περί παροχών υπέρ Ελλήνων υπηκόων θιγόντων υπό εθνικοσοσιαλιστικών μέτρων διώξεως και άλλων τινών συναφών διατάξεων*. Ενδεικτικά αναφέρεται:¹⁰¹

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4178

Κυρούνται και έχουσι πλήρην ισχύν νόμου ή μεταξύ της Ελληνικής Κυβερνήσεως και της Κυβερνήσεως της Ομοσπόνδου Γερμανικής Δημοκρατίας υπογραφείσα εν Βόννη την 18^{ην} Μαρτίου 1960 σύμβασις «περί παροχών υπέρ Ελλήνων υπηκόων θιγόντων υπό εθνικοσοσιαλιστικών μέτρων διώξεως», αι ανταλλαγείσαι την ιδίαν ημερομηνίαν δύο επιστολαί και το από 12 Αυγούστου ιδίου έτους διορθωτικόν πρωτόκολλον μετά του προσηρητημένου αυτώ παραρτήματος, ων το κείμενον έπεται ως έχει εν πρωτοτύπω εις την Ελληνικήν και την Γερμανικήν.(...)

Άρθρον 3.

- 1. Της ως άνω αποζημιώσεως δικαιούνται Έλληνες υπήκοοι διωχθέντες από 6 Απριλίου 1941 μέχρι τέλους Μαΐου 1945, υπό οργάνων του Γερμανικού Εθνικοσοσιαλιστικού Καθεστώτος δια λόγους φυλετικούς, θρησκευτικούς ή αντιθέσεως προς την εθνικοσοσιαλιστικήν κοσμοθεωρίαν, εφ' όσον εκ των τοιούτων ενεργειών του διωγμού επήλθε: α) θάνατος προσώπου, β) σωματική βλάβη (αναπηρία), γ) στρέψις προσωπικής ελευθερίας.*
- 2. Η ελληνική ιθαγένεια παρά τω θανόντι ή υποστάντι ζημίαν προσώπω, ως και παρά τοις προσώποις τα οποία δικαιούνται της αποζημιώσεως μετά τον θάνατον αυτού δέον να υφίστατο κατά την εποχήν καθ' ήν έλαβε χώραν το ζημιογόνον γεγονός (...)*
- 3. Θεωρούνται πράξεις διωγμού των οργάνων του εθνικοσοσιαλιστικού καθεστώτος, υπό την έννοιαν της παραγρ. 1 του παρόντος άρθρου και τα υπό των ως άνω οργάνων ληφθέντα μέτρα (ομαδικά ή μεμονωμένα εκτελέσεις κατόπιν οιουδήποτε μέτρου συλλήψεως, κρατήσεως ή συγκεντρώσεως ή εγκλείσεις εις φυλακάς ή στρατόπεδα κλ.π) κατά προσώπωντου άμαχου πληθυσμού μη μετασχόντων εις ένοπλον αντίστασιν ή εις συγκεκριμένας θετικές πράξεις αντιστάσεως κατά των γερμανικών στρατευμάτων αν τα μέτρα ταύτα ελήφθησαν υπό την πρόφασιν ενόπλου αντιστάσεως ή συγκεκριμένων ενεργειών κατά των Γερμανών παρ' άλλων προσώπων. (...)*

Άρθρον 4

¹⁰¹ Φ.Ε.Κ. 133 - Α/24/8/1961, 21-3-2018.

1. *Εν περιπτώσει θανάτου του διωχθέντος προσώπου, το ποσόν της καταβλητέας αποζημιώσεως ορίζεται εις δραχμάς 35.000 δι' έκαστον απολέσαν την ζωήν του πρόσωπον, καταβάλλεται δε τούτο κατ' ισομοιρίαν εις τον ή την κατά τον χρόνον θανάτου σύζυγον, τα τέκνα του θανόντος, τους επιζώντας γονείς αυτού ως και τους κατιόντας δευτέρου βαθμού μη υπάρχοντος κατιόντος πρώτου βαθμού. (...)*
2. *Εν περιπτώσει καθ' ήν το διωχθέν πρόσωπον υπέστη σωματικήν βλάβην (αναπηρίαν), το ποσόν της καταβλητέας αποζημιώσεως ορίζεται εις δραχμάς 25.000 εάν η αναπηρία επάγεται μείωσιν της προς εργασίαν ικανότητος. (...)*

Άρθρον 7

1. *Αρμόδιος διά την εκδίκασιν των κατά το προηγούμενον άρθρον αιτήσεων περί αποζημιώσεως καθίσταται ο Πρόεδρος Πρωτοδικών του τόπου της κατοικίας του διωχθέντος προσώπου ή της διαμονής του διωχθέντος προσώπου κατά τον χρόνον της διώξεως.*

Ο αιτών δύναται να παραστή και δια πληρεξουσίου δυναμένοι να διορισθή και δια εξουσιοδοτικής επιστολής, εφ' ής βεβαιούται το γνήσιον της υπογραφής του παρά τα αρμοδίας αστυνομικής Αρχής.

Εν Κερκύρα τη 14^η Αυγούστου 1961

Πάυλος Β.

Το Υπουργικόν Συμβούλιον

Ο Πρόεδρος

Κ. Καραμανλής

Ο Αντιπρόεδρος

Π. Κανελλόπουλος

Με τη βοήθεια του θείου μου Η. Χ. Ανδριανόπουλου, τ. δικηγόρου Παρ Αρείω Πάγω, αναζητήσαμε στο αρχείο του Δικαστικού Μεγάρου Καλαμάτας τις δικαστικές αποφάσεις εκείνης της περιόδου. Σύμφωνα με το άρθρο 12 του Ν.Δ. 4178/1961 θα υπήρχε δικαστική απόφαση και για την εκτέλεση του προππάπου μου αφού η οικογένεια μου είχε λάβει αποζημίωση από το Ομοσπονδιακό Κράτος της Γερμανίας. Στην προσπάθειά μας να βρούμε αυτή την επικυρωμένη απόφαση, ήρθαμε σε επαφή με ένα άλλο απίθανο γεγονός. Στη κατοχή μας ήρθε έγγραφο το οποίο ανέφερε:

ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΝ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ

Αριθμ. Πρωτ: 348

ΠΡΟΣ

Το Υπουργείον Οικονομικών – Γενικόν Λογιστήριον Του Κράτους

Υπηρεσίαν Αποζημιώσεων,

Τμήμα Ν.Δ. 4178/61

ΑΘΗΝΑΣ

Εις απάντησιν του υπ' αριθμ. Πρωτ. 293778/1390 της 17-Ι-1969 επαναφερομένου συνημμένω Υμέτερου εγγράφου,

Έχομεν την τιμήν να γνωρίσωμεν Υμίν ότι εκ της ενδελεχούς και μακράς ερεύνης την οποίαν διηγηρήσαμεν προέκυψεν ότι, εκ των κατατεθεισών ενώπιον του Προέδρου Πρωτοδικών Καλαμάτας αιτήσεων Ν.Δ. 4178/1961, εκατόν είκοσι δύο (122) εματαιώθησαν μη εκδοθεισών επ' αυτών αποφάσεων.

Άλλου είδους παραίτησις δεν εγένετο επί των αιτήσεων, οι οποίοι ως προείπαμεν εματαιώθησαν διά διαφόρους λόγους τους οποίους δεν δύναται η υπηρεσία μας να γνωρίζη.

Εν Καλαμάτα τη 23 Ιανουαρίου 1969

Ο Γραμματεύς Πρωτοδικών

Η οικογένειά μας ήταν μέσα σε αυτές τις 122 που δεν παρέστησαν στις αποφάσεις των εκάστοτε προγραμματισμένων συνεδριάσεων των Πρωτοδικείων λόγω φόβου κυρίως αφού τα έτη 1967-1974 η Ελλάδα βρισκόταν υπό Δικτατορικό Καθεστώς διακυβέρνησης.

Η δικαίωση για όλους τους Αγωνιστές και τις οικογένειές τους ήρθε με την κυβέρνηση της Αλλαγής του Αν. Παπανδρέου. Στις 17-19 Αυγούστου 1982 αναγνωρίζεται επισήμως ο αντιστασιακός αγώνας του ελληνικού λαού από το ελληνικό κοινοβούλιο (πλην της Νέας Δημοκρατίας που απεχώρησε) με το Ν.Δ. 1285/1982, για την αναγνώριση της Εθνικής Αντίστασης του Ελληνικού Λαού εναντίων των στρατευμάτων Κατοχής 1941-1944. Αναγνωρίζονται και επίσημα πλέον για την προσφορά τους στην ελευθερία οι αντιστασιακές οργανώσεις όπως: ¹⁰²

Οργανώσεις που αναγνωρίζονται είναι:

α. Εθνική Αλληλεγγύη (Ε.Α)

Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (Ε.Α.Μ.)

Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (Ε.Δ.Ε.Σ.)

Εθνική Δημοκρατική Ένωση Ελληνοπαίδων (Ε.Δ.Ε.Ε.)

Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση (Ε.Κ.Κ.Α.)

¹⁰²Φ.Ε.Κ. Α 115 - 1285/1982.

Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (Ε.Λ.Α.Σ.)

Ελληνικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Ναυτικό (Ε.Λ.Α.Ν.)

ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΑ

Εθνικές Ομάδες Ελλήνων Ανταρτών (Ε.Ο.Ε.Α.)

Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων (Ε.Π.Ο.Ν.)

Εφέδρων Αξιωματικών Πατριωτική Οργάνωση (Ε.Α.Π.Ο.)

Ιερή Ταξιαρχία

Ομοσπονδία Ελληνικών Ναυτεργατικών Οργανώσεων (Ο.Ε.Ν.Ο.)

Πανελλήνια Ένωση Αγωνιζόμενων Νέων (Π.Ε.Α.Ν.)

β. Όλες οι αντιστασιακές Οργανώσεις Κρήτης.

γ. Όσες άλλες έχουν αναγνωρισθεί με τα Β.Δ. που εκδόθηκαν σε εκτέλεση του Α.Ν. 971/1949.

Στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας εθνικής αναγνώρισης και ομοψυχίας ανεφώνησε ο Υπουργός Εσωτερικών Γ. Γεννηματάς στις 18 Αυγούστου 1982:

Χθες μα και σήμερα μέσα στο ναό της Δημοκρατίας στη Βουλή των Ελλήνων, ακούστηκε και ακούγεται στεντόρεια και καθάρια η φωνή της Δημοκρατίας. Φωνή που έρχεται ως μια γνήσια αντήχηση, μια ηχώ της φωνής της Εθνικής μας ανεξαρτησίας, της φωνής που ακουγόταν στα βουνά και στους κάμπους της Πατρίδας μας τα μαύρα χρόνια της σκλαβιάς.

Αντήχηση που δεν ήταν μόνη, ερχόταν από πολύ παλιά που συγγεόταν με τα αλογοπέταλα του Κολοκοτρώνη από το 1821, που συγγεόταν και συγγέεται ακόμη και συνδυάζει και ενώνεται με τα φτερωτά Θούρια μα και με τη φωνή του Άρη Βελουχιώτη, Στ' Άρματα - Στ' Άρματα! Και το χορό στο Γοργοπόταμο του Βελουχιώτη και του Ζέρβα. Και ακούστηκε χθες, και ακούγεται σήμερα από το πρωθυπουργό της χώρας ένα μήνυμα εθνικής συμφιλίωσης, ένα μήνυμα γεμάτο από την πολιτική σοφία της Δημοκρατίας, μα γιομάτο και από την ανθρώπινη ευαισθησία. Την ανθρώπινη συγκίνηση που κατέχει και εμένα μα και όλους εσάς που αγωνιστήκατε εκείνες τις εποχές, μα και τις γενιές που θα έρθουν μετά, τις γενιές που έζησαν μέσα απ' τις αφηγήσεις σας την ίδια την Ιστορία.

Αυτές τις δύσκολες στιγμές μα εκείνες τις θριαμβευτικές αν θέλετε, όπως τις ακούσαμε από τους πατεράδες μας με συγκίνηση. Είναι ειλικρινά λυπηρό, ότι μέσα σ' αυτό το μήνυμα της εθνικής συμφιλίωσης που σφραγίστηκε και από την τόσο καθαρή τοποθέτηση του σεβαστού Προέδρου της Δημοκρατίας, Π. Κανελλόπουλου. Υπήρξε παραφωνία! Κοιτάχτε, ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης μπορεί να έκανε λάθη ιστορίας, σ' αυτή την αναδρομή που έκανε και που επισημάνθηκαν από τους ομιλητές μα πάνω απ' όλα έκανε ιστορικό πολιτικό λάθος.

Ήταν δικαίωμα του. Ήταν δικαίωμα τους να κάνουν την πολιτική επιλογή, να παραλείψουν στρουθοκαμηλίζοντας το εθνικό θέμα, το μεγάλο εθνικό θέμα...

Σφαγές, λάθη ήταν αυτά κύρια που αποτέλεσαν το σχεδόν αποκλειστικό στόχο της ομιλίας του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Ίσως δεν ενώθηκαν πέρα για πέρα με τις άλλες φωνές που ακούγονταν ακόμα και σήμερα για μητραλίες. Μητραλίες λοιπόν και σφαγείς, ποιοι; Οι τρεις Επονίτες. Ο Αυγέρης, ο Κιοκμελίδης, ο Φολτόπουλος! Αυτά τα νέα παιδιά, τα αμούστακα παλικάρια που αντιμετώπισαν τριακόσιους στο κάστρο του Υμηττού. Μητραλίας η Ηρώ Κωνσταντοπούλου και δεν είναι τυχαίο ότι η Ηρώ ξεκίνησε την αντιστασιακή της δράση σκίζοντας την αφίσα της επικήρυξης του Ζέρβα. Η ενότητα υπήρξε στη βάση και κανείς σήμερα δεν μπορεί να ξαναδιχάσει την εθνική μας αντίσταση που είναι ενιαία. Μητραλίας ο Ναπολέων Σουκατζίδης, αυτός που όταν του ζητήθηκε από τον ίδιο το Γερμανό να εξαιρεθεί στη Καισαριανή του απάντησε ότι, Εσύ είσαι κατακτητής, εγώ είμαι Αγωνιστής – Εμείς είμαστε εχθροί! Δεν μπορώ εγώ να ζήσω όσο εσύ είσαι εδώ. Και προχώρησε ο ίδιος να στηθεί στον τοίχο και να αντιμετωπίσει τα πολυβόλα του εκτελεστικού αποσπάσματος, τραγουδώντας τον Εθνικό Ύμνο.

Και όταν στο σκοπευτήριο της Καισαριανής κάθε χρονιά ακούμε εκείνο το απόηχο Παρών στο Προσκλητήριο νεκρών, του Σουκατζίδα και όλων των άλλων, ξεχνάμε εκείνη την ώρα ακόμα και ορισμένες, κάποιες στενές κομματικά αντιλήψεις που επιχειρούν σε μικρό ίσως αριθμητικό επίπεδο να δημιουργήσουν προβλήματα στην εθνική αντίσταση. Όποιος παραδειγματικά παραβρεθεί και ακούσει εκείνο το Παρών είναι αδύνατον να είναι απών σήμερα. Γιατί το Παρών του Σουκατζίδα στο Προσκλητήριο των νεκρών, είναι το Παρών όλων των Αγωνιστών, όλου του ελληνικού λαού την εποχή της εθνικής μας αντίστασης.

Επίλογος

Ολοκληρώνοντας αυτή την προσπάθεια, μια προσπάθεια αρκετών μηνών στην αναζήτηση των πηγών και του υλικού που έχει καταγραφεί, αρχικά κυριαρχεί το αίσθημα της πληρότητας. Παραδίδεται στο Πανεπιστήμιο μας ένα βαθύτατα τεκμηριωμένο πόνημα βασισμένο στα αρχειακά κατάλοιπα του πρόσφατου παρελθόντος, απαγκιστρωμένο τελείως από ιδεολογικές προκαταλήψεις ή καταβολές. Πέρα από την έκθεση των σημαντικών τεκμηρίων που παρατίθενται, γίνεται προσπάθεια να διαρθρωθεί το μωσαϊκό των εμπειριών των πρωταγωνιστών, με τρόπο ωφέλιμο και αντιληπτό για τον αναγνώστη.

Για την εποχή αυτή υπάρχει πλήθος σχετικών εκδόσεων και αρχειακό υλικό που συνεχώς αποκαλύπτεται από τους ιστορικούς ερευνητές. Αυτό όμως που θέλγει στην ιστορική καταγραφή είναι η ανάσα των ανθρώπων, οι πρωταγωνιστές και οι φύλακες της ιστορίας, που παρασύρουν με το δικό τους πνευματικό βίωμα. Ο Braudel της Σχολής των Annales φέρει τη λογική του χρονογραφήματος με τις *Παρεκβάσεις* και την *Εθνογραφία*, που πρώτος διδάξας αυτών είναι ο Ηρόδοτος. Άρα τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών ή εμπλεκόμενων, σε ιστορίες τραγικές ή λίγο πιο αισιόδοξες είναι απαραίτητες στη παρουσίαση αυτής της ατμόσφαιρας.

Στόχος της παρούσης έρευνας ήταν η αποτύπωση των μαρτυριών με τη συμβολή της βιβλιογραφίας και την ανάδειξη της προσπάθειας που πραγματοποίησε ο μεσσηνιακός λαός στην αποτίναξη του κατοχικού ζυγού. Η συγκέντρωση και παρουσίαση του υλικού καθώς και η διασταύρωσή του, εγκαινιάζουν μια νέα προοπτική με τα νέα στοιχεία που κατέθεσαν οι συνομιλητές μας. Βλέπουμε λοιπόν πως οι ιστορικές αφηγήσεις δίνουν αυτό που ακριβώς έχει παραμεληθεί από την ίδια την επιστήμη: το βίωμα του μάρτυρα των γεγονότων που γίνονται ιστορία ως πηγή και προέκτασή της. Άρα καταλήγουμε πως η προφορικότητα στην ιστορική επιστήμη σέβεται την ιστορικότητα των γεγονότων.

Δεν πρέπει επίσης να λησμονηθε το δικαίωμα του Πολίτη ή ενός κατεχόμενου λαού στην εθνική του αντίσταση. Στο άρθρο 2 της Γαλλικής Διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του Πολίτη θα δούμε ότι: *ο στόχος κάθε κοινωνίας είναι να διατηρεί τα φυσικά και απαράγραπτα ανθρώπινα δικαιώματά. Τα δικαιώματα αυτά είναι η ελευθερία, η ιδιοκτησία, η ασφάλεια και η αντίσταση στη καταπίεση.* Άρα αναγνωρίζεται περίτρανα η κυριαρχία του κυρίαρχου λαού σε ένα κοινωνικό σύνολο τόσο στα δικαιώματά του όσο και στην αποτίναξη οποιουδήποτε τυράννου ή σφετεριστή της λαϊκής κυριαρχίας. Η συνταγματική αποτύπωση της εθνικής αντίστασης έχει κεφαλαιώδη σημασία, αφού το Σύνταγμα είναι το μόνο νομικό κείμενο που λειτουργεί με γνώμονα το λαό και για το λαό,

αφού επηρεάζει το λαϊκό κίνημα και δημιουργεί συνειδήσεις. Η αξία λοιπόν του δικαιώματος έγκειται στο ότι μπορεί να γίνει περίτρανος εκφραστής των μαζών, μετατρέποντάς το σε συνταγματική – κοινωνική δύναμη ενώ συμβάλλει στη διαμόρφωση νέων δεδομένων.

Η ύπαρξη του άρθρου 114 στο Σύνταγμα του 1952 συνέβαλε στο να αποκτήσουν οι πολίτες συνείδηση, μια διάταξη που ο Κων/νος Τσάτσος θα χαρακτηρίσει ως: *κορυφαία ως προς την ιδεολογική της διάσταση*. Οι αναφορές λοιπόν στην έννοια του δικαίου και το δικαίωμα ενός καταπιεσμένου λαού είναι διάχυτες στα περισσότερα Συντάγματα, γι' αυτό και κατέχει ιδιαίτερη θέση στον ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό χώρο.

Η Εθνική Αντίσταση είναι η επιτομή μιας περιόδου ένδοξης, γραμμένης με χρυσά γράμματα στην Παγκόσμια Ιστορία αλλά παράλληλα τονίζει την ουσία του αιώνιου εθνικιστικού προβλήματος. Είναι ανάγκη να διασφαλιστεί η ιστορική μνήμη, αφού αυτή είναι το πιο κατάλληλο και ασφαλές εργαλείο προσέγγισης της πορείας του λαού μας. Είναι η περήφανη ιδιοτέλεια του ανθρώπου, που αγαπά τις ρίζες και την πατρίδα του, που αγωνίζεται καθημερινά για να ολοκληρώσει το δικό του πεπρωμένο, φτάνοντας στην κορυφή της προσωπικής του καταβολής, διαλέγοντας τον δύσκολο δρόμο της Λευτεριάς.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1. Αδημοσίευτες Πηγές

Καλαμάτα

α. Αρχείο Δικαστικών Αρχών Καλαμάτας

Δελτίο Δικαστικών Αποφάσεων Δικαιούχων Αποζημίωσης

β. Αρχείο Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

Τμήμα της 598/371/0850 γερμανικής ημερήσιας αναφοράς της 24^{ης}

Οκτωβρίου 1943 για τη σύλληψη των 1.100 ομήρων στην Καλαμάτα.

Εμπεριέχεται στο Ν.Ι. Ζερβής, *Η Γερμανική Κατοχή στη Μεσσηνία*

(όπως καταγράφεται στις απόρρητες Ημερήσιες Αναφορές του

Γερμανικού Στρατού Κατοχής 1943-1944)

Τρίπολη

α. Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου Τρίπολης

β. Η πρωτότυπη ληξιαρχική πράξη θανάτου του εκτελεσθέντος προγόνου μας Πανάγου Σπύρου

2. Μαρτυρίες

α. Η γιαγιά μου στην πρώτη της επίσκεψη στο χώρο εκτέλεσης.

3. Διαδικτυακές Πηγές

- <http://www.ert.gr/eidiseis/73-chronia-apo-nazistiko-egklima-stin-kalamata/>, Πρόσβαση στις 15/03/2018
- <https://www.eleftheriaonline.gr/local/politismos/history/item/62520-maxi-kalamatas-s28-apriliou-1941>, Πρόσβαση στις 25/05/2018

4. Εφημερίδες

α. Εφημερίς της κυβέρνησεως του βασιλείου της Ελλάδος

B. Βιβλιογραφία

- Αγγελής Β., *Μεταξική Προπαγάνδα και νεολαία 1936-1940*, Αθήνα 2004
- Αντωνακάκης Χρ. Ν., *Η εθνική αντίσταση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ στον Ταΰγετο και τον Πάρωνα (1941-1944)*, Αθήνα 2006
- Αποστολόπουλος Ν. Τάσος, *Μεσσηνιακή Εκατόμβη 1940-1944 (1642 βιογραφικά Μεσσηνίων που θυσιάστηκαν για την πατρίδα την περίοδο 1940-1944)*, Καλαμάτα 2000.
- Αρσενίου Λ., *Η Θεσσαλία στην Αντίσταση*, Λάρισα 1966, τ. 2
- Βακαλόπουλος Α. Ε., *Νέα ελληνική Ιστορία 1204-1985*, 3^η έκδοση, Θεσσαλονίκη 2005
- Βουρνάς Τ., *Η Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας (Πόλεμος 1940-41, Κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Απελευθέρωση, Δεκέμβριος 1944, Βάρκιζα)*, Αθήνα 1980
- Γασπαρινάτος Σπ., *Η Κατοχή: η κατοχική πρόοδος μέχρι τον Οκτώβριο του 1943*, Αθήνα 1998, τ.1
- Γλέζος Μ., *Η Εθνική Αντίσταση 1940-1945*, Αθήνα 2007, τ. 1
- Γλέζος Μ., *Ακρωνύμια*, Αθήνα 2017
- Ζερβής Ν. Ι., *Καλαμάτα. Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση*, Αθήνα 1998, τ. 1
- Ζερβής Ν. Ι., *Η Γερμανική Κατοχή στη Μεσσηνία (όπως καταγράφεται στις απόρρητες Ημερήσιες Αναφορές του Γερμανικού Στρατού Κατοχής 1943-1944)*, Καλαμάτα 1998
- Ζερβής Ν. Ι., *Καλαμάτα. Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση*, Καλαμάτα 2001, τ.2
- Ζερβής Ν. Ι., *Καλαμάτα. Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση*, Καλαμάτα 2002, τ. 3
- Ζερβής Ν. Ι., *Καλαμάτα. Κατοχή-Αντίσταση-Απελευθέρωση (9.9.-31.12.1943)*, Καλαμάτα 2003, τ.4
- Καπελλάκος Λ., *Αντάρτης στον Ταΰγετο*, Πειραιάς 1995
- Καράμπελας Ν., *Μεσσηνιακό Βιογραφικό Λεξικό*, Καλαμάτα 1962
- Κριμπάς Γ., *Πέρδικας*, Καλαμάτα 1988
- Κριμπάς Γ., *Η εθνική αντίσταση στη Μεσσηνία και τους γύρω νομούς*, Καλαμάτα 2000

Λιναρδάτος Σπ., *Η εξωτερική πολιτική της 4^{ης} Αυγούστου*, Αθήνα 1975

Μάγερ Χ. Φ., *Από τη Βιέννη στα Καλάβρυτα-Τα αιματηρά ίχνη της 117^{ης} μεραρχίας καταδρομών στη Σερβία και την Ελλάδα*, μτφ Γιάννης Μυλωνόπουλος, 5^η έκδοση, Αθήνα 2010

Μούτουλας Π., *Πελοπόννησος 1940-1945: Η περιπέτεια της επιβίωσης, του διχασμού και της απελευθέρωσης*, Αθήνα 2004

Παπαρηγόπουλος Κ. – Καρολίδης Π. – Αναστασιάδης Γ., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. 11, Αθήνα 2003

Παπαστεριόπουλος Ηλ., *Ο Μωρηάς στα όπλα*, Αθήνα 2010, τ. 2

Σαράφης Στ., *Ο ΕΛΑΣ*, Αθήνα 1999, τ.1

Σχινάς Γ. Η., *Η Εθνική Αντίσταση στη Μεσσηνία*, Αθήνα 1984

Συλλογική Εργασία Αγωνιστών, *Το Χρονικό του Αγώνα – Στ' άρματα! Στ' άρματα (Ιστορία της Εθνικής Αντίστασης)*, Αθήνα 1964, τ. 1.

Ταβερναράκης Γ., *Έκθεσις, Αύγουστος 1942-Απρίλιος 1945*

Τσώρτσιλ Ο., *Β' Παγκόσμιος Πόλεμος*, Αθήνα 1954, τ.3

Χρήστου Θ., *Ο ρόλος των νέων στο Μέτωπο, την Κατοχή και την Αντίσταση (1940-1944) – Τα διπλωματικά Τεκμήρια*, Αθήνα 2017, τ.2

Mazower M., *Στην Ελλάδα του Χίτλερ – Η εμπειρία της Κατοχής*, Αθήνα 1994

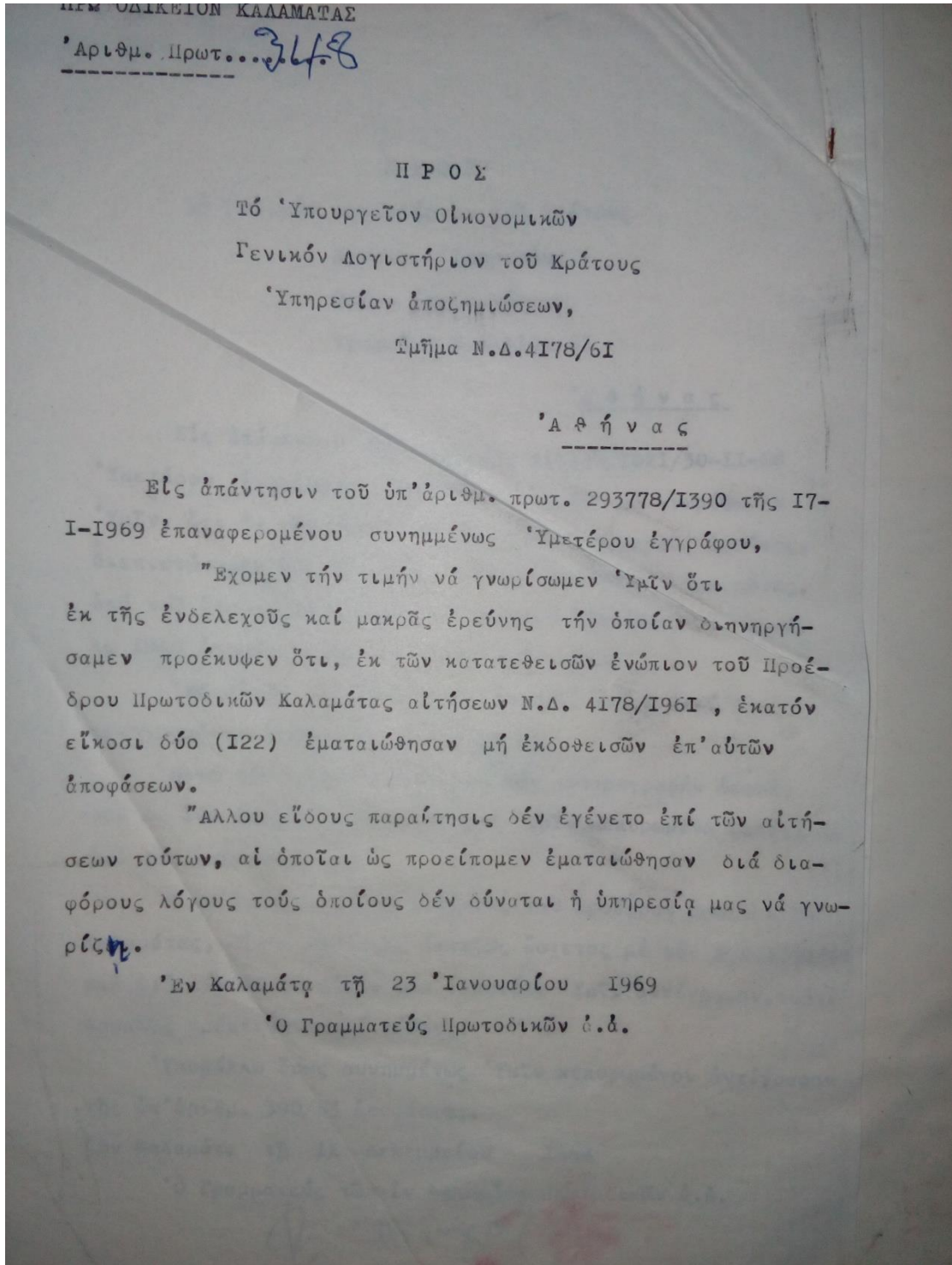
Meyers E.C., *Η ελληνική περιπλοκή – Οι Βρετανοί στη κατεχόμενη Ελλάδα*, Αθήνα 1975

Hammond G.L., *Περιπέτεια με τους Αντάρτες 1943-1944*, Αθήνα 1983

Woodhouse C.M., *Ιστορία ενός λαού – από το 324 έως σήμερα*, Αθήνα 2008

Παράρτημα Εικόνων

α. Αρχείο Δικαστικών Αρχών Καλαμάτας

Εικ. 1: Το έγγραφο που επιβεβαιώνει τη ματαίωση των Πρωτοδικείων

β.Αρχείο Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας

Einschreibestelle		131	
598/371/0850		Geheime: Kommandosache	
Fernschreibhaus Laufzettel No.			
Befehlort:			
Datum: 24.10.1943			
Uhr: 05:20			
von: HMK / FME			
durch: Leo			
Rolle: 313		Lil Pn	
Vermerk			
Fernschreiben			
Einschreibungsnummer: LXVIII. A.K. Ia			
Fernschreiber:			
24.10.43	1530	As. O.Kdo. H.Gr. E Ia	
Abgangzeit		Bestimmungszeit	
SH.			
Vermerk zur Befehlsführung (vom Aufgeber anzufüllen)			
Tagesmeldung.			
1.) Feldposten:			
a) Bei Säuberungsunternehmen in Kalamata 1100 Griechen, in Patras 1500 Griechen, in Sparta 270 Griechen festgenommen. Abtransport im Gange.			
Beute Patras: 31 M.G., 43 Gewehre, 3 M.Pi., 8 Pistolen, 100 ital. handgranaten u. 3000 Schuss Inf.Mun.			
b) Eisenbahnbrücke bei Diavlitzi gesprengt. In der Nähe weitere Gleissprengung. Wiederherstellung beendet.			
2.)			
Ferngangmeldung:			
LXVIII. A.K.Ia Nr. 6776 / 43 Ech.			
Mitarbeiter		Fernschreib. Amt/20 des Aufgebers	

Εικ. 2: Τμήμα της 598/371/0850 ημερήσιας διαταγής όπου περιγράφεται η σύλληψη των Ελλήνων ομήρων από διάφορες περιοχές

γ.Αρχείο Ληξιαρχείου Δήμου Τρίπολης

Αρ. 99

Περιόριον

Ληξιαρχική πράξις θανάτου

Εν Τριπόλει ... σήμερον τὴν Εικοτὴν ἑνάτην
τοῦ μηνὸς Αυγούστου ... τοῦ χιλιετοῦ ἑνεαεκαοσιοῦ τοῦ ἑξα-
κοσιοτοῦ ἑξαεκατοῦ, ἡμέραν Πέμπτην ... καὶ ὄραν ἡμέραν
μεσημβρία καὶ ἐν τῷ Ληξιαρχικῷ καταστήματι κεκίμενον ἐν ἄρβυ-
ρῶν ἀριθμῷ ... ἐνώπιον ἐμοῦ τοῦ Κληνίου
Σπ. Παύλου Ληξιαρχοῦ τῆς πόλεως Αρδιαρχεῶν
τοῦ δήμου Τριπολιτικῆς τῆς Ἐπαρχίας Μεσσηνίας
ἐνεφανίσθη ὁ Διπ. Αὐτ. Στέφανος ἐτῶν 46
ἐπαγγέλματος Π. Γ. Ζ. Διανομῆς κάτοικος Φοινιάδης
ὁδὸς Καρυσίωνων 19

καὶ ἠθροίσαν ὅτι ἐν Ζαυθα
κεκίμενον ἐν τῇ ὁδῷ Ἀγίου Νικολάου τὴν ἑικοτὴν
δευτέραν τοῦ μηνὸς Αυγούστου 1944 ἡμέραν ...
καὶ ὄραν ... μεσημβρία τοῦ χιλιετοῦ ἑνεα-
κοσιοτοῦ ἑξαεκατοῦ ἔτους ἀπέβρισεν ὁ Παναγιώτης
Σταυρόπουλος κάτοικος Γαργαλιάνων
Ἀρδιαρχεῶν τῆς πόλεως ἐν Γαργαλιάνῳ ἀριθμῷ Καραϊσκάκη
ἐτῶν 64 ἐπαγγέλματος Σινοποιῆς καὶ θρησκείματος
ὁρθοδόξου ἐπίσκοπος Ἐργαίου ἐγγεγραμμένος
εἰς τὸ μητρώον ἀρρένων τοῦ ἑξαεκατοῦ Γαργαλιάνων τῆς ἡ-
~~κου~~ τοῦ ἑξαεκατοῦ Γαργαλιάνων ἐπαγγέλματος
κατοίκου ... καὶ τῆς ...
ἀδελφῆς τῆς Κωνσταντίνης τῆς Μαρίνας
... Ὁ θάνατος κατὰ τὴν πιστοποίησιν τοῦ
ιατροῦ ... ἠθροίσθη ἐν Τριπόλει
ὁδῷ Καρυσίωνων ἀρχεῖο ἔφη ὁ συντετῆγ ἡ πα-
ροῦσα, ἡτις ἀναγνωσθεῖσα καὶ βεβαιωθείσα παρὰ τοῦ δηλοῦτος
Διπ. Στέφανος ἐπαρχάρχη παρ'
ἀπὸ καὶ παρ' ἐμοῦ ...

Ὁ δηλώσας Σταυρόπουλος Ὁ ληξιαρχος Παύλου

Παναγιώτης Σταυρόπουλος

Εικ.3: Προτότυπη ληξιαρχική πράξις του εκτελεσθέντος προγόνου μας.

2.α. Μαρτυρίες

Εικ.4: Η γιαγιά μου αντικρίζοντας για πρώτη φορά το όνομα του πατέρα της στη μαρμάρινη πλάκα.

4. α.Εφημερίς της κυβερνήσεως του βασιλείου της Ελλάδος

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗΣ 24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1961	ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΑΔΥ 133
----------------------------------	---------------	-----------------------

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟΝ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4178

Περί κηρύσεως της μεταξύ Ελλάδος και Γερμανίας συμφωνίας περί παροχών υπέρ Ελλήνων υπηκόων θιγόντων υπό εθνικοσοσιαλιστικών μέτρων διώξεως και άλλων τινών συναφών διατάξεων.

ΠΑΥΛΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Έχοντας υπ' όψει τας διατάξεις του άρθρου 35 του Συντάγματος και την από 25 Ιουλίου 1961 σύμφωνον γνώμην της κατά την παράγραφο 2 του αυτού άρθρου 35 Ειδικής Επιτροπής εκ Βουλαιών, προτάσει του Πρωτέρου Υπουργικού Συμβουλίου, αποφασίζωμαι και διατάσσωμαι:

Άρθρον 1.

Κυροῦνται και έχουσι πλήρη ισχύον νόμου ή μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως και τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ὁμοσπονδίας Γερμανικῆς Δημοκρατίας ὑπογραφείσα ἐν Βόννη τῆν 18ην Μαρτίου 1960 σύμφωνια ἐπερὶ παροχῶν ὑπὲρ Ἑλλήνων ὑπηκόων θιγόντων ὑπὸ ἐθνικοσοσιαλιστικῶν μέτρων διώξεως, αἱ ἀνταλλάσσεται τὴν ἰδίαν ἡμερομηνίαν δύο ἐπιστολαὶ και τὸ ἀπὸ 12 Αὐγούστου ἰδίου ἐτους διαρθρωτικῶν πρωτοκόλλων μετὰ τοῦ προσηγημένου αὐτῶ παραρτήματος, ὧν τὸ καίριον ἐπιταὶ ὡς ἔχει ἐν πρωτοτύπῳ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν και τὴν Γερμανικὴν.

Άρθρον 2.

Τὸ εἰς ἀρχαίως ἀντίτιμον τῶν καταβληθησομένων ὑπὸ τῆς Ὁμοσπονδικῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως ποσῶν, εἰς ἀπέδειξιν τῆς διὰ τοῦ παρόντος κηρυχόμενης ὡς ἄνω Συμφωνίας, κατατίθεται εἰς εἰδικὸς ἐντάκτους τρεχομένους λογαριασμοὺς κατὰ προτίμησιν κατὰ τῆ Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τῆς Τραπικῆς, τῆς Τραπικῆς Παρακαταθέσεων και Λογαρίων και τέλος κατὰ ἀνεγνωριστικὰς Τραπεζίας ἐν Ἑλλάδι, ἵνα διατεθῆ διὰ τὰς ἀποζημιώσεις τῶν προσώπων κατὰ τὸν προβλεπόμενον ἢ συμφωνία αὐτῆ και περὶ ὧν συνετρέχουσι εἰ διὰ τῶν ἐπομένων διατάξεων τοῦ παρόντος ἀρτιζόμενου προέπεισεως.

Άρθρον 3.

1. Τῆς ὡς ἄνω ἀποζημιώσεως δικαιοῦνται Ἕλληνες ἐπικρατοὶ διασχθέντες ἀπὸ 6 Ἀπριλίου 1941 μέχρι τέλους Μαΐου 1945, ὑπὸ ὄργανον τοῦ Γερμανικοῦ Ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ Καθεστώτος διὰ λόγους φυλετικῶς, θρησκευτικῶς ἢ ἀντιβίσεως πρὸς τὴν ἐθνικοσοσιαλιστικὴν κοσμοθεσίαν, ἐπ' ἔσον ἐκ τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν τοῦ διαγμοῦ ἐπὶ τὰς: α) θάνατος προσώπου, β) σωματικῆ βλάβη, (ἀσπλαγία) και γ) στέρησις προσωπικῆς ἐλευθερίας.

2. Ἡ ἑλληνικὴ ἰθαγένεια κατὰ τὸ θάνατον ἢ ἰσοστάσει ὕψιον προσώπου, ὡς και κατὰ τοὺς προσώπους τὰ ὅποια δικαιοῦνται τῆς ἀποζημιώσεως μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ δίδωται ἐπίσταται κατὰ τὴν ἐποχὴν κατ' ἢν ἐλατὸς χώραν τὸ ζυμωγῶν γενεῶν.

Κατ' ἐξαιρέσει, δὲν ἀπαιτεῖται ἡ ὑπαρξίς τῆς ἑλληνικῆς ἰθαγενείας κατὰ τὸν ὡς ἄνω ἀρτιζόμενον χρόνον.

α) διὰ τοὺς ἐκ Βασιλείου Πικρίας, Κύπρου και Τουρκίας καταγομένους Ἕλληνας τὸ γένος, οἵτινες διέμενον τότε ἐν Ἑλλάδι.

β) διὰ τοὺς ἐκ Δωδεκανήσου καταγομένους Ἕλληνας τὸ γένος, οἵτινες ἀπέκτησαν τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Δωδεκανήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα.

γ) διὰ τοὺς καταγομένους εἰς Ἑλλάδα, Ἀρμενίους στερομένους ὑπηκόους και νομίμως διαμένοντας ἐν αὐτῇ, ἐπ' ἔσον αὐτοὶ, ἢ οἱ ἐκ τούτων ἐκκινῶντες δικαιοῦμα ἀποζημιώσεως, διαμένουσι και νῦν ἐν Ἑλλάδι.

3. Θεωροῦνται πρὸς εἰς διωγμοῦ τῶν ὄργανων τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ καθεστώτος, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς παρ. 1 τοῦ παρόντος άρθρου, και τὰ ὑπὸ τῶν ὡς ἄνω ὄργανων ληθέντων μέτρα (ἀσπλαγία ἢ μεμονωμέναι ἐκτελέσεις κατόπι εἰσαγγεῖται μέτρον πώλησις, κρη θῆσις ἢ παρεκτρέφεισι ἢ ἐγκλίσεις εἰς φυλακὰς ἢ στρατόπεδα κ.π.) κατὰ προσωπικὴν τοῦ ἀμύχου πληθυσμοῦ μὴ μετασχόντων εἰς ἐνοπλίον ἀντίστασιν ἢ εἰς συγκεκριμένας ὑπεκτικὰς πράξεις ἀντιστάσεως κατὰ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων ἐν τα μέτρα ταῦτα ἐλήφθησαν ὑπὸ τὴν πρόσσειν ἐνοπλίον ἀντίστασις ἢ συγκεκριμένων ἐνεργειῶν κατὰ τῶν Γερμανικῶν παρ' ἄλλων προσώπων.

4. Δὲν περιλαμβάνονται εἰς τοὺς κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς παρ. 1 τοῦ παρόντος άρθρου δικαιοῦσιν, μὴ δικαιοῦσιν ἀποζημιώσεως ἔσον τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Ν. Δ.

α) Οἱ παθόντες συνεπέα συμμετεχῶν εἰς ἐνοπλίον ἀρτισιν κατὰ τῶν γερμανικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων.

β) Οἱ παθόντες ἐκ πολιτικῶν γεγονόντων ἐπ' ἔσον δὲν ἐτέλειον ὑπὸ κράτησιν ἤτοι βομβαρδισμῶν, τυχαίων ἀτυχημάτων, ἐκρήξεων βλημάτων, αὐτοκινητιστικῶν ἀτυχημάτων κ.π.

γ) Οἱ παθόντες ὑπὸ ἄλλων Ἀρχῶν πλην τῶν Γερμανικῶν.

δ) Οἱ ἀκαιοθεταὶ ἀναχωρησαντες εἰς Γερμανίαν ἢ εἰς ὑπὸ ταύτης ἐλεγχόμενας χώρας (φινλανδία, ἐργάται κ.π.) διὰ ζήτησις ἀξ ὑπέστησαν μετὰ τὴν φυγὴν των.

ε) Οἱ καταδικασθέντες δι' ἔθνικὴν ἀναξίτητα κατὰ τὰς διατάξεις τῆς: ὀθ; Συντακτικῆς πράξεως τοῦ 1945, ὡς ἐτροποποιήθη μεταγενεστέρως.

στ) Οἱ καταδικασθέντες δι' ἔθνικὴν ἀναξίτητα διαδοχοὶ τῶν δικαιοῦσιν κατὰ τὸ ἀρθρον 4 τοῦ παρόντος.

ζ) Οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου.

Άρθρον 4.

1. Ἐν περιπτώσει θάνατου τοῦ διασχθέντος προσώπου, τὸ ποσὸν τῆς καταβλητέας ἀποζημιώσεως ἔρτεται εἰς ἀρχαίως 35.000 δὲ ἔκαστον ἐπέλειον τὴν ζωὴν τοῦ προσώπου, καταβάλλεται δὲ τούτο κατ' ἰσομερίαν εἰς τὸν ἢ τὴν κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θάνατου σύζυγον, τὰ τέκνα τοῦ θανόντος, τοὺς ἐπιζώντας γονεῖς αὐτοῦ ὡς και τοὺς κατόπινα βελιτέρου βαθμοῦ μὴ ὑπάρχοντες κατόπιτος πρώτου ἐσθμοῦ. Κατόπιτος δευτέρου ἐσθμοῦ λαμβάνουσι τὴν μερίδα τοῦ μὴ ὑπάρχοντος ἀνέντες αὐτῶν. Μὴ ὑπάρχόντων ἐκ τῶν ἀνωτέρω προσώπων,

Εικ. 5: Το Νομοθετικό Διάταγμα 4178/1961 μεταξύ Ελλάδας - Γερμανίας

Περίληψη του Θέματος

Αρχικός στόχος του έργου αυτού είναι να παρουσιαστούν οι διαδοχικές περίοδοι της Κατοχής στη Μεσσηνία καθώς και οι σφαγές που υπέστησαν οι πολίτες από τις γερμανικές κατοχικές αρχές αλλά και τους ντόπιους συνεργάτες τους, μέσω των εκκαθαριστικών επιχειρήσεων τόσο στον Ταΰγετο και την Καλαμάτα όσο και σε όλοκληρο το εδαφικό διαμέρισμα, Μάνης-Γορτυνίας-Φαλαισίας. Αριθμούνται οι ντόπιες αντιστασιακές οργανώσεις με τη συμβολή του αρχείου της Λαϊκής Βιβλιοθήκης Καλαμάτας και των Γ.Α.Κ. Μεσσηνίας, του αρχείου του Ληξιαρχείου του Δήμου Τρίπολης και των Δικαστικών Αρχών Καλαμάτας.

Οι σημαντικές αντιστασιακές πράξεις σε διάφορες θέσεις και οι αποκαλύψεις στοιχείων προσωπικής έρευνας στο δρόμο της αναζήτησης των θυμάτων της οικογένειάς μου. Χρέος μου, η αντικειμενική καταγραφή των ιστορικών γεγονότων και στοιχείων, μιας έρευνας που σκηνοθετεί το υπόβαθρο μιας πρωτοποριακής για τα δεδομένα της εποχής, πορείας.

Μνεία στο γένος των Ελλήνων Πατριωτών που χάρισαν απλόχερα τη ζωή τους για τη Δημοκρατία και την Κοινωνική Δικαιοσύνη. Ανθρώπων που ανήκουν στο Πάνθεον των Ηρώων, ανθρώπων που αντίκρισαν το Θάνατο και που ποτέ δεν λύγισαν.